

БАЛОЙИ НАФС

Владимир КУНИН

ХАЛҚАРО
БЕСТСЕЛЛЕР

МИЛЛИОНЛАР СЕВИБ ЎҚИГАН КИТОБ

N:	2020/127
32850	A 62
2	

Чукум. Влаг. дуп	
Таджики нафс	
T:	2020 - 1000

2020/127 - A 62

БАЛОЙИ НАФС

Владимир КУНИН

МИЛЛИОНЛАР СЕВИБ ЎҚИГАН КИТОБ

«YANGI KITOB»
TOSHKENT
2020

УЎК: 821.161.1-31 – Рус адабиёти.

КБК: 84(2Рус)

К 92

К 92

Кунин, Владимир.

Балойи нафс [Матн]: қисса / В.Кунин. – Тошкент: Yangi kitob, 2020. – 160 б.

ISBN 978-9943-6328-0-6

УЎК: 821.161.1-31

КБК: 84(2Рус)

Узоқ йшлар давомида энг кўп сотилган китоблардан бири саналмиш мазкур қиссада собиқ Иттифоқ даврининг фожиали ҳаёти кўрсатиб берилган. Ленинградлик Таня Зайцева мисолида энгилтак аёлларнинг қисмати, ўша даврда бошқа давлатларда оддий ҳолат саналган валюта айирбошлаш орқали қамалиб кетган инсонларнинг тақдири, қоғозбозлик, ҳар бир гап-сўз, хатти-ҳаракатдан шубҳаланадиган ва ўз халқи вакилига ишонмайдиган куч ишлатар тизимнинг зулми, ўз жонига қасд қилган она тимсоли ўқувчини қайғуга солади. Аммо аслида бу ҳам ўша даврдаги ҳақиқий ҳаётчилик даҳшатомуз эмас.

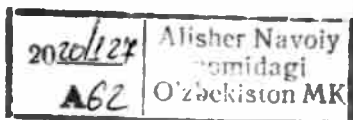
Русчадан Абдуҳамид Пардаев
таржимаси.

ISBN 978-9943-6328-0-6

© Владимир Кунин.

«Балойи нафс».

© «Yangi kitob» МЧЖ, 2020.

БИРИНЧИ ҚИСМ

Ойдин ёз туни яримлаб қолганди. Мен кийиниб, афт-ангоримга оро бергач, меҳмонхонадан сирғалиб чиқишим, такси ёллаб, уйга етиб олишим, лоақал икки соатгина мизғиб, соат саккизда шиφοхонада ҳозир бўлишим керак.

Ҳали жуда эрта бўлгани учун очиқ дераза олдида оёғимда биргина туфлида турарканман, бамайлихотир сийнабандимни тақар эдим. Кийим-кечагу зеб-зийнатларсиз ҳам қадди-қоматим исталган кимсанинг кўзига олов бўлиб кўринишии билганим учун унинг ҳирс билан қараётганига ишончим комил эди.

Ўзим ҳам кечки пайт эркакларга ўшандай қараганим билан эрталаб иложи бўлса уларни кўрмасам дердим. Шошилмай кийиниш эса мен учун одат бўлиб қолганди.

Меҳмонхонанинг тўққизинчи қаватидан Нева дарёси бўйлаб сузиб бораётган сап-сарик қум ортилган юк кемаси ва шатакчи кемага кўзим тушди. Шатакчи кема баланд кўтарилган Литей кўприги тагига сирғалиб кираркан, моторининг овози элас-элас қулоққа чалинар, юк кемасидан қайсидир эски фильмнинг мусиқаси янграрди. Бироқ ҳар қанча уринганим билан қайси фильм эканини эслай олмадим.

– Сени яхши кўраман, Таня, – ортимда унинг овози янгради.

У бизнинг тилимизда бинойидек гапирарди. Ҳатто рус тилини билгани учун фирмасида қўшимча ҳақ оларди.

– Мен ҳам сени яхши кўраман, – дедим ўтирилмасдан. У тобора узоқлашиб бораётган юк кемасидан келаётган мусиқани тинглашимга халақит бераётганди.

– Сенга уйланмоқчиман, – тантанавор хитоб қилди у. Ҳа, жин урсин-а! Наҳотки ҳаммаси барҳам топса! Наҳотки ҳаммасига чек қўйилади?!

Илкис унга ўтирилдим. У ҳамон меҳмонхонанинг энсиз каравотида талтайиб ётар, узоқни кўролмайдиган кўзларини қисганча, менга асабий тикиларди.

– Худога шукур-э! – Ҳатто кулиб юбордим. – Ниҳоят ёрилдингми?

– Нима дединг?

Унинг ёнига каравотга чўқдим-да, юзларини силадим:

– Никоҳдан ўтишимиз ростми?

У билан, умуман русча биладиган ажнабийларнинг ҳаммаси билан ҳамиша содда тилда суҳбатлашимиз хаёлимдан кечди. Бу ғайришуурий тарзда, беихтиёр рўй беради. Эҳтимол, мен билан муомала қилишларини энгиллаштириш учун ботинан шунга интиларман.

– Ростдан ҳам менга уйланмоқчимисан?

– Ҳа. – У бошини тиззамга қўйди. Унинг хиёлгина оқ оралаган сочлари майин ва сийрак эди. – Қарорим қатъийлигини ота-онамга ҳам айтдим.

Шу гапидан кейин жиддий тортдим.

– Ростини айт?!

– Эркак кишининг гапи битта бўлади.

– Кейин сенинг юртингга жўнаб кетамизми?

– Агар сен хоҳласанг, албатта.

«Хоҳласанг» дейишига бало борми! Нима учун бу ерда хор-зор бўлиб юришим керак? Улар бизларни тарикча ҳам тушунишмайди. Ҳатто ниҳоятда ақллилари ҳам.

Энгашиб юзидан ўпдим. Оғзи ҳидланибди. Ўрнимдан туриб, оҳиста дедим:

– Бундан буён ҳаммаси сен хоҳлагандай бўлади. – Сўнг ювиниш хонасига йўналдим.

Ювиниш хонасида немисча бичимли кўйлагимни – бу кўйлак учун Кисуляга нақ беш юз санаб берганман – кийдим, атир-упаларимни сумкага жойлаб, лабларимни бўядим. Шу палла ювилмаганидан совун кўпиги қотиб қолган соқол чўткачага кўзим тушди. Бир ойдирки у билан биргаман, ҳар гал ювилмаган мана шу чўткачага кўзим тушади. Лекин шу пайтгача бу унинг иши деб келардим. Бугун эса... Чўткачани тозалаб ювдим, пахмоқ сочиққа артиб қуритдим ва кўзгу олдидаги ойна рафига кўйдим. Эҳтимол, айна шу чўткачадан тамомила янги ҳаётим бошлангандир...

Ювиниш хонасидан чиқиб, деразадан Невага назар ташладим. Бироқ қум ортилган юк кемаси ғойиб бўлган – фақат дарё юзидаги билинар-билинемас мавжлар ҳозиргина кема ўтиб кетганидан далолат берарди.

– Мана беш юз крон. – Кўзойнаги устидан қараркан, пулни узатди. – Ҳар доимгидай. Доллар ҳисобида оламан десанг, озгина камроқ бўлади. Бизларда долларнинг қиймати пасайгани сабаб бунинг сенга ҳеч қандай фойдаси йўқ.

Олсаммикан-олмасаммикан?.. Бошимга ураманми беш юз кронни. Қўлимни сўраб турган йигитдан пул оламанми?! Кўнглимдагини унга айтдим:

– Пулингни ҳамёнингга солиб қўй. Ҳаммасига чек қўяман. Бундан буён номинг қандай бўлишини биласанми? «Ҳақ тўламайдиган мижоз».

Ҳеч вақо тушунмагани афт-ангоридан кўриниб турарди.

– Бизда хотинлар бундай... ишлар учун эрларидан пул олишмайди, – тушунтирдим миллий қадриятларимиз билан беихтиёр мағрурланиб. – Уят ҳисобланади.

– Жуда тўғри. Гарчи хотин ҳамиша бебаҳо бўлса ҳам, – шундай деб у пулни ҳамёнига солиб қўйди.

Нима бўлганда ҳам бу жин ургур ажнабийлар ўта мулоҳазакор ва ҳушёр бўладилар. Бизникилардан худо асрасин. Буларнинг барчаси менга ёқади ҳам, ёқмайди ҳам, деб айтолмайман.

– Лоақал сенга аталган нарсаларимни ола кетсанг буларди, – «Берёзка» дўконидан мен учун нималардир харид қилганини пайқадим.

Соатимга қараб, таваккал қилмаганим маъқул деган фикрга келдим. «Исковуч»ларнинг қўлига тушиб қолсам, бу лаш-лушларни топиб олишса, қаердан, қандай йўл билан «топганим»га аниқлик киритгунларига қадар ишга кечикишим шубҳасиз.

– Керакмас. Яхшиси ўзинг олиб борарсан. Келишдикми?

– Келишдик, – рози бўлди у. – Биз ҳақда сенинг онанг, албатта, айтиши керак.

Русчада рисоладагидай гапира олмаслиги ғашимни келтириб, кулиб юбордим.

– Албатта, айтаман! Чао! – бурнидан ўпдим-да, эшикка йўналдим. – Ўзинг асрагайсан, э Худо!

Эндиликда бизларнинг «Интурист»ларда ҳам қаватларда навбатчилар йўқ. Чет эллардагидай қилиб қўйишган. Меҳмонхонанинг катта оқсочини лифтнинг ёнгинасига ўтқазиб қўйишга ким ҳам монелик кўрсатарди? Ҳеч ким.

Мана, қимматли онахонимиз Анна Матвеевна столда бамайлихотир ўтирибдилар. Элликталикка бемалол ярайдиган ҳоли бор. Лаб-лунжини бўяб-бежаб ташлаган, сочини лайлакуя қилиб турмаклаб олганига нима дейсиз.

– Салом, Анна Матвеевна.

– Таня, жонгинам! – нақ туққан онангнинг ўзгинаси.

Лифтнинг тугмачасини босиб, битта ўнталик билан битта французларнинг лаб бўёғидан қистирдим. Анна Матвеевна кўзларини пирпиратди:

– Жуда қўлинг очиқ-да, Таняхон! Нима дейишга ҳам ҳайронман...

Лекин шу пайт лифт келиб қолди. Қўлимни силкиб, лип этиб лифтга чиқдим.

Лифтнинг кўзгусига тикилганча унинг юртида хотини сифатида одамларнинг кўзига қандай кўринишимни тасаввур қиларканман, токи пастга тушганимча Анна Матвеевна (шунақа ҳам пасткаш бўласанми, ахир) телефон орқали...

Шунинг учун лифтда биринчи қаватга тушишим биланок қўлга олишди. Шу қадар жиғибийрон бўлдимки, ҳатто туфлаб юбордим.

– Туф-э, – дедим. – Бу яна нима бемаънилик, Женя?!

Свитер устидан чарм камзул кийиб олган Женя эса фақат эснайди. Унга яқиндагина лейтенантлик унвонини беришди. Шўрлик кичик лейтенантлигича ўтиб кетадими дегандик.

– Балки, қўйиб юборарсан-а, Женя?

– Нималар деяпсан, Зайцева! Юр, юр. Сенсиз зерикиб қоламиз ахир...

Буларнинг ундовига юрмай ҳам кўр-чи?!

– Анна Матвеевна сотдимми? – сўрайман.

– Сени таний олмаяпман, Таня, – ранжиди Женя. – Ахир тажрибали бўлсанг. Олдинга тушадигани йўқ. Яна сўраганинг нимаси?

Меҳмонхона йўлаклари оралаб ўтиб борамиз. Юмшоқ ўриндиқлар, лакланган тахталар, қадам сайин кулдонлар – хоҳлаганингча чекавер! Бутунлай бошқа олам! Меҳмонхона тарашадай қотиб ухлаётгандай. Аслида ҳамёнингни кенг очиб қўйишинг керак: «касаба уюшмамиз» ҳам ишляпти, махсус хизматдагиларнинг ҳам қулоғи ҳамиша динг, ҳар хил қаланғи-қасанғи чайқовчилар ҳам оёғи куйган товукдай питиллаб юришибди...

– Мен эса, Женя, турмушга чиқаяпман.

– Табриклаймиз. – Женя мени олдинга ўтказиб эшикни очади: – Киринг, Зайцева.

Ҳар гал алмисоқдан қолган столлару суянчиғи ҳам йўқ стуллар, илма-тешик дивану яроқсиз сейфли мана шу хароба хонага кирганимда уни қандайдир милиция бўлимидан яхлитлигича суғириб олишгану замонавий қурилган ҳашаматли «Интурист» меҳмонхонасининг қоқ ўртасига мажбурлаб тикиб қўйишгандай туюлаверади. Ҳар гал бутунлай бошқа оламга тушиб қолгандай бўлавераман...

– Салом, – дедим хонадагиларнинг ҳаммасига.

– Касаба уюшмамизнинг энг сара аъзолари, – жилмайди менга Толя. – Мана энди жамоат жам. Утиринг, Татьяна Николаевна.

Толя – меҳмонхонамиздаги тезкор гуруҳнинг раҳбари. Милиция капитанига ўхшаса, ўлай агар. Бўйинбоғи билан камзулига қараб талабадан фарқлаб бўлмайди. Фақат кўзойнаги талаба эмаслигидан далолат беради. Ноёб кўзойнакки, асти қўяверасиз.

Хонанинг ўртасига «Т» шаклида иккита стол жойлашган. Бир томонда қўлга олинганлар учун девор

бўйлаб етти стул қўйилган. Биринчи стулда – ўқувчи Наташка. Ўта сурбет, тасқара. Бор-йўғи ўн еттида. Хунарини саккизинчи синфдан бошлаган. Ҳозир ўнинчида. Афтига қараб бўлмайди. Эркакларнинг дидига ҳам қойил қолмадим. Сассиқ юз эллик марка учун дуч келган маст финнинг қўйнига кириб кетаверади...

Ундан кейинги стулларда аслзодалар! Уларнинг қадди-қомати шунчалар келишганки, Модалар уйининг кўргазмалар зали дейсан. «Вог». «Бурда». «Никкерман». «Квиллс». «Карден». «Пакен». «Нина Риччи» ...

Ҳар бир камзул – минг, бир ярим минг. Этиклар – олти юз, етти юз... Косметика: «Макс Фактор», «Шанель», «Кристиан Диор»... Булар қандайдир ипирисқи ўқувчи Наташка эмас. Бизнинг касаба уюшма аъзолари. Интерқизлар. Валютага юрадиган фоҳишалар...

«Хатто балет соҳасида ҳам дунё миқёсида бизлар биринчимиз!»

Манави Зина Мелейко, лақаби – «Пржевальский бияси». Шунақа мижозлар топадики, оғзинг ланг очилиб қолади. Италиянча гаплаша олади, фин тилини ҳам қийиб юборади. Шведча-русча сўзлашгич тузиб чиққанга нима дейсиз. Ўзимизнинг касб-хунарга мўлжаллаб тузган-да. Сафимизга янги қўшилганлар кўчириб олишган. Чоракта берсангиз, бас. Қиммат эмас. Унга фақат ичкилик ёқмайди – ўзини йўқотиб қўяди. Ҳозир ҳам кайфи тароқ...

Жонажон дугонам – Сима Гулливер. Волейбол бўйича спорт мастери бўлган. Жуда устаси фаранг! Исталган мижоздан ҳам юз доллар олмаса ҳисоб эмас. Камига юрмайди ҳам. Ўзига шунақанги оро берадики, кўз узолмайсан. Бош эмас – ғиж-ғиж ақл. Исталган нарсдан пул қила олади.

Нинка Кисуля. Кўлидан келмайдиган ишнинг ўзи йўқ, лекин ҳамиша ҳозир у нозир. Каллайи саҳардан чўмилгани боради, кейин теннис ўйнайди, фақат ишбилармонлар билан тушлик қилади. Кечқурун эса иш. Инглизча, немисча, албатта финча билади. Ленинград шароитига мослашган-да. Кисуляни жуда ҳурмат қиламан. Гулливер билан бирга мени ёруғликка олиб чиққан...

Столда – тўсиқнинг нариги томонида – «махсус хизмат» ходимлари. Бугун улар уч нафар. Ҳаммаси, албатта, фуқаро кийимида, кўринишлари чакки эмас. Мент формасида уларни фақат гувоҳномаларидаги суратларидагина кўриш мумкин. Улар билан ёшимиз ҳам барабар, йигирма тўртдан ўттизгача. Ҳаммаси олий маълумотли. Қайси бири дорилфунунни, бошқаси политехни, яна бири эса жисмоний тарбия институтини тугатган. Ва албатта, аллақандай милиция курсларини ҳам. Жуда ҳам тўғри қилишган-да! Улар погонларидаги юлдузчалар учун тўланадиган ҳақни ҳам ҳисобга олганда бир йўла икки юз йигирма сўмни қуртдай санаб олишади. Булар муҳандис ёки ўқитувчиларга ўхшаб бир юз қирқ сўм учун овора бўладиганлар хилидан эмас. Толя капитан бўлгани учун ҳатто икки юз тўқсон сўм олади. Кўп эмасу ҳар ҳолда йўқдан кўра бор-да. Ҳаммаси болали-чақали. Айримлариники, ҳатто иккитадан...

– Ўтира қолмайсизми, Татьяна Николаевна? Келган жойидан давом эттирамиз. – Толя қоғозни кўзойнагига жуда-жуда яқин келтирди. – Қаерга келган эдик? Ҳа, мана... «Мактабга қатнашга, ўнинчини битириб, тўлиқ ўрта маълумот олганим ҳақидаги гувоҳномали олишга сўз бераман...»

– Жинсий балоғатга етишга ҳам, – қўшиб қўйди Зина Мелейко. У ҳақиқатдан ҳам меъёридан ортиқ отиб олганди.

– Халақит бераяпсиз, Зинаида Васильевна, – Толя дакки берган бўлди-да, яна қоғозга юзланди: – «Бундан ташқари «Интурист» меҳмонхонасига ортиқ яқин йўла-маслик ва ортиқ фоҳишалик қилмаслик тўғрисида сўз бераман». Бу тушунтириш хатини бир ҳафта муқаддам ким ёзиб берганди, Наталья?

– Ким бўларди, мен-да? – ўқувчи сурбетларча шифт-га кўз югуртирди.

– Қачонгача тушунтириш хати ёзиш билан қутул-моқчи бўласан? Тушунтириш хатларингнинг ўзи бир жилд бўлади-я.

Наташка миқ этмади. Оғзига сақич солиб олиб, кавшагани-кавшаган. Гўрсўхтанинг ўзгинаси! Шу асно форма кийган икки мент мўралади. Худудий бўлинмадан.

– Саломатмисиз, ўртоқ капитан. Биз келдик.

– Салом, – жавоб берди Толя. – Холлда ўтира турун-лар. Евгений Алексеевич, манави эрта етилган қизалоқ ишини ҳужжатлаштиринг. Унинг ашқол-дашқоллари-ни кўздан кечирайлик-чи...

У Наташанинг паспортини очган эди, ичидан қан-дайдир қораялоқнинг сурати тушди.

– Ким бу?

– Кампучиялик дўстим, – ҳамон сақич чайнаётган ўқувчи жонланди. – У тинчлик учун курашчилардан. Суратининг орқасида дастхати ҳам бор.

– Унинг хонасида сен ҳам тинчлик учун кураш-дингми?

– Ҳа-да.

Одатда махсус хизмат ходимлари бирортамиз билан жиддий шуғулланар экан, дамимиз ичимизга тушиб кетади – улар билан бизларни столлар ажратиб туради.

Бироқ айни ҳозир ҳатто қувондик ҳам. Ҳа, лаънати суюқоёқ!..

Толя Наташканинг лаш-лушларини титкиларкан, бир қути «Ротманс» сигаретасини оча бошлади. Сигараларни тўкиб ташлади-да, зар қоғоз билан қути оралиғидан яхлит юзталиқ фин маркасини топди. Вой лақма-ей! Ким ҳам шунақа жойга беркитади?! Нўноқ-вачча!

– Илгарилари ёнингдан эллиқ маркадан зиёд чиқмасди, бу гал нақ юзталиқ, – ҳайратланди Толя.

– Ҳамма нарсанинг нархи ошаяпти, – Наташка сақични пуфлаб шиширди.

– Бир пулга қиммат мишиқи, – нафратланиб деди Зина.

– Зинаида Васильевна! – Толя кўзойнаги устидан Зинага яна бир марта қаради-да, ўқувчидан сўради: – Кампучияликлар қачондан бошлаб фин маркаси билан ҳақ тўлайдиган бўлиб қолдилар?

– Бу маркани топиб олдим.

– Омади келганини қаранглар-а. Қаердан топдинг?

– Лифтда.

– Сени қўлга олишганда топилмани давлат ҳисобига топшириш учун ўз оёғинг билан келаётган эдинг-а?

– Албатта-да.

Шу ўринда нафақат хизматчилар, ҳатто бизлар ҳам кулиб юбордик. Женя тилга кирди:

– «Пионерская правда» («Кашшофлар ҳақиқати») газетасида: «Виждонли қизлар шундай қиладилар» сарлавҳаси остида мақола беришади. Мазмуни: «ўнинчи «Б» синфининг ўқувчиси...

– Худди шундай, – қўшимча қилди Зинка.

– «... юз фин маркасини давлатга топширди. Бу маркани...»

– Кампучиялик таниқли тинчлик учун курашчининг шимидан топиб олганди, – қўшимча қилди Зинаида.

– Майнавозлик бас қилинсин, – Толя деярли шивирлаб гапирди ва ҳаммамизнинг этимиз жимирлаб кетди. Бироқ маст бўлгани учун Зинканинг парвойига ҳам келмади.

– Нимага энди? Ҳозиргина бошладик-ку!..

– Дарҳол тугатдик, – яна ҳам секинроқ деди Толя. – Божхона тинтувини бошлаймиз. Чўнтаклардаги ва сумкалардаги нарсаларнинг ҳаммаси столга қўйилсин.

Ҳар доимги иш. Ҳеч ким ҳеч қачон каловланмайди. «Киборлар»га хос анжомларингнинг ҳаммасини – атирупалар, пуллар, камёб сигаретлару зажигалкаларни, ён дафтарча, ҳомиладорликка қарши воситалару доридармонлар, хушбўй даструмолчалар ҳамма-ҳаммасини чиқарасан... Аёл зотининг сумкасида нималар булмайди ахир! Камига бошдан-оёқ текширишади. Жиноийқидирув хизмати ходимлари деган номи бор, ахир. Ёнингдан ҳатто доллар топиб олганларда ҳам осонгина қутулишинг мумкин. «Совға қилишганди». Ёки она сути оғзидан кетмаган ўқувчи қиз каби: «Лифтда топиб олдим», – деб қўя қоласан. Мусодара қилишади, тамом-вассалом.

Бироқ Зинка Мелейко кутилмаганда бош кўтариб қолди-ку. Ҳамиша тулкидай айёр бу аёл мастлигига бориб, хушёрликни қўлдан чиқарганди:

– Тинтув қилишга рухсатнома қани?

Толя унга бир ўкрайди-да, деди:

– Михаил Михайлович, илтимос, Зинанда Васильевани яна бир тинтув қилиб, соат ўн иккидан кейин маст ҳолатда «Интурист» меҳмонхонасида бўлгани сабабли милиция бўлимига топшириш учун ҳужжат тайёрланг...

Миша Зинага навбатдаги ҳужжатни тўлдиришга киришди:

– Қаерда ишлайсиз?

– Аввалги иш жойимда. Ленинград кўприк лойиҳалаш институтида.

– Ким бўлиб?

– Оддий ишчи.

Зинанинг ёнидан, қулоғидаги салкам уч минг сўм турадиган бриллиант зиракни ҳисобга олмаганда, нақ икки минг сўмлик ашёлар чиқди. Зинка жез тақинчоқлар тақиб, қадрини ерга урадиганлар хилидан эмас эди.

– Ойлик маошингиз?

– Тўқсон сўм.

– Оддий ишчининг қўли қанчалар узун бўлиб кетганини қаранг-а! – ҳайратланди Женя. – Зинаида Васильевна Мелейкога бир назар ташласа бас. Ғаним тарғиботи бир пул бўладию, бўҳтон ёғдираётганларнинг овози ўчиб, аламидан сочини битталаб юлишга тушади.

Хонага милиционер мўралади.

– Машинани тутиб турибмиз, Анатолий Андреевич.

– Бўлди, бўлди. Манави иккитасини олинглар.

– Ва қонунсизликлар авж олиб кетди, – кайфи тароқ ҳолда писанда қилди Зинка.

– Мабодо фоҳишаларга қарши қонун бўлганда, Зинаида Васильевна, бир неча йил олдин сизни керакли жойга тиқиб қўйган бўлардим, – астагина деди Толя.

– «Марсга ракеталар учираяпмиз, Енисейни тўсаяпмиз...» – хириллаганча кулди Зина. – Агар керак бўлганда ҳеч қандай қонун-понунсиз бизларни бир ёқли қилган бўлардингиз. Яна бутун мамлакатда. Бизлар эса ҳалигача ялла қилиб юрибмиз. Демак, сизларга керакли жойимиз бор!..

– Бизга мутлақо керак эмассизлар! – ғазабланди Миша. – Биз – жиной қидирувнинг махсус хизмат ходимларимиз, вазифамиз мамлакатимиз меҳмонлари,

чет эл фуқароларининг мол-мулки, ҳаёти ва саломат-лигини муҳофаза этиш, бизлар эса иш вақтимизнинг ярмидан кўпини жиловлаб бўлмайдиган ҳунарларин-гизга сарфлашга мажбур бўлаяпмиз! Бу ҳам камдай, сизларга керакмиз, дейсизлар-а?!

– Сизларга керак бўлмасак, ҳамтовоқларингизга яраб қолармиз, – ҳамон тилини тиймасди Зинка. – Ёки яна кимларгадир.

– Кетдик, кетдик, – деди форма кийиб олган мент ҳа-диксираётганини яшира олмай.

– Худди шундай. Чао, болакайлар. Эртагача. – Зинка сақич чайнаётган ўқувчи Наташканинг биқинига турт-ди: – Юр, юр, манжалақи. Оғзингни чапиллатишни бас қил, ифлос мишиқи.

– Фарқимиз ёшимиз ва нарҳимизда, – ўқувчи қиз жилмайди-да, хайрлашув ҳисобига сақичини пуфлаб шиширди. Оғзидаги пуфак ёрилиши билан уларнинг кетидан эшик ҳам ёпилди.

Толя жойига чўкиб, Кисулянинг сумкасидан чиққан нарсаларни кўздан кечиришга киришди.

Женя менинг сумкамни тита бошлади, Миша бўлса Гулливернинг ихчам сумкачасига ёпишди.

– Қанча пулинг бор? – сўради Толя Кисулядан.

– Эсимда йўқ. Бир минг икки юз атрофида-ёв.

Гулливер билан кўз уриштириб олдик. Бундан чиқ-дики, Кисуля учтасидан юз доллардан ишлаб олган, боз устига «бирга-тўрт» ҳисобида алмаштиришга ҳам ул-гурган. Вой Кисуля тушмагур-ей! Жуда зўрсан-ку!

Толя хаёлимиздан кечганини уққандай деди:

– Жуда зўрсан-ку! Демак, уч мижознинг ҳар бирига юз доллардан хизмат кўрсатиб, бирга тўрт ҳисобида «кўк»ини алмаштиргансан ҳам! Шундайми, Нина Пет-ровна?

– Қанақа валюта, Анатолий Андреевич! Бу ҳалол совет пуллари, ахир. Квартираларга ўғрилар тез-тез туша бошлаганидан буён қимматбаҳо нарсаларнинг ҳаммасини ёнимда олиб юришимга тўғри келаяпти.

– Кўчаларда ҳам киссавурлар кўпайганидан хабаринг йўқми? – сўради Миша.

– Ўзим ўргилай сендан, Миша!.. Жамоат транспортлари хизматидан фойдаланмаслигимни биласан-ку, қолаверса ҳар хил давраларга аралашавермайман... Бор-йўқ йиққаним мана шу.

– Жамғарма банкда қанча? – қизиқди Женя.

Кисулянинг қаердадир камида юз минг пули борлигини биз Сима Гулливер билан жуда яхши билардик. Бироқ Кисуля ҳам туяни ютса, думини кўрсатмайдиган хилидан эди.

– Женя, қанақа ҳисоб рақами? Наҳотки мен шундай одамга ўхшасам? Эски олифта эканимни ҳамма яхши билади, ахир – чиройли кийинишни яхши кўраман, боз устига, жазманларим бор... Менда банкка қўядиган пулнинг ўзи йўқ. Жамғарма банкига пул қўйишим ҳақида қанақа гап бўлиши мумкин?

– Бунча презерватив нимага керак, Серафима Аркадьевна?

– Жуда керак-да! – узоқ сукут сақлаган Сима Гулливер кўнглини бўшатиб олиш учун берилган имкониятдан унумли фойдаланишга уринди. – Мамлакатимиздан бошқа давлатларда СПИД тарқалаётганини эшитганмисиз, бу касаллик фақат анави... Нима десам экан? Кечирасизлар-у, жинсий алоқа орқали юқади. Шундан келиб чиққанда совет соғлиқни сақлаш соҳаси билан қадам-бақадам бораётганимиз аён бўлди. Навбатдаги суҳбатлар чоғида, Анатолий Андреевич, буни ўта жиддий ҳисобга олишингизни илтимос қилардим.

– Ҳукумат делегациялари таркибига кирган чет эликлар бошини айлантирмаслик хусусида жиддий огоҳлантирганимиз эсингизда йўқми, Серафима Аркадьевна? – сўради Толя.

Бизларни яхшиликча қўйиб юборишларини шу асно англаб етдим.

– Мен ҳали ҳануз уларга тик қарай олмайман, Анатолий Андреевич! Эндиликда давлат даражасига мутлақо чиқаётганим йўқ, ҳукумат делегацияларининг барчаси ҳам мен учун сариқ чақалик қимматга эга эмас. Гарчи улар ҳам одам, ҳамма хислат уларга бегона бўлмаса-да...

– Аргентиналикларга бугун ким хизмат кўрсатди?

– Бўхтон, Анатолий Андреевич, худо ҳаққи, бўхтон. Аргентиналикларга ҳатто қайрилиб ҳам қараганим йўқ! Бирорта ҳам аргентиналикка рўпара бўлмадим! Уларнинг ҳатто яқинига ҳам йўламадим... – Бироз тин олгач, қўй оғзидан чўп олмаган беозордай сўради: – Анатолий Андреевич, улар ҳам бизларга яқинлашмасликлари учун нима қилсак экан-а?

– Олинг лаш-лушларингизни. Зайцевада нима гап, Евгений Алексеевич?

– Зайцева турмушга чиқаяпти, шу боис ҳаммаси жойида.

– Шунақа... – дедим уларга. – Бу сизлар билан сўнгги олди-бердимиз, дўстлар.

– Пешонаси ярқираган куёв ким экан? – сўради Миша.

Мен кулимсираддим.

– Хизматдагилар ҳаммасини билиши шарт, Михаил Михайлович, – деди Толя.

– Эдвард Ларссон, дастурли манипуляторлар ишлаб чиқарувчи «Белитроник» фирмасининг вакили. «Инрибпром» халқаро кўрғазмасида қатнашаётган Шве-

ция вакиллари таркибида Ленинградга келган. Татьяна Николаевнани унга битта фирмада хизмат қиладиган Гюнвальд Рённ ҳады этган. Танечканинг ўтган йилги бу миждози швед хотинига содиқ ва болаларига меҳрибон бўлгани учун эски қадрдони Танечкага уйлана олмади. Шуниси яхши бўлган экан, Татьяна Николаевна. Жаноб Ренн уччига чиққан ичувчи, Эдзард Ларссон – вазмин, ҳулқи яхши ва бўйдоқ, устига-устак, фирма доирасида хизмат мавқеи ортиши аниқ.

«Махсус»лар ҳам, бизларнинг қизлар ҳам оғзи қулоғига етиб, хандон ташлаб яйрашлари учун шу гап етмай турган экан... Қизлар билан ҳатто истироҳат боғида ҳам ҳиринглашдик, бироқ кутилмаганда феълим ўзгарди (баъзи-базида шундай бўлиб туради. Бирданига мўлжални йўқотиб қўяман, ва ўшанда бизникилар ҳам, чет элликлар ҳам битта номаълум нарсага қоришиб кетадилару ҳаммасига бефарқ бўлиб қоламан). Мана шундай изтироб ўтида неча марталаб ёнгандирман...

– Ё Раббим! – дедим мен. – Ҳаммангиздан безор бўлдим! Ҳаммангиз жонимдан тўйдириб юбордингиз!...

Ҳеч ким ишшаймади ҳам. Қабристондагидай осойишталик.

Кудрявцев кўзойнагини олиб, артди-да, яна тақди. Секин, ғазабинн яширмай деди:

– Сизлар-чи, сизлар... Жонимиз ҳиққилдоғимизга келди! – У ёқамдан тутди. – Сенга ўхшаганларнинг нуқси уриб, ҳамма ёқни нас босиб кетди. Ихтиёр менда бўлгандами!..

Лекин шу пайт ўзини қўлга олиб, вазминлик билан буюрди:

– Евгений Алексеевич, марҳамат қилиб Татьяна Николаевнани кузатиб қўйсангиз. Бугун у сизнинг тасаруфингизда бўлди.

... Нимқоронғу йўлаклардан ўтиб борамиз. Қутидан бир дона сигарет чиқариб олдим, ўтолдиргични тополмайман-да. Аъзойи баданим титрапти... Женя гугурт чақди, туташтириб олдим. Эшиккача кузатиб чиқди.

Дорбон Петр Никанорович – истеъфодаги тўнғиз – Женяни кўрди-ю, уйқучи кўппак дивандан сакраб туриб, эшикни очгани югурди, аблаҳ. Собиқ подполковник рўпарасидаги лейтенантваччанинг оёғини ўпишга тайёр, кўринди дегандан атрофида гирдикапалак бўлади. Ўзи эса ҳар бир фоҳишадан меҳмонхонага киритгани учун уч сўмдан беш сўмгача олади. Меҳмонлардан ресторанга киришлари учун ўн сўмдан олаверади.

Менга кўзи тушиши билан гўё, бу қаердан пайдо бўлди, дегандай анқайиб қолди, ваҳоланки кеча кечқурун мендан беш сўм олиб, ҳамёнига урган эди, сассиқ лўттибоз.

– Хайр, Таня. – Женя нима учундир узр сўрагандай бўлди.

Унга жавоб бермадим. Томоғимга нимадир тикилиб қолди. Фақат имо қилдим-да, чиқиб кетдим...

Ҳеч нарса озодликка етмайди-да! Ҳаво мусаффо, муздаккина... Шаҳар... Шаҳарнинг тароватидан эсинг оғиб қолай дейди! Офтоб чиқиб улгурмаганига қарамасдан юқори қават ойналарида аланга ловуллайди. Эртакнинг ўзгинаси! Шу қадар гўзалки, таърифга сўз йўқ... Тош зинага чўнқайганча, йиғлаб юборишим ҳеч гап эмас.

– Қаерга борасан?

Менга қария ҳайдовчи тикилар, нишаблиқда эса такси патилларди. Такси рақамига қарадим – тўртинчи такси паркидан.

– Фан проспекти, йигирма саккиз, – дедим.

– Квартира?

– Аврагани бошқа бирор кимса топилиб қолар.

– Ун сўм.

– Келишдик.

– Ўтир, кетдик.

Таксининг орқа ўриндиғига жойлашдим ва йўлга тушдик.

Кетаяпмиз. Сумкамдан кўзгучамни, пахта, крем олиб, афтимни эпақага келтира бошладим. Ҳамиша уйга кириш олдидан юзимдаги бўёқларни артиб ташлайман. Бу мен учун эрталабки жисмоний тарбия машқларидай гап. Гўё бир ҳолатдан тамомила бошқа ҳолатга ўтаман. Ойим ортиқча асабийлашмасин дейман-да. У-ку, албатта, ҳеч нарса демайди-я, лекин... Ҳар ҳолда ўз одамларингни аяганингга нима етсин.

– Гап бундай, – деди қўққисдан ҳайдовчи, – ўтган сменада «штатник»лардан бирини тўрт соат олиб юрдим. Павловскка ҳам, Пушкинга ҳам, эсимда йўқ, яна алақаерларга бордик. Ҳамёнида ўзимизникидан камроқ экан, шунинг учун йўлкира ҳақини «кўки»да тўлади. Сенга керак эмасми? Уч сўмдан бераман.

– Вой лаънати илон-эй, – деган фикр хаёлимдан кечди! Пешонамга ёзиб қўйибдими?! Нима учун дабдурустдан доллар таклиф қилиб, боз устига бирон туки қилт ҳам этмайди-я?

Лекин мен сир бой бермадим:

– Мени маъзур тутасиз, бироқ нима ҳақда гапираётганингизни тушуна олмаяпман.

– Гапини қаранглар! – асабийлашди ҳайдовчи. – Ёш томошабинлар театрининг ўзгинаси-я!..

– Сиз мени кимгадир ўхшатаётган кўринасиз, ўртоқ, – дедим.

У яна ҳам асабийлашди.

– Қанақасига?! – деди. – Отнинг қашқасидай маълумсизлар-ку...

Шу пайт уйимизнинг олдига етиб келдик. Аниқроғи, бизнинг уйнинг эмас балки қўшни – ўттиз иккинчи уй олдига етиб келгандик.

Маҳалламизнинг ичкариси, барча янги туманларда бўлганидек, биоларнинг оралиғидаги йўлак жуда тор, машинада бундан нарига бориб бўлмайди, чунки йўл устида рефрижераторли улкан «Вольво» машинаси турарди. «Совтрансавто»га қарашли. Дарвоқе, булар ҳам ишнинг кўзини биладиган йигитлар. Чамаси, қандайдир узоқ ўлкаларга юк ташийдиган ҳайдовчи яшаса керак.

– Бу ёғига яёв кетаман, – дедим ҳайдовчига. – Таксини тўхтат.

Таксидан тушиб, ўриндиққа ўн сўм ташладим (такси счетчиги уч сўм ҳам ёзмаганди), чет эл сигарасини олиб ўтолдиригични ёқдим-да, қари қарғага дедим:

– Ҳа-я! «Кўк» масаласида. Саксон саккизинчи модда, биринчи қисм. Мол-мулк мусодара қилинган ҳолда уч йилдан саккиз йилгача қамоқ жазоси!

– Кечиришингни илтимос қиламан.

– Мендан эмас, прокурордан кечирим сўрайсан.

– Сен қайси модда бўйича бу ҳунар билан шуғулланаяпсан?

– Мен учун ҳеч қандай модда-подда йўқ. Бизнинг давлатимизда бундай ижтимоий воқеликнинг ўзи йўқ. Тушунарлими, бобой?

Қари кўппак кулиб:

– Балки телефонингни қолдирарсан?

– Тенг тенги билан деган гапни зшитганмисан, – дедим, – ўзимизниқидан ҳам, кўкидан ҳам етказа олмайсан. Иштонсиз қоласан. Чао, бамбино. Сорри!

Уйга ошиқдим.

Квартирамиз ҳабашнинг курсоғидай қоп-қоронғи. Оқ тунларда ҳамиша қалин парда тутамиз. Йўқса, ухлаб бўлмайди. Онамнинг каравотида ўтирибман-у унинг ўзини кўрмайман.

– Турмушга чиқаяпман, ойи... – шивирлайман мен.

– Худога шукур-эй. Кимга? – нима учундир онам ҳам шивирлаб сўради. У ҳали бутунлай уйғонганича йўқ. Бу овозидан сезилиб турибди.

– Эдикка. Эдвард Ларссонга.

– Анови дарозгами?

– Йўқ. Баланд бўйлиси Гюнт эди. Бу эса Эдик. Бир гал кетимдан келганди, эсингиздами?

– Ҳаммамиз бу квартирага қандай сиғамиз?..

– Мен у билан бирга яшайман.

– Қаерда?

– Швецияда.

– Вой, худойим-эй! – нола қилди онам. – Мен-чи, мен?!

Каравот ёнидаги чироқни ёқди. Сочлари ҳўрпайган, озғин онам эски пижамада ўтирарди. Қўлини иягининг тагида қовуштириб олган, нигоҳида шунақанги ҳасрат, шунақанги даҳшат...

Бирон дақиқа ҳам ухлай олмадим. Онам ўзини тутолмай, асабимни бузди. Мен учун нонушта ҳозирлай бошлади. Мен эгнимга уй халатимни ташлаб, унга нонушта ҳозирлашга киришдим, чойнак, гугуртни қўлидан тортиб олдим.

Ошхонада тимирскиланамиз, гоҳ газ плитаси, гоҳ музхона, гоҳ раковина ёнида тўкнашиб қоламиз.

– Сиз умр бўйи нима қилдингиз! – қичқираман унга. – Молдан фарқи йўқ эр билан, бир юз қирқ сўм маошни айтасизми?! Бир хонали кооператив квартираними?! Бунинг нимаси ҳаёт ахир?

– Институтни нима учун ташладинг, нима учун?! – кичқиради онам ва қизиб турган товага қўлини куйдириб олади.

Мен қўлини ушлаб, совуқ сув остида тутиб турарканман, жағим тинмайди:

– Чунки ҳар куни эрталаб институтга трамвайда борарканман, вагондаги эълонни ўқир эдим; «Учинчи автобус парки... Ҳайдовчилар курси... Ўқиш – тўрт ой. Ўқиш тугаганидан кейин – уч юз сўм ва ундан ҳам кўп маош берилади». Мен эса кейинчалик бир юз йигирма сўм маош олиш учун беш йил ўқишим керак бўларди. Институт балога гирифтор бўлмайдами?! Сиз институтда ўқиб нима топдингиз!

– Жуда кўп нарса! – онам қўлини силтаб тортиб олди.
– Мен болаларни тарбиялаяпман, ўқитаяпман!

– Аксинча, болалар сизни ўқитиб, тарбиялашаяпти. Тарелкани жойига қўйинг, ҳаммасини ўзим қиламан!..

Сўнг (мен эгнимда қандайдир суратли майка ва жинси, онам эса қўли дока билан боғланган, ўзини тартибга келтириб, хиёл тинчланган ҳолда) мўъжаз стол атрофида нонушта қилдик.

– Ўз уйим, ўз машинам бўлишини истайман!.. Дўконга кириб ўзимга керакли нарсаларни харид қилсам дейман, лаънати чайқовчилардан уч-тўрт баробар қимматига харид қилиш жонимга тегди!.. Дунёни кўрмоқчиман! Турли мамлакатларни ... Телевидениеда эмас, «Время» програмасида, «Киносаёҳатчилар клуби»да эмас. Телевизор орқали куракда турмайдиган бўхтонларни вайсайдиганларнинг ёлғонлари жонимга тегди, ўз кўзим билан кўриб, ўз қўлларим билан ушлаб кўргим келаяпти... Телешарҳловчилар беш йиллаб ана шу давлатларга канадай ёпишиб оладилар-да, Иттифоққа қайтиб келганларидан кейин бутун дунёга овоза қил-

ганча зўр бериб қора чаплашга тушадилар. Мана шу сассиқ ошхонада ўтираверадиган бўлсам нимани ҳам кўра олардим! На Маргарет Тэтчер, на Софья Ковалевская, на Валентина Терешкова бўла олмадим... Бироқ мен ҳам инсонман ахир, ойи! Мени тўғри тушунинг. Мен – аёлман! Шундай экан, нима учун...

– Лекин, Танька!.. Она қизим! Бу ўзини бозорга солиш ахир...

– Тўппа-тўғри, – ниҳоят хотиржам дедим мен. – Жуда тўғри, ойи. Ким бугун ўзини бозорга солмаяпти? Ўз касбини, иқтидорини қимматроқ баҳода ўтказишга уринмаётган ким? Фазилатлари, афзалликлари учун ким мукофотдан бош тортмоқчи? Ёзувчи нашриёт билан савдолашади, рассом чизган суратларини сотади, ихтирочилар ихтиролари учун тегишли улушларини албатта оладилар.

– Китоблар, ихтиролар ва тасвирий санъат асарлари халқнинг бахт-саодатига хизмат қилади, ахир! Жисмонан ва руҳан камолоти учун...

– Мана. Мана! – ғазабландим мен. – Жуда баландпарвоз бўлиб кетганмиз – фақат халқ, ер курраси, ҳаттоки фазо миқёсида фикрлашга кўникиб қолганмиз! Осмонни фалақдан ерга тушиш йўқ. Ёлғиз инсоннинг шахси билан қизиқадиган мард йўқ!

– Қайси инсоннинг?

– Ўша Эдвард Ларссон – ёлғиз швед муҳандиси билан-да. Менга уйланиш уни руҳан бахтиёр қилар экан (жисмоний томондан ҳам бахти бутун бўлажигига каффилман), нима, шунинг ўзи камлик қиладими?

– Бироқ бунинг учун етти ёт бегона ўлкага боришинг шартми? Унинг ўзи кўчиб келақолсин. Кўнглимиз кенг бўлгач, жойнинг торлиги билинмайди, вақти-соати билан кенгроқ квартирага ҳам кўчиб ўтаверармиз.

– Ойи! Тасаввур қилинг-а, рассом узоқ йиллар тер тўкиб, ажойиб санъат асари яратди-да, ниҳоят эътиборга олиб, муносиб баҳолайдилар, деган умид билан яшай бошлади. Ҳақиқатдан ҳам ана шундай кун келди: унга ҳатто халқаро кўргазмада қатнашиб, ўз асарини намойиш этишни таклиф қиладилар. Онаси эса: Ҳеч қанақа кўргазмага бормайсан! Суратинг ошхонамизда илиғлигича тураверсин!.. – деб туриб олди.

– Бунга сенинг нима дахлинг бор, ахир?!

– Нима фарқи бор, ойи! Менинг бирон кам жойим борми, жин урсин!!

Шу жойга келганда онам йиғлаб юборди. Мен соатга қарадим. Ишга шошилишим керак. Бироқ онамни шу алфозда қолдира олмасдим.

– Тинчланинг, ойижон. – Мен онамнинг қўлидан ўпдим, у эса беихтиёр бошимни силади. – Тинчланинг. Мен йилига бир неча марта сизни кўргани келиб тураман. Чет элликка турмушга чиққан қизларимизнинг ҳаммаси шундай қиладилар. Бу биринчидан. Иккинчидан эса, буларнинг ҳаммасига ҳали анча бор.

Соатга яна бир назар ташлаб, ўрнимдан турдим-да, елкамга оҳори кетган курткамни илдим ва катта қора сумкага алланарсаларни тиқа бошладим. Биринчидан, ишхонамда керак бўладиган айрим нарсаларни ола кетишим керак, ҳар ҳолда сурункасига бир кеча-кундуз ишлашимга тўғри келади, иккинчидан эса, йўл-йўлакай ажойиб бир жойга кириб чиқишга улгуришим лозим...

– Лекин лоақал уни севасанми? – Умид билан сўради онам. Кутилмаганда оёқ-қўлим мадорсизлангандай бўлдию, бор гапни айтиб қўя қолдим.

– Ёш боланинг гапини гапирасиз-э, ойи. Керак бўлса, яхши кўраман ҳам.

Бахтимга эшик қўнғироғи жаранглаб қолди. Онам сапчиб туриб, эшикка йўналди.

– Утираверинг, – дедим мен. – Ўзим очаман. Лялька, шекилли.

Бу ҳақиқатдан ҳам онамнинг собиқ ўқувчиси, қўшнимиз Лялька эди. Ўн саккиз ёшли бу қизалоқ нақ оловнинг ўзгинаси! Ўтган йили тиббиёт институтига кира олмагач, касалхонамизга фаррошликка жойлаб қўйган эдим.

– Салом... – деди Лялька менга табассум қилиб. – Шунақа ҳам бўладими? Аҳмоқ бўлиб бир соатдан бери кутаман-а...

– Ляличка! – хурсанд бўлди онам. – Салом, қизалогим.

– Вой, кечирасиз, Алла Сергеевна. Хайрли тонг.

– Ойижон, биз кетдик.

– Шошмасанг-чи! – Онам тез хонага кириб чиқди-да, икки сўмни сумкамга тика бошлади. – Ма, ол.

– Пулим бор, ахир.

– Бир кеча-кундуз ишлайсан – одамга ўхшаб юришинг керак!

– Кераги йўқ, ойи...

– Бас қил! Ляляга ҳам ул-бул олиб берарсан.

– Хайр, Алла Сергеевна.

– Яхши қолинг, ойи...

Милиция бўлимига Лялька билан антеннаси ва радиотелефони бор аллақандай эски қора «Волга»да бордик. Машинадан тушмасимдан антиқа манзаранинг шоҳиди бўлдим – Зинка Мелейко кечагидек жанговор қиёфада, бир қарич пошналар туфлисида бир неча алвастилар билан ҳовли супурар, ўқувчи қиз эса лиқилдоқ шотига чиқиб олганча биринчи қаватнинг баланд ойналарини юварди. Унга афтига қараб бўлмайдиган

бадбашара хотинлар ёрдам беришарди. Башаралари шишиб, мўматалоқ бўлиб кетган. Бармоғингни теккизсанг, бас, қулоқларидан вино отилиб чиқадигандай!

– Тўхтат машинани, – дедим мен. – Қимирлама, Лялька, дамингни чиқарма. Бир дақиқа!

Сумкани олиб машинадан тушдим. Сумкадан свитер, жинси ва курткани олиб, Зинкага узатдим.

– Ўгирилсанг-чи! – қичқирди Зинка «нима қиларкин булар», дегандай тикилиб турган милиционерга.

Мент ерга туфлади-да, ўгирилди. Зинка жинсини кийди, сўнг кофтасини ечиб – сийнабанди ҳам йўқ экан, ўрнига свитерини кийиб олди. Фақат шундан кейингина юбкасини ечди. Ёнидаги алвастилар унга еб қўйгудек ўқрайишди. Зинка уларга кайрилиб ҳам қарамади-да, чека бошлади. Ўқувчи қиз ҳам югургилаб келди, сигарета сўради. Сигарета ўрнига қўлимни бурнимнинг тагига олиб бордим-да, диндак кўрсатдим ва машинага қайтдим...

Касалхонага қайтиб келганимизда йирик пуллар орасидан беш сўмликни олиб, йўлқира ҳақини тўладим.

Лялька зинагача бегонадай жим келди, кейин эса сўради:

– Шунча пулинг бор экан, нима учун ойингдан икки сўм олдинг?

Лялькани жонимдан ортиқ кўраман! Кўнглида тирноқча ҳам кири йўқ! Одам деган... Йўл-йўлакай елкасидан кучдим. У ўзини олиб қочмоқчи бўлган эди, яна ҳам қаттиқроқ бағримга босдим:

– Лялька... ёнимда пулим борлигини, қанчалигини ва қандай йўл билан топилганини ойим билса, яхши бўлармиди? Шундайми?

– Йўқ.

– Мана шунақа. Ўзимизникиларни авайлашимиз керак.

Лялька тез жаҳддан тушди-да, машинада бошлаган гапимизни давом эттирди:

– Танька! Бирон гал мени ҳам бирга олиб бор. Неча марта илтимос қилишим керак?!

Лялька билан касалхона томон бораётган пайтимизда Нева соҳилидаги меҳмонхона олдида «Белитроник» фирмасининг олти вакили Стокгольмдан ҳайдаб келинган сариқ рангли кичик автобусга шоду хуррамлик билан жойлашдилар. Митти автобуснинг ёнига фирманинг номи, манзили, телекс рақами ёзиб қўйилган.

– Ким бугун автобусни бошқаради? – сўради Бенин.

Бир йил муқаддам мен билан дон олишган барзанги, афти хўрознинг тожидай қип-қизил Гюнвальд томоғига зўр берди:

– Бизларга бегона ва ғаним социализм шароитида қимматли ҳаётимизни кимга ҳам ишониб топширган бўлардик? Ўта дадил, довюрак, жасоратлиман деб ким кўкрагини кера олади?

– Эдвард рулга ўтирсин! – Ҳайқирди ҳамма бирваракайига.

– Жуда тўғри! – Қичқирди Гюнвальд. – Рус...

У «фоҳишасига» сўзини айтишга улгурмади. Курт-касининг орқасидан силтаб тортишган заҳоти хушёр тортиди:

– Рус қизга уйланаётган йигитни ҳар қанча эъзозласак оз! Ҳатто кейинчалик ДХҚ ходимаси бўлиб чиқса ҳам!

Ҳамма бир овоздан яйраб кулди. Эдвард ҳам жилмайди, рулга ўтирди ва улар кўргазмада қатнашиш учун Басилевский оролига йўл олишди.

...

Мен эса аллақачон иш кунини бошлаб юборгандим. Менинг учинчи оламим.

Бўлимимизда, телевизор устида электрон соат ишлаб турибди. Кундузлари ҳатто соатни кўрсатувчи миллинг силжишини ҳам пайқайдигандек сезаман ўзимни. Дақиқани кўрсатувчи мил-ку, назаримда чир айланаётгандек туюлади.

Бўкса-укол... Бўкса-укол.. Бўкса...

– Э, шошмасанг-чи ... Укол олаверганингдан бўксанг гурра бўлиб кетибди. Кел, бу гал яхшиси ёнбошингга қила қолай. Бўксангга ҳозир грелка қўяман...

– Танечка! Сизни учинчи палатага чақирришяпти... Дераза ёнидаги кампир...

– Бораяпман.

– Таня... Қўлимдаги боғич яна намланиб қолди.

– Ҳеч қиси йўқ. Демак, йиринги оқяпти. Ҳозир ал-маштираман...

– Жиғидоним шундай қайнаяпти, Таня. Ҳеч нарса ёрдам бермаяпти. Сода яна ҳам баттар қилаяпти...

– Бурже билан мензуркани аралаштиргин-да, анча вақт ўтганидан кейин ич...

– Татьяна Николаевна! Саккизинчи палатадаги Велиховни рентгенга олиб бориш керак.

– Мана банка. Эрталаб, нонуштадан олдинги пешоб учун. Манави қутича эса учун. Мана бу томонига исми шарифингизни ёзасиз. Адаштириб юбормаслик-лари учун...

– Бунақа митти қутичага қанақа қилиб анақа қиламан?

– Баъзи-баъзида мулоҳазакорлик билан иш тутсангиз, бунақа саволларга ҳожат қолмаган бўларди.

– Таня, биринчи палатадаги шол беморнинг кийимини ҳам, тўшагини ҳам алмаштириш керак. Жойини булғаб қўйди...

– Ҳаммаси тушунарли! Лялька! Бир сидра кийим ва чойшаб олиб, биринчи палатага мен билан юр. Ёрдам берасан.

– Қачон тушлик қиламан?

– Бироз сабр қилсанг, ўлиб қолмайсан. Югур, кийим билан чойшаб олиб кел.

– Таня! Телефонга! Овози жуда ҳам ёқимли чет эллик йигит сўраяпти.

Шу пайт соат тўхтаб қолди. Соат миллари ҳам қотиб қолгандай эди.

– Лаббай! Эдик?

Мен кўрғазмадаги швед бўлимида бир неча марта бўлиб, телефон ёнида ўтирганининг шоҳиди бўлганман.

Столда «Туборг»ли банка, қандайдир қоғозлар, каталоглар. Ёнгинасидан ҳамкасблари Гюнвальд Рённ, Кеннет ва Бенни жой олишган. Шведча суҳбатлашганларини тинглаганман, кўрғазманинг бир қисмини кенг ойна орқали кўрганман, жиҳозлар кезаётган ленинградликларни кўздан кечирганман. Деярли барчанинг қўлида реклама варақалари ҳамда фирмаларнинг махсус ёрлиқлари...

– Таня, бу мен, Эдвардман. Биз тўғримизда онангга айтдингми?

– Албатта! Эшитиб боши осмонга етди!..

– Мен онангни кўришим керак.

– Шубҳасиз!

– Сени жонимдан ортиқ севаман, Таня. Бугун консульхонамизга қўнғироқ қилиб сизлар ва бизлар томондан қандай ҳужжатлар талаб қилинишини суриштираман.

– Жуда соз. Сени ўпиб қоламан.

– Раҳмат. – У жимиб қолди-да, оҳисга телефон гўшагини жойига қўйди.

Шу заҳоти соатнинг дақиқаларини кўрсатувчи миллари илдам айлана кетди.

Соатни кўрсатувчи мили ҳам вазмин юра бошлади. Бир кеча-кундуз давом этадиган иш куним яна бошланиб кетди.

– Беморлар, ҳарорат ўлчагичларни топширинглар. Иссиғинглар чиққани йўқми?

– Қани бўксангни ўгир-чи... Мана бу бошқа гап! Пахтани ушла, пахтани...

– Таня, ҳой Таня!.. Сен Йўғингда Иван Афанасьевич сурункасига уч кунгача инқиллаб, хонадагиларга уйқу бермади. Бугун куёвтуранинг ўзгинаси! Сени севиб қолибди. Шунақа!..

– Анави лақманинг валдирашини қаранглар! Гапларига қулоқ солма, Танечка...

– Мен ҳам сизни, Иван Афанасьевич, жуда яхши кўраман. Манави таблеткани... илиқ сув билан ичасиз. Бирон нарса бўлса, чақиринг. Хўпми?

– Ляля! Бу қанақа пол ювиш яна? Ҳаммасини бошқатдан ювасан! Бурчак-бурчакдаги супуриндилар ҳам қолмасин. Туваклар нима учун пешоби билан турибди? Ҳаммасини олиб чиқ-да, совунли иссиқ сув билан тозалаб юв. Бунақада пала-партиш ишлашга ўрганиб қоласан.

– Э худойим-эй, лоақал бугунча тез ёрдамда ҳеч кимни келтиришмасин-да.

– Менинг арзанда касалмандларим ва соғайиб бо-раётганлар! Беш дақиқадан сўнг телевизорни ўчираман – ҳамма ухлайдиган вақт бўлди!

– Биз билан чойхўрлик қиласизми, Танюша?

– Албатта, Владимир Александрович! Палаталардаги чироқларни ўчириб чиқсам бўлди...

– Мана булар сизга, Таня...

– Анавини қаранглар-а! Бундай чиройли гуллар қаердан келиб қолди!?

– Булар сизга. Ойим олиб келдилар.

– Раҳмат сенга, шунқорчам. Кел, юзингдан битта ўпиб қўяй...

– Чойга келмайсанми, Таня!

– Бораяпман...

Ординаторхонасига кирганимда ҳамма одатдагидек мириқиб чойхўрлик қилишарди. Ихчам магнитофондан (Лялька навбатчиликка олиб келарди) Висоцкийнинг бўғиқ овози оҳиста таралар, ёш доктор Владимир Александрович, қўшни бўлимдаги ҳамшира Нинка, иккинчи фаррошимиз Мария Сергеевна дастурхон атрофида тўпланишганди.

Столда электр чойнак, карам солиб пиширилган пирог, коржиклар, икки сўм йигирма тийинлик колбаса, помидор-бодринг... Бир кеча-кундуз навбатчилик қиладиган ҳар бир одам, албатга, бирон егулик олиб келарди.

Ординатор хонасига киришим билан толиққаним сезилди: оёқ-қўлимдан дармон кетди. Бошимдан қалпоғимни олиб, туфлимни ҳам ечдим-да ялангоёқ бўлиб олдим.

– «Дўкон»да ким қолди? – сўради Владимир Александрович.

– Ҳеч ким, – жеп берди Нинка. Ҳаммаси ухлаб бўлишди. Оғир касаллар йўқ.

Қора сумкани олиб ундан «Адвокат» тухумли ликери, бир неча қути «Данхилл», «Ротманс», «Палл-Малл» сигареталари ва иккита Швейцария шоколадини чиқардим.

– Тўй тўйдайд бўлсин, болалар!.. – дедим-да, ўзимни топчанга ташладим.

Сергеевна шишани қўлига олиб сўради:

– Бу яна нимаси?

– Ширингина, эсингиздан чиқдим, Сергеевна? Таня илгари ҳам шунақасини олиб келганди. Тухумдан қилинган, – жавоб берди Нинка.

– Ростдан ҳам ширингина эди! – эслади Сергеевна.

– Буларнинг ҳаммасини қаёқдан олдинг, Танечка? – Қизиқсинди докторимиз.

– Иш жойимдан, – ёлғон гапиришга ҳам ҳолим қолмади.

– Бошқа жойда ҳам ишляяпсанми? – ҳавас билан сўради Нинка.

– Қаерда?

– «Интурист»да. – Қарасам, менинг шишам давра бўйлаб айланаяпти.

– У ерда ҳам ҳамширамисан?

– Шафқат ҳамшираси, – истехзо қилдим мен. – Ляль, сигарета тутатиб, чой қўйгин. Кеча тунда ҳам ухламаганим кучини кўрсатаяпти...

– Қани оламизми? – Сергеевна «Адвокат» тўлатилган стаканни қўлга олди.

– Тань, балки бир қултум ичарсан?

– Таня ичмайди-ку, Сергеевна! Неча марта айтиш керак ахир? – зарда қилди Лялька.

– Ҳамма яхшиликлар учун, – Сергеевна бир кўтаришда ярим стакан ичиб юборди.

– Одамларнинг омади юришганини қарасанг-чи, – стаканни бўшатди Нинка. – Татьяна нима учун уч кун ўтмагунча навбатчиликка чиқмайди, дегандим-а?

– Балиқ ҳам сувнинг теранроқ жойини қидиради... – Сергеевна стаканда қолганини ҳам сипқориб қўяқолди.

– Устидан ул-бул газак қилинг, Сергеевна! – қатъий деди Владимир Александрович. – Йўқса эрталабгача ета олмайсиз. – У қўлимдаги сигаретанинг ўти ўчиб қолганини кўриб, зажигалкани ўт олдирди.

– Ёқдимми? – дедим зажигалкани қизиқиб кўздан кечираётганини кўриб.

– Жуда.

– Олақол.

– Кўйсанг-чи!

– Ол. Олавер. Келишган йигитнинг нарсалари ҳам бежирим бўлиши керак. Уни «сен»лаётганимни ўзим ҳам пайқамабман – сизлар битта шоколадни баҳам кўринглар-да, иккинчисини Сергеевна олақолсин. Нева-рангиз учун, сумкангизга солиб қўйинг. Анави кучук-нинг расми борини.

– Шундай қилганимиз маъқул, – Сергеевна шоколадни иркит халатининг чўнтагига солди. – Жуда ҳо-тамтойсан-да, Татьяна.

Унинг бу гапи мойдай ёққанидан уйқум ҳам ўчиб кетди.

– Яна ким қолди? – дея алангладим. – Нинка, сигаретларнинг ҳаммасини олақол! Очилган қути қолса бас, эрталабгача етади.

– Танюша! Гап бўлиши мумкин эмас!..

– Сен эса, Лялька, сумкамдаги пакетни ол. Кийиб кўргин. Сенга тўғри келиши керак.

Лялька (сумкага қўлини солди, япон кроссовкасини олди. Ҳамманинг оғзи очилиб қолди. Ёлғиз Сергеевна ҳеч нарсанинг фаҳмига бормаганди:

– Яхши шиппак экан. Унда оёқ терламайдими?

– «Шиппак?!» – Нинканинг тили аранг калимага келди. – Бу ахир! Бу...

– Шоҳона ҳада, – ишшайди Владимир Александрович. Лялька – тарашадай қотиб қолган, кроссовкани кўкрагига босганича қилт этмай турарди.

– Туғилган кунинг билан, Лялька, – дедим мен ҳорфингина. – Чин дилдан табриклайман. Энг яхши тилакларнинг ҳаммасини изҳор этаман. Ва, албатта, бу йил институтга кириб олишингни тилайман.

– Вой, тўғри! Эртага ростдан ҳам туғилган куним!

– Бугун, – унинг гапини тўғриладим. – Кечаги кун ўтиб бўлди.

– Бунинг учун ичиш керак ахир! – Сергеевна шишани шахт билан кўлга олди.

Бироқ шу лаҳза ординатор хонасининг эшигида шифохонанинг ювилавериб оҳори кетиб қолган халатини елкасига ташлаб олган бемор пайдо бўлди.

– Кечирасизлар, – деди у чироқнинг ёруғидан кўзларини қисиб. – Иван Афанасьевич ўлиб қолган кўринади.

Устимиздан совуқ сув қуйгандай хушёр тортдик! Иван Афанасьевич билан анча шуғулланишимизга тўғри келди... Ҳамма уни нариги дунёдан тортиб олишга уринарди. Қария сал ўзига келгандай бўлди-да, яна аҳволи оғирлашаверди. Иван Афанасьевич бизларни қолдириб, нариги дунёга кетса кетаверадиган. Шунда Володя Иван Афанасьевичнинг кўкрак қафасини яланғочлади-да, массаж қила кетди! Ниҳоят қариянинг тўхтаб қолган юраги ура бошлади.

Нинка билан Володяга кўр мушукчалардай ўралашиб ёрдамлашган бўламиз. Ҳа, деган туяга мадор деганларидай Лялька ҳам ёнимизда шай турибди. Сергеевна бўлса атрофимизда гирдикапалак бўлиб айланади.

Жарроҳлик хонасидан палатага йўл олдик, ординатор хонасида туфлимни ечганим кўйи ялангоёқ одим-

лаганча каталка – араванинг ёнига ғилдиракли дори томчилагични итариб бораман. Нинка эса йўл-йўлакай кислород тўлатилган ёстикни тўғрилайди. Владимир Александрович эса беморнинг томир уришини кузатиб бораётир. Ҳаммамизнинг уст-бошимиз қон, оғиз-бандларимиз – маскаларимиз эса бўйнимизда осилиб турибди. Атрофимизда беморлар ҳаммаси каловланиб ранги ўчиб кетган. Элчи бўлиб борган бемор ҳам уларнинг орасида турипти.

– «Ўлди», ўлди» эмиш. Оғзингдан чиқиб ёқангга ёпишсин, – дедим унга. – Ҳамма ўз палатасига кириб ётсин!

– Кечқурун кўришамизми, Танюша? – Юриб бораркан оҳиста сўрайди Владимир Александрович. – Танишимникига бориб, видео кўрардик...

Йигитнинг хўрози-да. Иссиққина инсон қонига қўлини ботирганига ҳеч қанча бўлмасидан мен билан кўнгилхушлик қилишни мўлжаллаяпти!

– Шу пайтгача қаерда эдинг, Вовик? – дея куламан-у, Иван Афанасьевичнинг томирига суқилган игнадан кўз узмайман. – Вақт ўтганидан кейин хинани... Эрга тегаяпман...

Саҳар бешда докторларнинг тавсияларига биноан дориларни беморларга эрталаб улашиш учун тақсимлашга киришдим. Лялька ҳовлиқиб келиб қолди. Партизанлар разведкага юборишгандай аланг-жаланг қилади. Пинжимга кириб, шивирлай бошлади.

– Майли, – дедим. – Ўпкангни босиб ол. Бир оз кутишса, осмон узилиб тушмас.

Ўрнимдан туриб, Иван Афанасьевич ётган палатага кирдим-да қиртишланмаган юқори лабига лейкопластир билан ёпиштирилган кислород трубасини тўғрилаб, томчилагичдан дори томишини камайтирдим,

нафас олишини биров эшитгач, палатадан чиқдим. Йўл-йўлакай биринчи бўлимдаги Нинкага учрадим.

– Нинуля, меникиларга ҳам қараб тур. Ўн дақиқалик ишим чиқиб қолди.

Зинада Лялька кутиб турарди. Мушукдай муғомбир!

– Майлими сен билан бирга борсам?

– Дуррачангни тўғрила. Таъвиядан фарқинг йўғ-а.

Ҳовлига тушдик. Шифохонамиз отам замонида қурилган. Петербургга хос ғарибона торгина ҳовли. Ҳовлининг ўртасида эса эшиги очик зангори «Жигули». Башанг кийиниб олган Кисуля рудда ўтириб олганча приёмник мурватини бураётир. Ёнида Симка Гулливер. Лайлакникидай узун оёқларини узатганча, сигарета тутатмоқда.

– Салом, – дедим. – Қайси шамоллар учирди?

– Машинага ўтир! Меҳмон бўласан! – Кисуля грузинча лахча билан жавоб берди-да, машинанинг орқа эшигини очди.

Машинага жойлашдик-да, чека бошладик. Лялька Кисуля билан Гулливерга тикилиб қолди. Қизлар ҳуриликнинг ўзгинаси. Бундай Ляльканинг ҳатто тушига ҳам кирмаган...

Кисуля Лялька томон сездирмай имлади. Мен уни тинчлантирдим:

– Ёш бўлгани билан, ўқитилган.

– Сафимизга қўшиб олсак ҳам бўлавераркан, – кулади Гулливер.

– Иштаҳанг чекки эмас-ку, – писанда қилдим. – Иш бўлдими?

– Қанақа иш... Бемаъниликнинг ўзгинаси, – қўл силтади Кисуля.

– Қуруқ қолдим, демоқчимисан?

– Куруқ қолганим йўғ-а, – кулади Гулливер, – Айтсам ишонмайсан!.. Гена масхарабозга ўн беш сўм тиқиштирдим. У эса мени бир барзанги рўпарасига ўтказиб қўйди. Барваста. Елкадорлигини айтмайсанми! Турқидан от ҳуркади! Тунги учлар арафасида таксида уйимга олиб кетарканман, аёлларни хушламайман, фақат йигитларни яхши кўраман, деб қолса бўлади-ми! Биронта йигит топиб берсанг юз франк сеники, дейди. Шуниси етмай турганди ўзи, дедим! Уни қийин-қистовга ола кетдим: «Вой лаънати, баччавоз-эй! Ярим кунимнинг бошига етдинг... Ҳақини катта холанг тўлайдими!» Иккинчи таксопаркдаги Алексей Петрович бор-ку, танийсан, ичаги узилгудай қаҳ-қаҳ уради. Шундай кулаяптики, ишқилиб бирон нарсага урилиб кетмайлик-да, деб хавфсирайман. Қисқаси, таксини орқага бурдик. Ана энди ҳисоблайвер, меҳмонхонага киришда беш сўм, гардеробга бир сўм, Генкага ўн беш, Алексей Петровичга чоракта. Ҳаммаси чиқим-да...

Лялька дами ичига тушиб кетганча, қулоғини динг қилиб ўтирибди.

– Менинг олдимга нима учун келдинглар?

– Касаба уюшмамиздаги антиқа ҳолатни кўргимиз келиб қолди. Интерқизимиз давлатга қандай ўтказиб қўяётганини кўрмоқчи бўлдик.

– Ишдан бўш вақтларда, – кулади Гулливер.

– Уч кун оралатиб – покиза хизмат. Осойишталигини айтмайсанми.

– Ким учун «осойишта», – кулади Кисуля.

– Мен учун. Онам учун. «Махсус хизматдагиларга». Ҳаммага.

– Ҳамма жойнинг ҳам тошу тарозуси бор. Тўйингта атаб совға олиб келдик, Танюха.

– Ажнабийларга турмушга чиқувчи қизлар учун махсус қўлланма, – Симка шундай дер экан, икки букланган варақни узатди.

Варақни очсам, аллақандай йўл-йўриқлар.

– Бу яна нима бўлди?

– Совет Иттифоқидан бутунлай жўнаб кетиш учун зарур маълумотномалар ва ҳужжатлар рўйхати. Уларни топшириш тартиби ва тегишли қарор қабул қилинадиган расмий муддат. Ҳар битта маълумотнома бўйича, тасаввур қиляпсанми? Қиттай хато қилдингми, тамом, ҳаммасини бошидан бошлайсан. Бўзчининг моккисидай югуртиришди-да...

– Ҳужжатларингни расмийлаштиришни камида уч йилга чўзиб юборишади, Швецияни тушингда кўриб юраверасан! Ментлар бу йўриқномани қанчалар сир сақлашларини билсанг эди?

– Нима учун?

– Нима учун бўларди, чет элга чиқармаслик учун, галварс!

– Шундай демайсанми. Қаердан топа қолдиларинг?

– Бу «кўк»нинг каромати, – кулди Гулливер.

– Сендан пул сўраяпмизми? Келишармиз. Дарвоқе, сенга мўйна ёқали пальто керак эмасми?

– Сенга минг доллар. Ёки москвалик ҳамкасбларимиз тили билан айтганда, таузенд грюник.

– Худога шукурки, валютам йўқ. Ўзимизники билан тўлай қолсам-чи?

– Тўрт минг берасан – пальто сеники.

– Онамга олсаммикан дегандим? Қишга пальтоси йўқ. Кўрсат-чи?

– Орқа ойна олдидаги халтада.

Мен ўтирилиб, халтани олдим-да, ичидан Норвегиянинг камёб мўйна пальтосини чиқардим. Лялька ҳатто оҳ тортиб юборди.

– Чиқ машинадан, – дедим унга. – Кийиб кўр-чи...

Лялька машинадан тушди. Унга мўйна пальтони узатдим. Пальтони халати устидан кийди-да, дуррасини бошидан олиб, сочларини ёйиб юборди.

Пальтомисан пальто экан-да. Бироқ Лялька бу пальтода шунақа кўзга яқин кўринардикки, уччаламиз ҳам лол бўлиб қолдик...

– Қиз эмас, офатижон! – ҳайратланиб деди Кисуля.

– Нонимизни яримта қилиши ҳеч гап эмас! – Ҳасад билан бош чайқади Гулливер.

– Қизалоқнинг бошини айлантиришларига йўл қўймайман, – дедим ва Лялькага қичқирдим: – Бўлди, бўлди, еч! Бундай камёб пальтолар кийишингга ҳали эрта.

Лялька пальтони истамайгина ечди-да, менга узатди. Пальтони халтага солдим ва Кисуляга юзландим.

– Олганим бўлсин. Бундан буён қачон қўлимга пул тушади, худо билади. Онамнинг эса қишлик пальтоси йўқ...

– Биз бирон нарса деяпмизми, – истехзоли илжайди Кисуля. – «Кўки»дан олиб келсанг бас – пальто сеники. Келишдикми?

– Келишдик, раҳмат, қизлар, – мен ҳам машинадан тушдим.

– Саломат бўл, – қочирим қилди Кисуля.

– Танька! Йўриқномани йўқотма, – огоҳлантирди Гулливер. – Биринчи бандни синчиклаб ўқи. Ўша бандсиз сендан Бахт уйида аризангни ҳам қабул қилишмайди. Шунинг учун Швеция консульхонасидан бошлаш керак...

Ўшанда шведча гап-сўзларнинг ҳаммасини тушунганимда борми!

Эдик билан ўрта ёшлардаги, истараси иссиқ, чинакам ғарб дипломати – бош консул рўпарасида ўтирар эканмиз, ўзимни кейинги йиллар азбаройи ихлос билан талпинаётган дунёнинг еттинчи осмонида ҳис этардим. Пастак стол атрофидаги юшоқ чарм оромкурсиларда ҳузур қилиб ўтирарканмиз, қаймоқли хуштаъм қаҳва ичиб бежирим қадаҳлардан коньяк ҳўплардик. Консулнинг чеҳрасига тикилиб тўйиб бўлмасди.

Тунги овга киядиган «иш» жомакорларимни ақлим ишлаб қолиб киймаганим учун мамнун бўлдим: тоза каттоудан тўқ қизил спорт кўйлаги, оппоқ Америка «банан»и ҳамда «Пума» фирмасининг қордай оқ курт-касида вазмин ва эътиборга молик одам бўлиб кўри-нардим. Афт-ангоримга ҳам енгилгина зеб берганман кўзойнагим ҳам хиёлгина қорайтирилган, қўлимда эса «Адидас» фирмасининг алвон сумкаси бор эди.

– Шведча билмаслигингни қаранг-а, – самимий афсусланди консул.

– Бироқ буни тузатса бўлади! Тузатиш мумкин...

Унинг ўзи русчани мендан яхшироқ гапирарди. Эдик билан суҳбат асносида беихтиёр ўз она тилида гапирар бошлаганди, хайрихоҳлик ва диққат билан менга қараганини пайқадим. Гўё шведчани ростдан билмаслигимга ишонч ҳосил қилмоқчи бўлаётганди.

Мен унга кулиб қўярканман, «нима деяпти» дегандай Эдикка саволомуз назар ташлайман. Лекин Эдик унинг гапларини таржима қилишга ошиқмасди. Консул эса менга жавобан кулиб қараркан, маълум бўлишича Эдикка шундай деган экан!

– Бўйдоқ ва руҳан соғломлигингни тасдиқловчи ҳужжатни сизга бермасликка ҳаққим йўқ. Рус фуқаро-

си ажнабий билан никоҳдан ўтаётганида одатда шундай ҳужжат талаб қилинади. Бу масала билан котибим шуғулланыпти.

– Ташаккур, – миннатдорлик билан жилмайди Эдик.

– Лекин сизнинг ўрнингизда бўлганимда чуқурроқ ўйлаб кўрган бўлардим.

– Нимани ўйлаб кўришим керак? – кулди Эдик.

Консул лутфан менга қаҳва қуйди ва ўз қўли билан кўпиртирилган қаймоқдан қўшди. Сўнг шведчалаб давом этди:

– Чунки, жаноб Ларссон, бу борада катта ва аччиқ тажрибам бор. Мен хизматим давомида юзлаб шундай маълумотномалар берганман.

– Зайцева хоним Россияда ким бўлганининг мен учун сариқ чақалик аҳамияти йўқ, Келгусида Швецияда мадам Ларссон бўлишигина аҳамиятга эга.

– Келгуси қисматингизни ҳозироқ айтиб беришим мумкин, – консул қадаҳимни тўлдириб коньяк қуйди. – Бундай никоҳдаги келин-куёвларнинг саксон фоизи чегарадан ўтишлари билан ёки чегарадан ўтганларидан сўнг ҳеч қанча вақт ўтмай ажрашиб кетадилар. Бундай суюқоёқларнинг талайгинаси фоҳишалик йўлига кириб, тунги кўнгилочар қаҳвахоналарига жойлашиб оладилар ёки Европа исловатхоналаридан бошпана топадилар. Бундай никоҳдагиларнинг йигирма фоизинигина ташкил этувчи хушқисматлар орасидан Зайцева хоним билан биргаликда жой олишингиз эҳтимоли ҳам йўқ эмас, албатта.

– Ҳаммаси менинг ўзимга боғлиқ, жаноб консул.

– Жуда оғир, – консул сигарета тутатди ва менга русчалаб деди: – Яна бир оз сабр қилинг. Маъзур тутасиз, хоним. Расмиятчилик...

Яна шведчалаб сайрай кетди:

– Уйлаб кўринг, жаноб Ларссон, мўъжаз мамлакатимизни рус жамиятининг сарқитлари билан ифлослантиришнинг нима ҳожати бор? Ё ўзимизнинг муаммоларимиз камлик қиляптими? Мен бу гапларни Швециянинг Совет Иттифоқидаги расмий вакили сифатида айтаётирман.

Қандайдир нохуш суҳбат бораётганини зимдан ҳис этардим!... Лекин Эдик билан Консул шу қадар мулоимлик ва хайрихоҳлик билан суҳбатлашар эдиларки, бирон-бир шубҳага боришимнинг ҳеч бир ҳожати йўқ эди. Бундан қатъий назар кайфиятим бузилди... Эдик ўрнидан туриб, рус тилида салмоқлаб деди:

– Сиз билан, жаноб Консул, шахсан танишганимдан, шу билан бирга бўлажак хотинимни ҳам таништирганимдан бағоят мамнунман. Зарур ҳужжатни олиб, сизнинг қимматли вақтингизни ортиқ олмасам деган эдим.

– Ҳужжат тайёр бўлган бўлса керак, – консул русчалаб шундай дер экан, менга кулиб қўйди-да, ёзув столидаги тугмачани босди.

Шу заҳоти эшик очилиб, консулнинг тилла кўзойнак таққан илондай ингичка котибаси Эдик иккаламизга тегишли илк маълумотномани олиб кирди...

... Кўчага чиққанимизда Эдик елкамдан ушлаб ўзига ўтирди-да, кўзимга тик қараб сўради:

– Мени севасанми, Таня?

Айни палла бежиз бундай савол бермаётганини бо-тинан ҳис этдим. Керакми-керак, тамом-вассалом! Ва деяри чин дилдан жавоб бердим:

– Албатта, Эдик... Жуда севаман!

У кўзойнагини олди, бахмал қийқим билан артди-да, яна тақди.

– Жуда соз. Шундай экан, кўрқадиган нарсанинг ўзи йўқ.

Бахт уйида ўттиз беш ёшлардаги олифталарча ўзига зеб берган, бармоқларига кўша-кўша Ереван заводининг тилла узукларини тақиб олган бир тасқара консулхонадан олган маълумотномамизни аризамизга тиркаб кўйди-да, Эдик иккаламизни паспортимизни қайтариб бераркан, менга қарамасдан деди:

– Кутиш муддати – уч ой.

– Нега энди? – сўради Эдик.

– Кейинчалик пушаймон қилмаслигингиз учун.

Ариза бергандан кейин ҳақиқатдан ҳам уч ой кутиш кераклигини йўриқномадан билиб олганим учун эътироз билдирмадим, бироқ Эдик ҳайрон бўлиб қолди:

– Шунча узоқ кутиш керакми?

Эдик савол бергани билан тасқара менга жавоб берди. Ҳолбуки оғзимга талқон солиб олгандай миқ этмай турган эдим.

– Бизда, Совет Иттифоқида ҳамма тартибга амал қилади, – деди у нўноқлик билан бўялган кўзларини менга тикиб.

Шундай қилгани маъқул-да. Жаноб Ларссон – чет элик, мен эса «ўзиники». Пачакилашиб ўтирадимми?

– Раҳмат! – қисқа қилдим мен. – Саломат бўлгайсиз.

Меҳмонхона ваннасида қора тўрсимон пайпоғимни ва нафис жимжимадор белбоғчамни ечиб, авайлаб тахладим-да, ихчам сумкага солиб кўйдим. Жазирама иссиқда буларни кийиб юравермайсан-ку, ахир, Одатда овга чиққандагина шундай кийинишга тўғри келади. Мижозларнинг аксарияти шундай кийимларни ёқтирадилар. Нимасидир бўлса керак-да. Ҳирсни кўзгатса ҳам ажаб эмас.

Тезгина ювиндим-да, пахмоқ сочиқ билан артиндим, енгилгина кийиниб, афт-ангоримга оро берган бўлдим.

Упа-элигимни сумкачамга жойлаштирар эканман, Эдикнинг устараси совун кўпиги ёпишиб, ифлослигича ётганига яна кўзим тушди. Уни ювиб, пештахтага қўйдим-да, қичқирдим:

– Эдик! Ваннахонада лаш-лушларингни йиғиштирмаганмидинг?

– Ҳа. Ҳозир...

Хонамиз йиғиштирилмаган. Ўрин-тўшагимиз ҳам ёйилиб ётарди. Жомадонлар ҳамда сариқ чармдан тикилган йирик йўл сумкаси ҳозирлаб қўйилган. Яна битта спорт сумкаси эса каравотда ётарди.

Эдик ёлғиз ички кийимида мўъжаз стол ёнида ўтирарди. Унинг олдида турли майда пуллар, ҳужжатлар, қандайдир қоғозлар... Ленинграддаги сарф-харажатларни калькуляторда ҳисоблаб, ён дафтарчасига ёзиб қўйди.

– Эдик! Бўла қолсанг-чи! – ёлвордим мен.

– Бўлди, бўлди! – Эдик пул ва харажатларни ҳамёнига солди, калькуляторини нафис ғилофга солди ва ҳаммасини стул суянчиғига илиб қўйилган камзулининг чўнтақларига жойлади. – Бир дақиқа, Танечка...

У ваннахонага кириб кетди. Мен телефонни олиб онамга кўнғироқ қилдим.

– Ойи! Бу мен. Дастурхон тузаб туринг, биз тез етиб борамиз

– Эсингни еб қўйибсан! – қичқирди ойим. – Уйда ҳеч вақо йўқ!.. Бирон соат сабр қилсаларинг бозорга тушиб чиқардим...

– Ойи! Кўҳна латифани биласизми? «Жора, балиқни қовур!» Балиқ қани? Э, қовуравермайсанми, балиқ топилади!» Қисқаси, сиз қовураверинг, балиқ бўлади.

Уйдан чиқманг, ҳаммасини ўзимиз олиб борамиз. Лялькани чақирсангиз кўмаклашади, ҳар ҳолда бирон нарса ўйлаб топар. Нон билан қаҳва ҳам олиб келтиринг.

– Бунчалар шошишнинг нима ҳожати бор? Нега энди кундуз куни меҳмон кутиш керак?

– Нега? Чунки кўргазма тугади, улар эртага сахар бешда машинада йўлга тушадилар, Эдик эса йўл олди-дан тўйиб ухлаб олиши керак.

– Қанақа машинада? Тўғри Стокгольмга йўл оладиларми?

– Бўлмасам-чи. Чао!

Лифтдан пастки гавжум холлга тушдик. Эдик спорт сумкасини қўлида ушлаб олган, менинг қўлим эса деярли бўш эди. Тушлик пайти бўлгани учун холлда юриб бўлмасди. Сайёҳлар музейлардан қайтаётгандилар, юкчилар зир югуришар, интуристнинг «айғоқчилари» аланглаб изғишар, фарцманлар айланишиб санқир эдилар...

Мен «махсус хизмат»даги – Толя ва Женя билан олисдан кўз уриштириб олдим. Эдик дарбон Петр Никоноровичдан такси чақиритишни илтимос қилди. Истеъфодаги зобит нишаб йўлка бўйлаб югуриб кетди, такси тўхтатиб, тавозе билан қошимизга келди. Эдик унга бир доллар узатган эди, Петр Никонорович биринчи йил хизмат қилаётган аскар боладай ялтоқланиб қўлини чеккасига олиб борди. Биз таксига ўтириб жўнаб кетдик...

Яна ўттиз иккинчи уй олдида тушишга тўғри келди. Совавтотрансга қарашли баҳайбат Вольво рефрежератори билан йўлга кўндаланг қўйиб қўйилган, мутлақо ўтиб бўлмасди...

Эдик йўлқирани тўлагандан кейин яёв кетдик.

– «Вольво» жуда яхши машина, – деди Эдик. – Стокгольм портидан Мальмега борувчи йўл бизнинг уйимизни шундоқ ёнидан ўтади, бундай машиналар айнан ўша йўл бўйлаб қатнайдилар...

Мен мамнуният билан унинг қўлтиғидан олдим-да, «Вольво»га назар ташладим ва нима учундир унинг АВЕ 51-15 рақамини эслаб қолдим.

– Мамлакатларимиз яқиндан ҳамкорлик қилганлари соз-да. – Мен йирик қадам ташлаб бораётган Эдикдан орқада қолмасликка интилардим.

– Биз ҳам ўзимизга мос иқтисодий шартнома туз-маймизми?

– Жуда тўғри. Ўртамизда ҳеч қандай тушунмовчилик бўлмаслиги керак.

– Тушунган одамнинг садағаси кетсанг арзийди. Хуллас... Икки кун аввал ойимга мўйна пальто харид қилгандим. Қишда кийиш учун. Ана шу пальтони ойимга сен берсанг. Ўз номингдан ҳадя сифатида...

– Лекин бу алдаш бўлади-ку. Бундай қилиш ярамайди... – деди ранжиганнамо Эдик.

– Гапингда жон бор. Бироқ пальтони мен бергудай бўлсам, яна ҳам ёмон бўлади. Ойим ҳар хил хаёлларга бориши аниқ.

– Бироқ бизларда ёз ойларида қишки кийимларни совға қилмайдилар.

– Сизларнинг тамойилингиз шундай. Бизда эса чанани қишга ёзда ҳозирлаб қўядилар. Бу кичкинагина ўзига хошлигимиз. Қисқаси, шу масалада ёрдам бера оласанми?

Эдик ҳардам хаёл елка қисди. Айни шу лаҳза бизнинг йўлагимизга етиб келдик...

...

Онам учун илк халқаро қабул рисоладагидай ўтганини айтиш керак.

Дастурхонда ҳамма нарса меъёрида, ҳаммаси бири-бирдан мазали эди, ойим кўтаринки кайфиятда гулгул очилиб, Швеция кўрғазмасининг ёрликларидан ёд олган нарсаларнинг ҳаммасини шоёни диққат билан эшитиб ўтирарди.

– Бизнинг «Белитроник» фирмамиз дастурлари манипуляторлар ишлаб чиқаради. Яқинда эса балиқ овловчи роботларни кўплаб ишлаб чиқаришни йўлга қўйдик. Бундай роботни яратишда мен ҳам қатнашдим...

– Йўғ-э, анавини қаранг-а, – яйраб жилмайди ойим. Биз Лялька билан ошхонада чекаётган эдик.

– Ҳа. Вазни бор-йўғи ўн беш килограмм. Робот қармоқни ўзи ташлаб, ипни ҳам ўзи тортади. Мабодо балиқ йирик ва кучли бўлса – қирқ килограммдан оғир бўлиши ҳам мумкин, робот уни чалғитиб, ўйнай бошлайди. Хуллас, балиқни шундай чарчатадики, кейин бир ҳамла билан қайиққа чиқариб олади...

– Қизлар! Эшитаяпсизларми?! Ақлбовар қилмайди!..

Ойимнинг кўзларига қараб бундай роботни мутлақо тушунмаганини, зўриқишидан ўлгидай толиққанини сездим.

– Томошани бошлаш фурсати келди, – шивирладим Лялькага. – Ҳаммасини тушундингми?

– Туя кўрдингми – йўқ. Ўрага сичқон тушди...

– Унинг олдига бор. Бу ёққа тумшуғини тикмаслиги учун тутиб тур. Эдик! – чақирдим мен. – Бир лаҳзага мумкинми?

– Маъзур тутасиз, – Эдик ойимга таъзим қилди-да, ошхонага, менинг олдимга келди. Пальто солинган ялтироқ халтани қўлига тутқаздим-да, дадилроқ бўл дегандай ўпиб қўйдим:

– Бошла!

Эдик кўлида халта билан хонага кирди.

– Муҳтарама Алла...

– Сергеевна, – оҳиста кўмаклашдим унга.

– Ўзим биламан, – эътироз билдирди у. – Муҳтарама Алла Сергеевна. Қаллиғимнинг онаси сифатида арзимас совғамни қабул қилсангиз.

– Бекор овора бўлибсиз, Эдик... – Ойим ўнғайсизланди ва ҳатто ўрnidан туриб кетди.

– Марҳамат, буюрсин. – Эдик халтани онамга тутқазди.

– Катта раҳмат, сиздан бағоят миннатдорман. Лекин, худо ҳаққи, бекор овора бўлибсиз.

– Вой, унинг ичидаги нима? – айёрона қичқирди Лялька.

– Сўраганинг нимаси? Олишга ёрдамлашиб юбор, нималигини кўрасизлар, – асабийлашдим мен.

Лялька пакетни кўз очиб юмгунча очди-да, ичидан мўйна пальтони чиқариб, қоққан бўлади-да, ойимнинг елкасига ташлади.

Ойимнинг эси оғиб қолаёзди. Лялька эса ҳайратдан кўзичоқдай ирғишларди.

– Катта раҳмат, Эдик. – Уни яна ўпиб қўйдим.

Нима бўлганда ҳам ҳожатимни чиқарганди! Лекин бундай қарасам Эдикнинг ўзи ҳам ўта ҳаяжонланаётган эди. Бундан чўчигандай бўлдим.

– Даҳшат-ку, – шивирлади у. – Бунчалар камёб пальтолигини билмаган эдим. Ўйлагандимки...

– Овозингни чиқарма, – имладим унга ва ойимга хитоб қилдим. – Ойижон! Қанчалар ярашди!.. Эдик сизга мосини қандай топти экан-а?! Нима кераклигини билгандай... Яшшавор, Эдик!

Менинг қотмагина ойим эса камёб норвег мўйна пальтосини – қирқ саккиз йиллик умри мобайнида бундай пальтони илк бор кийиб олганча, менга кўз узмай тикилиб турарди. Сўнг асабий энтикди-да, алам билан деди:

– Жинни бўлиб қолибсизлар. Ҳаммангизнинг эсингиз оғиб қолибди...

Орадан бир ой ўтиб, Торжковск бозоридан икки оғир сумка билан чиқиб таксилар турадиган жойга оҳиста одимлар эканман, рўпарамда «Мерседес» тўхтади-да, ундан «катта овни» мўлжаллаб башанг кийиниб олган Зинка Мелейко тушиб келди.

– «Қимматли ҳамшира Анюта келди ва оҳиста у тирик деди»... – хиргойи қилди менга Зинка. – Қаёқларда юрибсан, Танюша?

– Салом, Зинуля, – дедиму, зеҳн солиб қарасам Зинка алақачон отиб олибди. – Бугун эртароқ бошлаб юборибсанми?

– Кўрқадиган жойим йўқ, Танка. Ҳаммаси жойида. Ҳозир мен учун ҳамма нарса мумкин.

– Кимни илинтирдинг? – шундай деб савол бердим-да, рудда элик ёшлардан ўтинқираб қолган итальянга кўзим тушди. Сочлари оппоқ, келишган, буюртма қилиб чақириб олингандай.

– Ўн кунга бир ярим мингга келишганмиз. Чакки эмас-а? Ўн кунда – бир ярим минг кўки муҳайё!

– Қойилман! – самимий ҳайратландим мен. – Сен кўймайсан!... «Махсус хизмат»дагилар қаёққа қараяптилар?

– Ҳаммасидан ҳам ажабланарлиси – улар менга мутлақо эътибор бермаяптилар. Ҳаммани ушлаяптилару,

менга тегаётганлари йўқ. Ҳатто алам қилар экан, – кулди Зинка.

– Чамаси, юқоридан кимдир уларнинг танобини тортиб қўйган кўринади.

– Мен ҳам шундай фикрдаман. У бизнинг Денгиз флотимиз билан етмиш миллионли қандайдир битим тузишни мўлжаллашяпти. Юқоридагилар махсус хизматдаги йигитларимизга кўриб-кўрмаганга олишни шама қилишган. У билан шартнома тузиш барбод бўлганидан кўра ана шу пуллар ҳисобига ленинградлик барча фоҳишалар билан ётиб чиққани маъқул, дейишганда. Сиёсий иқтисод деганлари шунақа бўлади, Танька.

– Эҳтимол сенга ҳали орден ҳам беришар, – кулдим мен.

– Берганда қандоқ. Камини прокурор қўшади, дейдилару.

Итальян машинадан тушиб, менга енгил таъзим қилди-да, Зинкага ўз тилида нимадир деди.

– Сени бирон жойга олиб бориш керак эмасми, деб сўраяпти.

– Йўқ, раҳмат.

Зинка унга итальянчалаб ҳаммасини тушунтирди (бу тилда гапиришни қотириб қўяди-да ўзиям) ва менга юзланди:

– Танюха, менга қарагин... сени огоҳлантирмоқчи эканим, сал бўлмаса эздан чиқаёзибди... «Бахт уйи»га ариза бердингларми?

– Сал кам бир ой бўлай деяпти...

– Ундай бўлса... – Зинка атрофга аланглаб, оҳиста гапира бошлади: – Билмадим, бу тўғрими-нотўғрими, ҳар эҳтимолга қарши-да... Никоҳдан ўтганлар учун қолган мана шу икки ой мобайнида токи Швецияда экан ундан имкон борича кўпроқ мактублар олишинг керак.

Ва ҳаммаси муҳаббат ҳақида бўлиши даркор! Шундай мактублар олишинг шарт! Қолаверса, тез-тез кўнғирок қилиб тур, «кўки»дан қанча кетса ҳам парво қилма! Йўлига эмас, балки чинакамига севганинг учун турмушга чиқаётганингни исботлашинг керак. Токи бу ердагилар чет элга қочиб қолиш учун найранг кўрсатмоқчи бўляпти, деган хаёлга бормасинлар. Тушундингми?

– Тушундим. Мактубларни ўқийдилар, телефон орқали суҳбатларимизни эса тинглайдилар, демоқчимисан? – Бу ҳақда илгари айрим тахминларни эшитгандим.

– Мен ҳеч нарсани ўйлаётганим йўқ, ҳеч нарса билмайман ҳам. Сенга ҳам ҳеч гап айтмадим. Балки буларнинг ҳаммаси бўлмаган гапдир. Бироқ ундай бўлмаса-чи?...

– Раҳмат. Сен анавини шундай қилишга ундай оласанми? – мен «Мерседес»да ўтирган италянга ишора қилдим.

– Ким ҳам мени бу ердан чиқариб юборарди? – қўл силкиди Зинка. – Саксон саккизинчи модда бўйича бошдан охир ўтириб чиққанам эсингдан чиқдимми? Аксига онам Псковда, жуда қариб қолган. Отам биринчи гуруҳ ногирони. Қизим уларнинг қарамоғида, келаси йил мактабни тугатади... Қаёққа ҳам борардим?

– Наҳотки шундай қизинг бўлса?! – Тўғриси айтганда жуда таажжубландим. – Худо ҳаққи, билганим йўқ, хаёлимга ҳам келмапти.

– Нима деб ўйлагандинг... – алам билан деди Зинка. – Ҳадемай қирққа чиқаман... Ҳамиша ёш кўриниш учун ҳаракат қиламан. Аслида... Қирқдан ошган аёл кимга ҳам керак?..

– Кўйсанг-чи, жуда обидийда қилиб юбординг-ку.

– Ростданми? Ҳа-я, Танюха... «Кўк»идан борми?

– Етти минг атрофида жамғариб қўйганман.

– Икки минг тирикчилик учун ол, бешини эса онангининг номига банкка қўй. Бироқ ҳозирча билдирма. Сен жўнаб кетасан, лоақал у шўрликнинг банкда пули бўлсин. Кейин чет элдан унга телефон қиласан-да, қувонтирасан! Ҳозир эса миқ этма. Тўғри айтяпманми? Тамом-вассалом! Чао, Танюха!

– Раҳмат, Зинка. Раҳмат, жонгинам, – дея миннатдорчилик билдирар эканман қадди қомати келишган хушрўй қизлардай (уни кўринишига қараб кўпи билан йигирма саккиз-ўттиз ёшларда деса бўларди) тилла ранг «Мерседес» томон одимлашини, мижози эса фил суягидай оппоқ тишларини кўрсатиб, яйраб кулганича менга қўл силкиётганини кўраман.

Мен ҳам унга қўл силкиган бўлдим-да, харид қилган нарсаларимни аранг кўтариб, такси тўхташ жойига йўл олдим. Бу ерда навбатда турганлар шунчалар кўп эдики, йўқ деганда бир соат кутишимга тўғри келарди...

Ўша куни ойимнинг синфида рўй берган воқеадан хабар топдим.

Ойим еттинчи синфга дарс ўтаркан, ўғил болалардан бири халақит бериб шўхлик қилаверган. Парта-сининг тагига автомобилларнинг батарейкаси билан кўрсатувчи митти телевизорини қўйиб, кўрсатувларни томоша қилган. Бошқалар ҳам табиийки, парта остидаги телеэкранга қараш учун бўйин чўзишган.

– Юра Козлов! – деган ойим. – Менга халақит беряпсан. Синфдан чиқиб кет.

– Чикмайман, – деб жавоб берган пинагини ҳам бузмасдан Козлов.

– Вой чапани мол-эй! – Ҳайратланишган ўғил болалар, қизлар эса ойимга қизиқсиниб тикилиб қолишган.

– Менга халақит беряпсан, – такрорлаган ойим.

– Сиз эса менга!

– Ундай бўлса мен чиқиб кетаман! – Ойимнинг лаблари титрай бошлаган.

– Марҳамат, – ишшайган Козлов. – Ким сизни ушлаб турибди?

Йиғлаб юбормаслик учун ойим синфдан отилиб чиққан. Бўм-бўш мактаб йўлаклари бўйлаб директор хонасигача югуриб борган-да, эшикни очган.

Ўттиз уч ёшлардаги навқирон мактаб директори бир соатига, бир онамга қараган-да, ажабланиб қошларини чимирган: бу яна нима ҳунар?

– Қўнғироқ чалинмасдан бу ерда нима қилиб юрибсиз?

– Альберт Иванович, – йиғлагудай бўлиб деган ойим. – Бундан ортиқ чидай олмайман... Козлов дарс ўтишимга имкон бермаяпти. Шунчалар қўполки, Альберт Иванович! Бола эмас, бало!..

– Келганингиз яхши бўлди, Алла Сергеевна. Сизга одам юбормоқчи бўлиб тургандим.

– Қандайдир чора кўриш керак, Альберт Иванович. Сиздан ўтинаман...

– Бизга хабар қилишди, Алла Сергеевна. – Директор ойимга ҳатто ўтиришни ҳам таклиф қилмаган. – Қизингиз чет элликка турмушга чиқмоқчи, боз устига, Ватанни тарк этмоқчи бўлаётганмиш? Бу бизни жиддий ташвишлантираяпти. Модомики, нон-туз берган ватанига садоқат руҳида ўз қизингизни тарбиялай олмаган экансиз, болаларни сизга ишониб топшира оламизми?

– Вой худойим-эй! – ўзини йўқотиб қўйган ойим. – У севиб турмушга чиқяпти, ахир! Дарвоқе, фуқаролигини ўзгартирмоқчи эмас. Совет фуқароси бўлган, ҳозир ҳам шундай, бундан кейин ҳам шундайлигича қолади!

– Билмадим, билмадим.

– Қолаверса, биз бутунлай бошқа даврда яшаяпмиз, Альберт Иванович.

– Боланинг шахсини шакллантириш ишониб топширилган сиз билан биз сингари одамлар учун, Алла Сергеевна, қандай замонда яшашнинг аҳамияти йўқ.

Шу палла йўлакда кўнғироқ жаранглаган.

– Қанчалар даҳшат!.. – алам билан деган ойим.

...

Эндиликда навбатчиликда швед тилини ўрганаяпман. Албатта, кечалари ҳамда бўлимда бирон кўнгилисизлик бўлмаган кезларда. Қандайдир қўлланмалар китоблар топдим. Ўтирган жойимда олдимга ёйиб сўзларни ёд оламан, алоҳида дафтарга кўчираман, шивирлаб такрорлайман, бир оз бўлса-да, таржима қиламан.

Лялька ёнимда ҳамиша ҳозир у нозир. Кириш имтиҳонларига тайёрланапти. Биздан хиёл нарида, топчанда қария Сергеевна мудрайди. Лялька узун эснайди-да, дарсликни тап этиб ёпади:

– Ҳеч вақо калламга кирмаяпти!..

– Ўқисанг-чи, галварс! – танбеҳ бераман унга. – Бу йил ҳам йиқилсанг... Уқи! Мен ўқияпман-ку.

– Менинг ҳам сеникига ўхшаган мақсадим бўлганида эди... – керишади Лялька.

– Аҳмоқ бўлма.

Ординатор хонасида телефон жиринглаганини эшитдик. У хонадан навбатчи доктор Клавдия Михайловна чиқди-да, мени қўли билан имлаб чақира бошлади. Унга пешвоз юрдим.

– Ойинг кўнғироқ қилаяпти, – деди у.

Кўрқиб кетдим – тунги бир ярим ахир! Ординатор хонасига югуриб кириб, телефон гўшагига ёпишдим.

– Нима бўлди, ойи?

– Бевовта қилаётганим учун узр, Танечка. Стокгольмдан Эдик кўнғироқ қилиб, эртага кечки самолёт билан учиб келаётганини айтди. Ун кунлик саёхат йўланмаси сотиб олибди, шу вақт ичида никоҳдан ўтишга ҳам улгурар экан.

– Жин урсин, жуда кўрқиб кетдим-а! Учиб келса, келавермайдами! Ўзингиз яхшимисиз?

– Ҳа, – деди ойим ва йиғлаб юборди.

– Ойижоним! Сизга нима бўлди? Хоҳласангиз, ҳозироқ етиб бораман?

– Йўқ, йўқ, шунчаки чарчадим, шекилли. Сенинг овозингни эшитгим келди.

– Бирон нарса бўлди, ойи?

– Ҳеч гап йўқ... Ишда арзимаган гап ўтганди. Козлов деган безори жонимдан тўйдириб юборди. Сенга айтган эдим-ку. Безорилик қилади, ҳақоратлайди... Балонинг ўзгинаси. Ота-онаси бинойидай, бола эса – балойи қазо. Бунақада ўқув йили тугашигача сабрим чидамайди...

– Хафа бўлманг, ойижон. Бор-йўғи бир ҳафта қолди. Ўзингизни қўлга олинг. Қирқ томчи корвалол билан реланиум таблеткасидан ичиб олинг. Эртага эса Эдикни кутиб олгани борамиз. Келишдикми?

– Кечир, мени, Танечка... Дарду ҳасратимни сендан бўлак кимга ҳам айтардим.

– Ҳечқиси йўқ, ойи. Корвалолни топа оларсиз?

Тонг саҳарда учинчи аёллар палатасидан кимнингдир инқиллаган овози эшитилди:

– Вой худойим-эй... Ёрдам берсаларинг-чи!.. Қизалогим-эй... Ҳеч ҳолим қолмади!

Овози шунчалар хазинки, юракни ўртаб юборадиган даражада... Уша палата томон югурдим, остонага етганимда рўпарамдан Клавдия Михайловна чиқди:

– Таня! Бу қарияга, Петроканскаяга кечаси укол қилинганмиди?

– Бу менинг палатам эмас, Клавдия Михайловна...

– Дарҳол оғриқ қолдирадиган укол қилинсин! Нинка қаёққа йўқолди? Жин урсин ҳаммангизни!

Нинанинг пости томон ошиқдим. Ер ёрилгану ютиб юборгандай! Дори-дармонлар улашиладиган хонага мўраладим. Қарасам, лаънати Нинка эрталабки укол учун шприцларни тайёрлаяпти. Турган жойида бўғиб қўя қолгим келди-ку!

– Нинка! Учинчи палатадаги Петроканскаяга кечаси оғриқ қолдирадиган укол қилганмидинг?

– Бўлмасам-чи! Ўз вақтида қилганман.

– Қандай укол қилган эдинг?

Нинка эшик томон ўтди-да, уни қаттиқ ёпгандан кейин шивирлади:

– Танюшка, қандай укол қилганимнинг нима аҳамияти бор. Туридан гўри яқин. Бугун бўлмаса эртага...

Ҳозир ўлдириб қўяқоламан, деган фикр хаёлимдан кечди. Бироқ ўзимни босдим. Секингина сўрадим:

– Кампирга тегишли оғриқ қолдирувчи гиёҳванд дорини кимларга пуллаяпсан, қанжиқ?! Ампулалар қани?

– Таня...

– Морфий ампулалари қаерда деяпман, лаънати қирчанғи?

– Мана, мана... – Нинка халати остини пайпаслаган бўлди-да, қайсидир чўнтагидан иккита ампула чиқарди.

Ампулаларни қўлидан тортиб олдим-да, қайнаб турган стерлизатордан шприц ва игнани олгач, остонада унга ўшқирдим:

– Ўликхонада ишлашинг керак, сен малъун!

Эрталаб жамғарма банкида бўлдим, янги жамғарма дафтарчасини очиб, кўздан кечирдим: сони, ҳисоб

рақами, «Зайцева Алла Сергеевна», «кирим – 5000 рубль», имзо...

Жамғарма дафтарчасини сумкага жойладим-да, ойимнинг мактаби томон илдамлаб кетдим.

– Қани бери кел-чи, Эшшак! – дедим мактабнинг орқа томонида гумашталари даврасида унга рўпара келганимда.

Улар ошқора сигарета чекишар, атайлаб овозини дўриллатиб, олифталарга ўхшаб гаплашиб туришарди.

– Ким учун эшшак, ким учун эса Юрий Петрович, – деди-да, менга балоғатга етган эркак сингари назар ташлади ит эмган. Ҳатто бир оз ноқулай аҳволга тушгандай бўлдим.

Мен у билан шунчаки гаплашиб қўймоқчи эдим, холос. Ойимга нисбатан ёшим унга яқинроқ бўлгани учун тенгдошлардай гаплаша қоламиз, деган фикрга боргандим. Нимаки гапирсам, ҳаммасини тушунади, деб ўйлаган эдим-да.

– Майли, Юрий Петрович. Гаплашиб олишимиз керак.

– Чоракта, – истехзо қилди Козлов, гумашталари эса ҳай-ҳайлаб, уни куткилаган бўлдилар.

Бундай гапни неча марта эшитишимга тўғри келмаган дейсиз. «Чоракта», «чирик», «юзта», «юз элик»... Бизларни ажнабийларга рўпара қиладиган ресторан лўттибозларидан тортиб, меҳмонхона йўлакларидан навбатчилик қиладиган, фоҳишаларга хизмат кўрсатувчи такси ҳайдовчиларидан қайта-қайта эшитишимга тўғри келган. Бироқ ҳозир... Ун тўрт ёшли зумрашадан менга таниш луқмани эшитганимда қоним қайнаб кетди!..

– Жуда соз, – оҳиста дедим мен ва ҳамёнимдан чоракталик чиқардим. – Бери кел.

У олифталарча калондимоғлик билан ёнимга келди.

Мен секингина бир қўлим билан елкасидан тутдим, йигирма бешталикка бошлаб туфладим-да, зарб билан афтига ёпиштирдим-ку.

У учиб кетиб, елкаси билан деворга урилди-да, ғишт уюмига қулади.

– Жойингдан қимирлама!!! – дўқ урдим гумашталарига. – Биронтанг жойингдан жилиб кўргин!

Козлов довдираганча нафрат билан тикиларкан, бир бўлак ғиштни пайпаслашга тушди.

Яқин бордим-да, айна ўша қўлига оёғимни босиб, олифталарга хос дағдаға билан дедим:

– Агар сен, лаънати чаламулла, сассиқ эшшак, ўқитувчинг Алла Сергеевнага яна бирон марта туллаган думингни кўтаргудек бўлсанг, ёки унинг дарсида бирон оғиз гапирсанг – ўзим сени деворга ёпиштириб кўяқоламан. Тушундингми, пандавақи?!

Оёғим билан қўлини босиб турганимча сумкамдан «Данхилл» қутисини ва ўтолдиргични олдим. Сигаретани тутатарканман, унга юзландим:

– Жавобини эшитмаяпман!

Козлов оғриқдан афти буришиб кетди ва секингина деди: – Тушундим...

– Мана бу бошқа гап. – Мен унинг кўркувдан елкасини қисиб турган гумашталари томон ўгирилдим: – Бу ҳаммаларингга тегишли. Хайр, болакайлар.

Ва ўз йўлимга кетдим. Ортимдан миқ этган товуш ҳам эшитилмади.

...

*Тушларимга кирди куз фасли,
Ва сен дўстлар билан шод-хандон,
Яраланган қушдайин асли,
Дастинг узра индим ногаҳон...*

Бир пайтлар ўзимга маъқул мана шу шеърни ўқишни хуш кўрадим.

– Нимага каловланиб қолдинг, Танька? Ахир ўн йил муқаддам бу шеърни бошдан-охиригача ёддан билар эдинг-ку? – ойим Эдикнинг олдида мени мақтамоқчи бўлди.

– Эсимга тушди, эсимга тушди, – дедим-да, гапни ҳазилга буриб, қўлимдаги китобни ёпдим.

Биз «Европа» меҳмонхонасининг юқори ресторанида ўтирардик. Эдик ойим иккаламизни тантанали зиёфатга таклиф қилганди. Дастурхонда одамнинг жонидан бўлак ҳаммаси муҳайё. Ноз-неъматлардан кўз қамашади. Биллур гулдондаги гулдастани-ку асти қўяверасиз. Увилдириқ, дудланган бакра балиғи, паштет оралиғида Эдик билан тушган суратларимиз ва у ойимга Шведиядан махсус келтирган учта китоб ётарди.

– Эдик, сиз бебаҳосиз! – Ойим шампандан қиттай отиб олгани учун ғалати бидирлади. Бундай фикр қаёқдан хаёлингизга кела қолди?

У китобларни меҳр билан силади.

– Бу менинг хаёлимда ҳам йўқ эди, – тўғриси айтди Эдик. – Стокгольмда бир рус кишидан: «Швециядан Россияга ўрта ёшлардаги зиёли аёлга нима олиб борганим маъқул?», деб сўрагандим: «Пастернак, Висоцкий, Цветаева», деб жавоб берди. Унинг гапидан кейин шу китобларни сотиб оддим.

– Дарҳол сотиб олдингми? – ҳайратланди ойим.

– Ҳа-да.

«Европа» ресторанида бор-йўғи икки марта бўлганман. Бу жойни жиним суймайди. Исталган баҳона билан аёллар ҳожатхонасига чақириб олиб, битимни бузганинг учун маҳаллий ҳамкасабаларинг ҳамё-

нингдаги бор-будингни шилиб олишларини ким ҳам ёқтирарди?..

Бироқ официант тикилиб қарагани учун мени та-нирмикан деган хаёлга ҳам бордим. Лекин бу нусхага ҳеч дуч келмагандим. Бир гал ҳатто Эдикка ишора қилиб кўзини қисиб ҳам қўйди. Фақат шундагина ниятини англаб етдим: бу ит эмган кейинчалик валютани унга топширишимни истаган экан!

– Менга бирон гапингиз борми? – дангил сўрадим ундан.

– Йўқ, йўқ! Нималар деяпсиз... – Тасқара кўрқиб кетди, каловланди-да, ғойиб бўлди.

Бир сониядан кейин ресторанда маҳаллий махсус хизмат ходими Леша Чумаков кутилмаганда пайдо бўлди. Бирров назар ташлади-да, чиқиб кетди.

– Ойим учун ичмаймизми, Эдик! – таклиф қилдим мен.

– Ичамиз. Мумкин бўлса, бундан буён мен ҳам сизни «ойи» десам, – Эдик шундай дея қадаҳни кўтарди.

– Марҳамат, марҳамат! – Ойим жуда очилиб кетганди, уни бундай кўтаринки кайфиятда ҳеч қачон кўрмагандим. – Биласизми, Эдик, ресторанда сўнги марта бундан салкам йигирма йил муқаддам бўлгандим...

– Нима учун? – сўради Эдик.

Ойим нима дейишни билмай елка қисиб қўйдилар.

Мен эса шампандан истамайгина хўплаб ўтирар эканман, «Европа» ресторанининг «Махсус хизмат бўлими»да нималар содир бўлаётганини аниқ тасаввур қилаётган эдим...

... Чумаков телефон гўшагини олади-да, «менинг» махсус хизмат бўлимим»дагилар рақамини теради.

– Толя? Салом. «Европа»дан безовта қиляпман. Чу-маковман.

– Яхшимисан, Лёна.

– Толя, Татьяна Зайцева уч ойдан буён кўринмаётганини яқинда гапирган эдинг. Хунарини ташлади, деган эдинг-ку...

– Хуш?

– Хуллас, у бизнинг ресторанда ўтирибди. Ёнида қандайдир ишбилармон ва ўрта ёшлардаги аёл ҳам бор.

– Ишбилармон чет эликми?

– Ҳа. Текшириб кўрдик. Эдвард Ларссон. Швециядан. Якка тартибда фаолият кўрсатадиганлардан.

– Танийман. Бизнинг «Инрибпром» меҳмонхонамизда яшаган. Аёл қотмадан келган, элик ёшлар атрофидами?

– Шундай.

– У ҳолда ҳаммаси жойида. Бу Зайцеванинг ойиси. Шошмай тур. Ҳозир кўраман. – Толя қора дафтарини варақлаб менинг исми шарифимни топади ва давом этади: – Зайцева Алла Сергеевна. Рус тили ва адабиёти ўқитувчиси. Қизининг асосий касб-хунаридан мутлақо беҳабар.

– Татьяна ишлаш учун бизнинг «Европа» меҳмонхонамизга ўтиб олмадимикан? Ўзимиздагиларни бир ёқли қилишга улгура олмаяпмиз.

– Йўқ. Кўрқма. Улар ўтган куни никоҳдан ўтишди. Энди у Ларссон хоним.

– Бунга ким кафолат беради?

– Бу гапингда ҳам жон бор. Бироқ...

Эдик ўзининг чўнтак калькулятори билан ҳисоб-ки-тобни текширар экан, анови тасқара теппасида қаққайиб турган сотқинлар ва талончиларга хос тарзда аланг-жалаң қилар, биз эса ойим билан Бахт уйида тушган йирик рангли расми томоша қилардик.

– Лялька ҳақиқатдан ҳам ҳурилиқонинг ўзгинаси-я!
– ойим зўрма-зўраки ҳайратлангандай бўлар, аслида эса Эдик официантнинг ҳисоб-китобини иккинчи марта текшириб кўраётганидан русларга хос тарзда хижолат чекарди.

– Сима ҳам чаккимас-а? – сўрайман мен.

– Сима ҳам қолишмайди. Нина ҳам, Зина Мелейко ҳам... Фақат мен сал қовушмайроқ турибман.

– Константин Ивановичнинг кўп ичиб қўйгани чакки бўлди-да.

– Таня! Лялканинг отасининг феълини биласанку!.. Хушёрроқ бўлишимиз керак эди. Вой худойим-эй! Оқ кийим сенга бирам ярашадик! Келинлик либоси ҳам... Эдик ҳам чинакам смокингда!.. Ниҳоятда гўзал!

Ойимнинг ҳайратланишлари хиёл ғашимга тега бошлади, Кисуля ва Гулливер берган йўриқномани сумкамдан чиқариб, кўз югуртирдим-да, қайтимни эринмай санаётган Эдикка юзландим:

– Энди никоҳ тўғрисидаги гувоҳномамизни сизларнинг консулхонангизда ҳам рўйхатдан ўтказиб, Швецияга жўнаб кетиш учун таклифнома расмийлаштиришимиз керак.

...

Дастлабки ташрифимиздан фарқли равишда Швеция Бош консули ортиқча илтифот кўрсатмади. На қаҳва, на қаймоқ, хуллас ҳеч вақо йўқ...

– Ишингизни котибим ҳал қилиб беради. Мени маъзур тутасизлар. Хизматчилик.

Эдик ҳам сир бой бермай таъзим қилган бўлди. Бироқ мен оғзим қулоғимга етгудай жилмайдим-да, қаддимни ғоз тутиб, швед тилида консулга дедим:

– Сиз ниҳоятда илтифотлисиз, жаноб консул. Сиздан жуда-жуда миннатдормиз.

Ўз қўлим билан пиширган ширинликларни кўриб, ҳамманинг оғзи очилиб қолди: айниқса консул жаноблари, Эдик эса эсини йўқотаёзди, зарҳал кўзойнак тақиб олган таъвия швед қария эса қор одамга йўлиққандай мендан кўз узмасди.

– Табриклайман, – гижиниб таъзим қилди менга консул. – Қўлингиз жуда ҳам ширин. Жаноб Ларссоннинг ростдан ҳам омади бор экан. Сизнинг ҳам бахтингиз очилганига шубҳа йўқ, Ларссон хоним...

Эдик учиб кетишидан бир неча кун аввал циркка борадиган бўлдик. «Европа» меҳмонхонасидаги хонасидан холлга тушганимиздан сўнг Эдик мени ёдгорликлар дўкони ёнида қолдириб, «Интурист»нинг хизмат кўрсатиш бюросига билет харид қилиш учун кетди.

Мендан хиёл нарида инглизчани бироз бузиб зўр бериб гап сотаётган руслар диққатимни тортди. Аста назар ташладим, устун ёнида анчагина кайфи ошиб қолган «махсус хизмат» ходими, атрофида бир жуфт интерқизлар гирдикапалак бўлишарди.

Шу пайт қулоғимга чалинади: «Бир дақиқа...» ва улардан бири мен томон йўл олди.

– Салом, Таня.

– Салом, қизалоқ, – жавоб бердим. – Сен кимсан?

– Лиза Қуёнчаман. Эшитгандирсан?

– Бўлмасам-чи. Салом!

– Таня, – деди менга Қуёнча. – Биз сени яхши биламиз ва жуда ҳурмат қиламиз. Лекин бу ерга ортиқ келмаслигингни айтиб қўйишимни қизлар илтимос қилишувди. Ҳар кимнинг ўз чорбоғи бўлгани маъқулда. Аксинча... Ортиқча жанжалнинг сенга нима ҳолати бор?

Шу палла Эдик циркка билет олиб келиб қолди.

– Танишинглар, бу Қуёнча, – дедим мен қизалоққа. – Бу менинг эрим, Эдик Ларссон. Қизларга эса айтиб қўй, мен ҳунаримни қилмай қўйганман, шунинг учун ҳеч нарсадан хавфсирамасалар ҳам бўлаверади. Чао.

– Сенга бахт тилаймиз, – тинчланди Қуёнча.

«Европа»дан чиққанимиздан кейин Эдик сўради:

– Жуда ғалати исм-а – Қуёнча...

– Бу исм эмас. Лақаб.

– Нима, нима?!

– Кейин тушунтираман. Кетдик, кетдик, йўқса кечикамиз.

Биринчи ва иккинчи томоша оралиғидаги танаффус чоғида сахнада шерлар учун қафас ўрнатишар экан, мен чекиш учун чиқдим, Эдик эса музқаймоқ харид қилиш учун навбатга турди.

Залда ажнабийлар тиқилиб ётарди, «Интурист» партердаги биринчи қатордан бошлаб, юқори қаватдаги сўнги қатордаги барча ўринларни сотиб олишган, Ён атрофдан полякча, французча, немисча, инглизча гап-сўзлар қулоққа чалинади...

– Салом, Таня – тьян. Хау ду ю ду. Айм вери глед ту си ю.

Ўргилдим – рўпарамда элик ёшлар атрофидаги шушбичим «жапан» турарди. На исмини, на фамилиясини ўлай агар эслай олсам! Бир йил муқаддам йирик кимошди савдосида бир ҳафта давомида мижозим бўлганигина хотирамда. Русча бир калима ҳам билмаслиги эсимда. Лекин ҳамма японлар сингари яхшигина ҳақ тўлаган эди ўшанда.

– Сизни бу ерда бир эркак билан кўрдим, – деди япон инглизчалаб. – Шу боис безовта қилгим келмади. Лекин бўшаганингиздан сўнг, эртами-индинми, менга, «Астория»га қўнғироқ қилсангиз дегандим. Мўйна кимошди савдосининг иш вақти ёдингиздами?

– Ёдимда, – деб жавоб бердим. – Ҳатто жуда яхши ёдимда.

– Ишдан бўшаган заҳотим сиз билан бирга бўлишга тайёрман.

Менга визиткасини узатди, унга «Астория»даги телефон рақами аллақачон сиёҳ билан ёзиб қўйилганди. Қайта-қайта таъзим қилганини айтмайсизми...

Қарасам Эдик қўлида музқаймоқ билан одамлар орасидан чиқиб келаяпти. Уни қизиқтирган маънода ишлашга барҳам берганимни қани энди японга тушунтира олсам. Визиткасини курткамнинг чўнтагига лақмаларча соламан-да, шоша-пиша дейман:

– Яхши, яхши... Мени маъзур тутасиз...

Эдикни япониялик ҳам кўрди-да, хайрлаша туриб шундай деди:

– Биргаликда ўтказган кунларимизни бир йилдан буён унута олмаяпман. Кутаман. – Шундай дегандан сўнг оломон орасида ғойиб бўлди.

Эдик билан музқаймоқни энди ея бошлаган ҳам эдикки, қўнғироқ чалинди. Ҳамма зал томон юрди. Залга кираверишда хиёл орқада қолиб, сигарета билан бирга японнинг визиткасини ҳам ахлатдонга улоқтирдим. Визитка-пизитканг билан қўшмозор бўлмайсанми!..

Эдикни қўлтиғидан олдим-да, музқаймоқ ялаб, шерларни томоша қилгани ошиқдик.

...

Эртасига бир кеча-кундуз давом этадиган навбатчилик бошланди. Эрталабданоқ укол қилиш, яраларни боғлаш, томчи дори қўйиш, дори-дармонлар улашиш бир-бирига уланиб кетди-ку.

– Таня! Борис Семёнович чақираяптилар!..

Ҳамма ишни ташлаб, бўлим бошлиғи олдига югураман. Унинг хонасида дераза рафида ёш докторимиз Владимир Александрович ҳам ўтирибди.

– Ассалому алайкум, Борис Семёнович!

Борис Семёнович – хушфезъл, сўзга чечан, Худо ёрлақан докторлардан. Қуёнюракки, қўяверасиз! Қўрққанидан ҳаттоки онасига нисбатан сотқинлик қилишдан ҳам тоймайди.

– Сизга нима ёмонлик қилгандим, Таня! Шу ҳам адолатданми? Мунтазам яшаш учун чет элга жўнаб кетаётган одамга қандай тавсифнома ёзса бўлади?

– Борис Семёнович, азизим! Хижолат чекишингизни ҳеч бир ҳожати йўқ! Истаган тарзда ёзаверинг, – тинчлантираман уни. – Бу шунчаки расмиятчилик эканини ўзингиз яхши биласиз, ахир!

– Бошимни айланторманг! Жиддий сиёсий жавобгарликни зиммамга олишимга тўғри келаётир, сиз эса...

– Шошманг, Борис Семёнович, – унинг гапини бўлди Володя. – Сиздан нима талаб қилинаётир? Ҳақиқат. Татьяна Николаевна тўғрисидаги бор гапни ёзиб беринг, тамом-вассалом. Бўлим касаба уюшма қўмитасининг раиси сифатида тавсифномага мен ҳам имзо чекаман. Мабодо ҳақ гаплар ёзилса...

– Мен айтиб тура қолай, – дедим мен. – «Татьяна Николаевна Зайцева соғлом. Наша чекмайди, гиёҳвандлик ҳам қилмайди. Жамики фармойишлар ва қарорларга биноан ёлғиз даврадагилар ҳурмати учун оз-оздан, ўшани ҳам аранг ичади. Тинчлик, халқлар дўстлиги тарафдори. «Бутун дунё пролетарлари бирлашингиз» унинг асосий шиори ҳисобланади. Сиёсий етук, ахлоқан тоза». Қалай? Бўладими?

– Бўлганда қандоқ! – хитоб қилди Владимир Александрович.

– Буни майнабозликка айлантиришингизга йўл қўй-майман! – қичқирди Борис Семёнович. – Эсингизни еб қўйибсизлар! Мен кексайиб қолдим, партия аъзоси эмасман... Хўш, кимман? Ҳеч ким эмасман, тўғри-ми?..

– Борис Семёнович, бу гапларнинг нима ҳожати бор, – Володя дераза рафидан тушди.

– Менинг ўрнимга ўзингизни қўйиб кўрсангиз бўларди, Володя...

– Мен ҳам шундай қилишни истар эдим.

– Хўш, – жаҳлим чиқди менинг. – Мен тушуна олмапман, – Борис Семёнович, тегишли ташкилотга учун менга тавсифнома берасизми ёки йўқми?

Борис Семёнович кал бошини алам билан чангаллади:

– Яхши тавсифнома ёзсанг – кўзинг қаёқда эди, деб қийин-қистовга оладилар. Калтабинлик қилиб, кадрлар билан иш олиб бормабсиз, деган айб қўйишади. Ёмонлаб ёзадиган бўлсам, шундай бемаъни кимсани нима учун шу пайтгача жамоангизда ушладингиз, деб дакки берадилар.

– Тамом! – қисқа қилдим мен. – Ишимни қилишим керак.

Тушдан кейин операциядан чиққан жувон билан йўлак бўйлаб «бориб-келишимизга» тўғри келади. У менинг елкамга осилиб олган, мен эса унинг белидан кучганча бўлим йўлаги бўйлаб «катнай бошладик».

– Намунча ёпишмасанг. Операциянгга жин ҳам урмайди. Дадилроқ бўлсанг-чи!

– Худо кўрсатмасину, бирданига... – ялингандай дейди у.

– Операция ўрни, яранг тезроқ битишини хоҳлайсанми? Нима учун кеча ҳам ўрнингдан турмадинг?

– Сенинг келишингни кутдим. Сен бўлсанг, ҳеч нарсадан чўчимайман.

– Вой галварс-эй! Қадам ташла, қадам ташла деяман... Болаларинг борми?

– Иккита. Каттаси тўрт ёшда. Иккинчиси энди бир ярим ёш бўлди.

– Уларга ҳозир ким қараяпти? Эринг билан биргами улар?

– Ойим Харьковдан келиб қараяптилар.

– Туғиб ташлаш борасида ҳаммамиз устаси фаранг бўлиб кетганмиз. Турмуш қуриш масаласида эса...

– Йўқ, Йўқ, Танюша, унинг ишлари жуда кўп. Иши ўзи шунақа. Бўлди Танья, ортиқ ҳолим қолмади.

– Леночка, азизим! Ке, яна бир бориб келайлик... йўқ демагин!..

– Вой! – кўқисдан деди Лена. – Толя!.. Менинг эрим.

Йўлакнинг охирига нигоҳ ташлаб, менга тегишли «махсус гуруҳнинг» раҳбари, милиция капитани Анатолий Андреевич Кудрявцевга кўзим тушди.

Бежирим костюм кийиб, бўйинбоғ ҳам тақиб олган, одатдаги кўзойнаги, елкасида оппоқ халат, қўлида эса елим халта. Халтадан анвойи гуллар чиқиб турибди.

– Бу ёғи неча пулдан тушди, – дедим. – Шуми сенинг эринг?

– Толя! – унга талпинди Лена. – Вой, Танечка! Мени ушла...

Толя чаққонлик билан Ленанинг бошқа қўлтиғидан олди.

– Толенька, танишинглар, – деди Лена ва эрининг қўлига осилиб олди. – Бу Танечка. Операциядан сўнг тун бўйи ёнимдан жилгани йўқ.

– Анатолий Кудрявцев, – ўзини таништирди у.

– Татьяна Зайцева, – дедим унга жавобан.

– Олиб келдингми? – сўради Лена.

– Бўлмасам-чи, – Толя бир қути шоколад ва бир даста чиннигул чиқарди. – Булар сенга, Танюша, – деди Лена.

– Ҳамма-ҳаммаси учун!

– Раҳмат, – дедим-да, сурбетлик билан сўрадим: – Бундай антиқа шоколадларни қаердан топа қолдингиз?

У эса хотиржамлик билан деди:

– Интуристга қарашли меҳмонхоналардан биридан. Буфетдан.

– Валютага харид қилмадингизми, мабодо?

– Нималар деяпсиз! – Қулди Толя. – Менда валюта нима қилсин.

...

Кечқурун иккаламиз биринчи қаватда чекиб турардик.

– Ҳужжатларни расмийлаштираяпсанми? – деб сўради у.

– Асти сўрама... Маълумотномалар, тавсифнома-лар... Тинкам қуриб қолаяпти. Югуравериб...

– Онангни ёлғиз ташлаб кетишга наҳотки кўзинг қийса?

– Ўзимнинг ҳам бошим қотаяпти. Уни ҳам олиб кетишнинг имкони бўлса эди...

– Ойинг бу ердан кетмайди.

– Рост. Гапинг тўғри. Фожеанинг ўзгинаси.

– Сенинг гапинг ҳам тўғри, Таня. Сенга синчиклаб назар ташланса, қисматинг фожеали экани аён бўлади.

– Оғзингдан ел учирсин... – кулимсирадим мен. – Аввал ўзингга боқ, капитан. Тўрт йилдирки, эгнингдаги костюмни янгилай олмайсан. Бунинг сабаби нимада экан-а?

«Шу гапни чакки айтдинг-да, лаънати», дейман ўзимга ўзим. Битта костюмни неча йил қийиши билан

нима ишим бор?! У эса парво ҳам қилмади. Сигаретани торти-да сўради:

– Қайси пулимга янги костюм оламан, Танечка? Икки юз тўқсон сўм маош нимага ҳам етарди. Лена ҳам бор-йўғи бир юз ўн сўм олади.

– Бинойидек костюмлар ҳозир икки юз йигирма, икки юз қирқ. Ленага тўғри келадиган қишлоқ этик эса бир юз олтмиш сўм... Болаларимга ёз ойларида дала ҳовлини ижарага олиш тўрт юз эллик, беш юз сўмга тушади. Қолаверса, фақат байрамларда эмас, бегим кунлари ҳам уззукун уларни едириш-ичириш керак. Ўзингдан қолар гап йўқ, мен ҳаромга ўрганмаганман...

– Биламиз, биламиз, – дедим унга. – Отнинг қашқасидай ҳаммага маълумсан. Шундай экан, Толя, қайси биримизнинг қисматимиз фожеалироқ? Меникими ё сеникими?

Унга тикилиб қарарканман, нозик жойидан ушлаганимни пайқадим. Бирон нарса деб кўргин, шундай узиб оламанки!.. Ҳаммаси учун миқ этмади.

Нега бунақа сурбетман-а, деган фикр хаёлимдан кечди. Бирон-бир айб қилдими, унга азоб бераман?.. Нима учун бу беозорни чаёндай чақаяпман!.. Ўзимнинг қилмишимдан йиғлаб юборай дедим...

– Раҳмат, сенга, Толя... Мен галварсни кечир. Хафа бўлма. Ҳаммаси изга тушиб кетади. Ишга кетяпсанми?

– Ҳа.

– Ҳаммага салом деб қўй.

– Яхши.

У ҳовли бўйлаб кетди, мен эса бўлимга кўтарилдим.

...

Туман ОВИР бўлимида тўладан келган истараси иссиқина оқиш жувон – милиция майори қабул қилди. Қирқлардан ошиб қолган, бироқ кўзлари чақнайди,

атир-упани керагидан ортик чаплаган, тирноқларига ҳам бежирим оро берилган.

– Расмийлаштириш учун ҳужжатлар етишмаяптику, Татьяна Николаевна, – деди-да, менинг ҳужжатларим солинган жилдни очди. – Келинг, бирга текшириб чиқа қолайлик. Никоҳдан ўтганингиз тўғрисида гувоҳнома, Швецияга таклифнома, анкеталар, тавсифномалар... Сил касалликлари шифохонасидан, руҳий хасталиклар, тери-таносил касалликлари шифохоналаридан маълумотномалар... Яна нималар бор экан? Онангиз Зайцева Алла Сергеевнанинг нотариус тасдиқлаган розилиги... Бу бор. Отангизнинг розилиги қани?

Устимдан совуқ сув қуйиб юборишгандай бўлди!

– Отамнинг розилигиниям олишим керакми?! Мен бутун умр онам билан яшаган бўлсам!.. Ҳеч қанақа отам йўқ, бўлмаган ҳам!

– Татьяна Николаевна, болалар эркакларнинг муайян аралашуви натижасида туғилишларини эслашнинг ҳожати бормикан? Хуллас, отангизнинг нотариус тасдиқлаган розилик тилхатини келтириб беришингиз керак. Унда сизга моддий даъвоси йўқлиги ҳамда чет элга жўнаб кетишингизга рози эканини расман билдириши керак...

– Шуниси етмай турган эди, – чинакамига ғазабландим мен. – Ахир, у биз билан яшамаётганига йигирма йилдан ошди! Ҳамма ишни ойимнинг ўзлари уддалаганлар! Ҳамиша ва ҳамма жойда! Шу йиллар мобайнида ундан сариқ чақа ҳам олганимиз йўқ! Ҳатто қасам ичишим мумкин!..

– Бирон нарса деяпманми? Бироқ бундан қатъий назар...

– Ўлган бўлса-чи? Унда нима қиламиз?

– Сизнинг отангиз, Николай Платонович Зайцев, қуйидаги манзилда соғ-саломат яшаяптилар...

Майор столдан бир варақ қоғозни олиб, менга узатди:

– Мана, марҳамат. Шундай гап-сўзлар бўлишини олдиндан билганимиз учун отангизнинг манзилигача аниқлаб қўйдик. Шошилганингиз маъқул, Татьяна Николаевна. Мабодо шу ҳужжатни топширишни чўзиб юборсангиз, бошқа ҳужжатларингизни талай қисми муддати ўтиб кетгани учун ўз кучини йўқотади ва деярли ҳаммасини бошидан бошлашингизга тўғри келади. Бу виза ва чет эл паспорти олишингизни яна ҳам кечиктириб юборади. Хуллас, масалангиз ижобий ҳал қилинишига таъсир кўрсатади. Масалангиз ижобий ҳал қилиниши борасида...

– Салбий ҳал қилиниши ҳам эҳтимолдан холи эмас, денг? – сўрадим мен.

– Бўлмасам-чи? – деди майор хотин.

Кўрсатилган манзил томон борарканман, шунақа газабландимки, такси тўхтаганда йўлқира тўлашни ҳам унутиб, сакраб тушибман.

– Ҳой! – қичқирди ҳайдовчи. – Ҳақини ким тўлайди?!

Уч сўм узатиб, узр сўраганимдан сўнг такси жўнаб кетди. ОВИРда берилган қоғоздаги рақам билан уйнинг рақамини солиштириб, етмиш олтинчи уйни қидира бошладим.

Биринчи ҳовлидан ўтдим – йўқ. Иккинчи ҳовлида ҳам учратмадим. Бундоқ қарасам болалар аравачасини ҳайдаб бир аёл келаяпти. Аравачага элликтача бўш шишалар юкланган. Ярми вино, ярми ароқдан бўшаган. Аёл тушмагур улар кўринмаслиги учун латта-путталар билан ўраб-чирмамоқчи бўлаётир.

– Етмиш олтинчи хонадон қаерда, айтиб беролмай-сизми? – деб сўрадим.

– Зайцевларнинг уйими?

– Ҳа.

– Учинчи ҳовлига ўтсанг, ахлатдонлар ортидаги бурчакда эшик бор. Бир неча зина пастга тушсанг, Зайцевларнинг эшигига рўпара бўласан. Доктормисан?

– Йўқ.

– Ижтимоий таъминот бўлимиданмисан, – аёл шундай деди-да йўлида давом этди.

Учинчи ҳовлига ўтдим, ахлатдонлар кетидаги эшикни ҳам топдим – ахлатларнинг бад бўйидан нафас олиб бўлмайди! Зина қоп-қоронғи, зажигалкани ўт олдириб, етмиш олтинчи хонадонни қидира бошладим. Бошимни ёриб олишимга сал қолди! Мана у, жин ургур! Бўр билан эшикка ёзиб қўйишибди. Қўнғироқ ўрнатиш ҳеч кимнинг эсига ҳам келмаган. Эшикни ура бошладим... Қаҳрамон шаҳарнинг қоқ марказида одамлар шу аҳволда яшаса-я! Яна қаерда денг – Пассаж билан Мусиқали комедия театрининг ўртасида! Боз устига, рўпарада Рус музейи, ён тарафда эса филармония, «Европа» меҳмонхонаси шундоқ биқинида, чет элликлар изғиб юришибди. Лоақал шулардан уялишса бўларди! Бунақа марказни ер ютиб кетмайдими!..

Эшикни жудур кийимдаги қария очди. Қўлида ярим яланғоч гўдак. Қариянинг ортида яна бир жуфт – олти ёшли бола ва тўққиз ёшлардаги қизалоқ мўралаётир. Эгнидаги кийимларига қараб бўлмайди.

– Зинадаги чироқ ўчиб қолибдими? – очиқ чеҳра билан сўради қария.

– Чироқ йўқ экан, – деб жавоб бердим.

– Кираверинг, доктор.

– Мен доктор эмасман.

– Кечирасизу, бироқ бизга фақат тушдан кейин келишингизни айтишувди.

– Мен доктор эмасман. Менга Зайцев Николай Платонович керак.

– Ижтимоий таъминот бўлиmidанмисиз?... Зайцев Николай Платонович мен бўламан, – мамнун бўлди қария ва ғариб кулбасининг ичкараси томон қичқирди:

– Бу доктор эмас, Люсенъка! Ижтимоий таъминотдан мени қидириб келишибди!

Шундай деб қўлидаги болани қизалоққа узатди:

– Ларисочка, Стасикни олгин. Уйга кириб ўйланглар. Ойингни қўрқитиб юбормаслик учун шовқин солманглар. Мен эса манави хола билан ошхонада гаплашиб оламан. Қани, бўла қолинглар...

Мен эса уларни кузатардим: «Ё раббий! Ахир бу менинг отам. Менинг синглим, менинг укаларим... Наҳотки бизнинг замонамизда мана шундай қашшоқлик, ғариблик бўлиши мумкин?! Даҳшат... Нима учун бунчалар қариб қолибди?.. Ойимдан атиги уч ярим ёш катта бўлса. Йўқ! Йўқ!!! Мен янглишдим. Янглишдим, янглишдим!..»

– Сиз ростдан ҳам Зайцев Николай Платоновичмисиз?

– Паспорти керакми?.. Ҳозир, ҳозироқ олиб келаман.

У деворларга суяна-суяна аранг лапанглаб юрарди.

– Йўғ-е. Керак эмас. Оёғингизга нима бўлган?

– Билмайдигандай гапирасиз-а! Полиартрит ахир. Менга ногиронлигим учун нафақа тўлайсизлар-ку. Яна ижтимоий таъминотданман, дейсиз!

– Мен ижтимоий таъминотдан эмасман.

Қария тўхтади, қотиб қолди, таажжубланиб менга тикилди:

– Бу ёғи неча пуддан тушди... Қаердансиз бўлмаса?

Шундан сўнг ошхонада у билан ўтирдик, мен столга қўлимни қўйишдан жирканардим. Ҳамма ёқ ифлос, ёпишқоқ, қараб бўлмайдиган аҳволда.

– Нима учун тиш қўйиб олдирмайсиз? – дедим уни кўздан кечирар эканман.

– Ҳеч қўлим тегмаяпти... – кулди у кўз ёшларини артар экан. – Иккинчи тоифа ногирони сифатида менга бепул тиш қўйиб беришлари керак.

– Соқолингизни ҳам олмабсиз.

– Уйда бўлганим учун олганим йўқ. Ишга борадиган бўлсам ёки одамлар орасига чиқадиغان бўлсам, албатта, қиртишлайман.

– Ишлайсизми?

– Бўлмасам-чи? Трамвай паркида вахтёрман. Уч кунда бир бораман. Жуда қулай. Ногирон бўлишимга қарамай ишлашга ҳам рухсат беришганига нима дейсиз. Хуллас, ҳаётимиз чакки эмас...

– Кўриб турибман.

– Люсяни оёққа турғазиб олсам бас. У шўрлик касал... Стасикни туққанидан буён ўрнидан тургани йўқ. Врачлар айтишича – орқа мияси... Ойинг қалай?

– Сизга нима?

– Шунчаки сўрадим-да...

Ичкари хонадан болаларнинг бўғиқ овозлари эшитиларди.

– Оёқларим қаттиқ совуқ қотади, – алам билан деди отам. – Артрит касалигида қон айланиши қийинлашади, шунинг учун ҳамиша оёғим совқотади.

– Гап бундай, – дедим унга. – Эрга тегмоқчи бўлаяпман...

– Наҳотки, қизгинам! Табриклайман...

– Биринчидан, мен сизнинг «қизалоғингиз» эмасман, иккинчидан эса табригингизга қараб қолган жойим йўқ. Чет элликка турмушга чиқаяпман, у билан бирга юртига жўнаб кетишимиз керак. Менга моддий даъвогар эмаслигингиз тўғрисидаги ҳужжатга нота-риал идорада қўл қўйишингиз керак.

– Ана холос... – ҳайратланди у. – Чет элга? Шуниси етмай турганди!.. Демак, Ватанни ташлаб кетаяпсан? Ойингнинг ҳоли не кечади? Бунни ўйламадингми?..

– Сиз ойим ҳақида жуда қойиллатиб ўйлаб қўйгансиз! – уни бўғиб ўлдириб қўя қолгим келди.

– Бундай хайрли ишни ювмасак гуноҳ бўлади-я. Қит-так ичасанми?

– Мен ичмайман.

– Тўғри қиласан, болам. Лекин бунини мен ўзим учун қилганман – қўлбола – фақат шакар ва оз-моз ачитқи солганман, холос, ҳеч қанақа химия-пимия йўқ. Шу билан яна қачон учрашамиз, Худо биледи. Унга қараб туриб, яна йиғлаб юборади, деб ўйладим.

– Жин урсин, – дедим мен. – Қуйинг.

У алмисоқдан қолган шиша, сариқ чақага ҳам қиммат иккита рюмка олди-да, ошхона эшигини ёпди. Рюмкаларни тўлатиб, олмани иккига бўлди.

– Қани, олдик, отагинам, – дедим мен. – Келинг, Николай Платонович Зайцев, ит эмган қарри қирчанғи, йигирма уч йил муқаддам бизларни ташлаб, собиқ хотинингиз Алла Сергеевна билан қизингиз Татъяна Николаевна қандай кун кечираётгани билан бирон марта қизиқмаганингиз учун ичайлик. Яна уч болани дунёга келтириб, уларни одамдай овқатлантира олмаётганингиз учун мана шу қўланса ювиндингизни ичайлик. Зора, бир тийинга қиммат ҳаётингиз сўнгида мана шу

болакайлар рисоладагидай вояга етиб, хотинингиз ҳам соғайиб кетса!

Мен ичдим, у эса яна йиғлашга тушди.

– Ичинг! – дедим мен. – Ўзингиз айтдингиз-ку ичамиз деб. Нима учун ичишнинг қандай аҳамияти бор?

У қўрқанидан ичиб юборди. Қалтираб уф тортди, жиққа ёш кўзлари билан мўлтиллаб тикиларкан, лаблари титраб деди:

– Бунчалар ҳам зolim бўлмасангизлар?..

– Қашқирлар билан яшашнинг ўзи бўлмайди, – дедим унга. – Кийининг. Нотариусга борамиз.

– Нима учун?

– Нима учунга бало борми! Бир соатдан буён қулогингизга танбур чалаётган эканман-да. У ерга бориб, менга моддий даъволарингиз йўқлиги ва чет элга жўнаб кетишимга қарши эмаслигингизни айтишингиз керак!

Қарасам яна шишага қўл узатаяпти, ўзимнинг рюкками кафтим билан беркитдим. У фақат ўзига қуйди ва беихтиёр тишсиз оғзини ўрадай очиб қулди.

– Даъвом булса-чи? – Ичиб юборди. – Моддий даъволарим...

– Менга даъво қилмоқчимисиз?! – Кўзларим чақчайиб кетганини сездим. – Менга ким бўлиб кетибсизки, даъво қиласиз?! Вой лаънати-ей! Терингни шилиб оламан!..

– Ва ҳеч қаерга кета олмайсан! – У дақиқа сайин сурбетлаша бошлади. – Ҳаётда ҳамма нарсанинг ҳақини тўлаш керак, Татьяна.

Бир лаҳза буларнинг ҳаммаси туш, уйқудан уйғонсам, бас, ўтади-кетади, деган оний фикр хаёлимдан лип этиб ўтди. Менинг рўпарамда исқиртдан ҳам исқирт, соқоллари ўсиб кетган, атиги икки рюмка ароқни ичиб олиб кайфи тароқ ҳолда отдан тушса ҳам

эгардан тушмайдиган телба ғолибона тарзда ўтирарди. Мен ғазабланганим ва нафратланганимдан бўғилиб қолаёзим, бироқ ўзимни қўлга олиб, деярли хотиржамлик билан сўрадим:

– Қанча керак?

– Нима десам экан... – каловланди у.

– Қанча? – У менинг нозик жойимдан ушлаганини сезиб турардим.

У менга кирланиб кетган уч бармоғини кўрсатди

– Сўмми? Уттизми? Уч юзми?.. – Мен ўзимни йўқотиб қўйган эдим.

– Уч минг, – деди отам ва рюмкани учинчи марта тўлатди.

Нима қилаётганимни ўзим ҳам билмай қаншарига бошлаб тушириш учун шишага қўлимни узатдим. Менинг ниятимни тезда пайқаб, деворга тикилганча башарасини қўллари билан бекитди.

Бироқ шу пайт ошхона эшиги очилиб, тўққиз ёшли Лариса кенжа Стасикни кўтарганча кириб келди-да деди:

– Дада, ёрдам беринг. Ойим ҳожатга чиқаман, деяртилар. Мен Стасикка қараяпман. Бу ёқда Димка ҳам йиғлаб кўна қолмаяпти.

Ҳафсалам пир бўлганча столга ўтириб қолдим. Отам мендан кўз узмай столдан турди ва аранг жилмайганча ғўлдиради:

– Бир дақиқа... Йўқса, ҳамма ёғини булғаб ташлайди. Ортиқча иш бўлади-да. Маъзур тутасиз.

– Келишдик, – дедим мен ва ўрнимдан турдим. – Сўраганингизни ҳаммасини олиб келаман. Бунинг учун бир неча кун керак бўлади.

– Яхши, яхши... – деди шоша-пиша отам. Ва мендан пул олишдан кўра тезроқ хотинининг ёнига бориш

унинг учун муҳимроқдай туюлди. – Марҳамат, юра қолинг...

Йўлакда турганча ичкарига қичқирди:

– Люченка, бир дақиқа сабр қил!... Ижтимоий таъминотдан келган ўртоқни кузатаману кираман!..

– Бунча пулни унга қаердан топиб бераман? Қаердан?! – Кисуля билан Гулливерга жазавага тушганча бақирдим.

Қаёққадир гумдон бўлган муҳандисдан шерикчиликка ижарага олган «кулба»ларига ўн дақиқа аввал етиб келгандим.

Қизлар жўшқин «тунги» ишдан сўнг узоқ ухлаганлари учун ювинмаган-таралмаган бир алфозда юрарди. Бу кулба фоҳишалар мижозлар билан топишадиган ўзга «кулбалар»нинг айна ўзгинаси эди: алоҳида бир хонали хонадон, мебеллари деярли йўқ, кенг пастак каравот ёки бошқача айтганда «ётоқ дастгоҳи», кичкина столча ва отам замонидан қолган оромкурсидан бўлак ҳеч вақо йўқ. Ётоқ дастгоҳининг ёнида кўзгу, деворга яланғоч қизлар сурати ҳам бор тақвим илинган. Ювиниш хонасидаги кафеллар кўчиб тушган, бироқ атирупаларга гап йўқ. Дарз кетган унитаз ёнида Америкада ишлаб чиқарилган майин ҳожат қоғози. Икки конфоркали газ плита ўрнатилган беш метрли ифлос ошхонада эса хилма-хил ичимликлардан бўшаган шишаларнинг сони бор, саноғи йўқ...

Ўриндиқнинг бош томонида икки кассетали «Шарп» видеомангитафони ўта замонавий плёнкалар билан турибди.

– Шошмасанг-чи, – деди Кисуля. – Қанча керак ўзи?

– Уч минг! Уч минг сўраяпти, лаънати!.. – ҳайқирдим мен жон-жаҳдим билан.

– Кўпроқ сўраганида нима қилардинг? – секингина деди Гулливер ва Кисуляга ишора қилди.

– Ёрдам бер, Кисуля, – ёлвордим мен.

– Нима, сенда «кўк»идан ҳеч йўқмиди? – ишонмади менга Кисуля. – Сўнгги йил мобайнида эшшакдай иш-ладинг-ку.

– Менда «кўк»и нима қилади? Сенга ўхшаган хасис бўлмасам. Дарвоқе, ўн минг тўплаб қўйгандим. Тўрт мингини пальто учун сенга бердим. Икки мингини ўзимнинг майда-чуйда сарф-харажатларим учун асраб турибман. Беш мингни эса мендан кейин қийналиб қолмаслиги учун ойимларнинг номига жамғарма банкига қўйдим. Тамом-вассалом! Қўлимда бор-йўғи бир ярим минг бор, холос... Ойимнинг номига қўйилган пулни ололмайман, касалхонада ҳам ҳеч кимнинг ортиқча пули йўқ. Ваҳоланки, уч минг топишим керак. Бу ёғи қиш келаяпти...

– Менда пул йўқ, – қатъий деди Кисуля. – Уч фоизли заём облигациялар сотиб олганман, икки ҳафтадан кейин ўйнайди. Таваккал қила олмайман.

– Гулливер! Симка!.. Бир иложини қилинглар, – йиғ-лағудай ёлвордим мен. Чет элга чиқиб олсам бўлди – қарзимни узаман, мени яхши биласизлар-ку...

– Бу гапларнинг нима ҳожати бор, Танька! Ҳаммасини валюта қилиб қўйганман. Харидорларимдан биттаси қўлга тушиб қолди, мени ҳам қидириб келиб қолишмаса, деган хавотирдаман. Яна биттасининг иши пишиб турибди. Машинага қанча пулим кетганидан хабаринг бор – тўрт минг устама ҳақ тўлашга тўғри келди. Бор бўлганида...

– Нима қилсам экан, қизлар? Энди қандоқ қиламан? – Мен тамомила боши берк кўчага кириб қолгандим.

– Намунча тузоққа тушган кушчадай типирчилайсан? – жеркиб берди Кисуля. – Гадойчилик қилмоқчимисан? Ўзинг ишлаб топа олмайсанми? Бутун дунёдан келган тиббиёт асбоб-ускуналари кўрғазмаси намоёйиш қилинапти, мўйначилар кимошди савдосига йиғилишган, шаҳарда иш тиқилиб ётибди, сен бўлса, ғариб-ғурабо қилиб кўрсатмоқчи бўляпсан ўзингни?! Сассиқ алаф-ей! Эрга тегиб олиб, бундан буён онаси ўпмаган роҳибаман, деб даъво қилмоқчимисан?

– Эсингни еб қўйибсан! – қичқирдим мен. – «Махсус хизмат»дагилар бир марта илантиришса, бас, ҳаммасини бой бераман-ку!..

– Ҳеч ким сени меҳмонхона хоналари бўйлаб сайрга таклиф этаётгани йўқ. Манави кулбанинг калитини олгин-да, кунига элликдан тўлаб қўйиб, ишингни қилавермайсанми. Ҳар ҳолда дугонамизсан...

Гулливер анқайганча Кисуляга термуларкан, деди:

– Қизлар, мен ошхонага чиқиб, қаҳва қайната қолай...

У жуфтакни ростлаб қолди. Менинг яна гирибонимдан олишди.

Бу гал ўз дугоналарим пайтдан фойдаланиб қолишни мўлжаллаётган эдилар.

– Демак, кунига элликдан тўлашим керак? – истехзо қилдим мен. – Сен эса ойига икки юз ижара ҳақи тўлайсан?

– Икки юз эллик, – совуққонлик билан деди Кисуля. – Ахир, сенга жуда пул зарур. Бундай пайтда ўзингдан қолар гап йўқ.

– Валютани кейин кимга топшираман. Ҳаммасига барҳам бергандим, ахир...

– Валютани сендан энг юқори баҳода менинг ўзим сотиб оламан, – кулди Кисуля.

– Вой худойим-эй... ойимга нима дейман, Эдиккачи?..

– Энг намунали тиббиёт ҳамшираси сифатида ўн кунлик ҳарбий тайёргарликка олиб кетишди, деб қўя қоласан. Шундай десанг, ҳақиқатга яқинроқ бўлади.

...

Тайёрагоҳнинг чет элликларга мўлжалланган тарафидан Эдикни ойим билан Лялька кузатиб қолишди.

Лялька тўрт томонга аланглар, ойим эса Эдикка зўр бериб тушунтиришга уринарди:

– Тиббиёт ходимасими – демак ҳарбий хизматга лаёқатли. Ҳарбий хизматга лаёқатли бўлгач, қандайдир ҳарбий тайёргарликдан мунтазам ўтиб туриши керак. Илгари ҳам шундай бўлган, бироқ бунчалик фавқулдда рўй берганини эслай олмайман... Эдик! Мен жуда ташвишланаяпман – бу ҳар ҳолда дунёдаги ташқи сиёсий кескинлик билан боғлиқ эмасмикан?

– Йўқ, ойи. Ҳозир мамлакатингиз хушёрлик билан сиёсат юритапти, шу боис фақат Шарқда кескинлик мавжуд. Бунга Танечканинг ҳеч қандай даҳли йўқ! Бизларда ҳам шундай қилишади. Ҳатто полициячиларни ҳам қисқа муддат ҳарбий хизматга чақиривади. Хавотир олманг, ойи. Буларнинг барчаси тез орада барҳам топади. Бизлар сизникига меҳмонга келамиз, сиз эса биз томонга борасиз...

Улар қучоқлаб хайрлашдилар, ойим Эдикнинг юзларидан ўпиб, бошини ҳам силадилар.

– Мен уни жуда яхши кўраман, – оҳиста дебди Эдик. – Қайтиб келган заҳоти менга, Стокгольмга қўнғироқ қилсин...

Менинг эрим, Эдвард Ларссон Скандинавия йўналиши бўйлаб тайёрада ўтирганча, ҳавога юксалиб, булутлар орасига сингиб кетаркан, Лялька орзиқиб:

– Мен ҳам бажонидил жўнаб кетган бўлардим, – дебди.

Бироқ ойим Ляльканинг гапларига эътибор бермайди. Унинг қўлидан силтаб ўзига қаратар экан, шундай деди:

– Қаерда у? Кўзимга қараб гапир! Қаерда у, деб сендан сўраяпман? Уч кундан буён қаерда санғиб юрибди?!

Ўта даҳшатли, ўта жирканч томони – япон билан бу галги ётиб-туришларим Эдик билан ётгандан ҳам ёқимлироқ бўлганида эди! Мен ўзимни ҳар қанча қаргаб-янганим билан қўлимдан ҳеч нарса келмасди.

Шайтонвачча Итиро Кенэда билан кетарканман, оҳвоҳлар, энтикиш ва ҳар хил инграшларга ҳеч бир ҳожат қолмади. Ваҳоланки, аксарият мижозларимизни ана шундай воситалар билан жунбушга келтириб, алоқа вақтини иложи борица қисқартирамиз. Чунки бизнинг ишимизда вақт ниҳоятда қадрланади.

У билан ётарканман, ҳар хил ҳунарлар кўрсатишимга ҳожат қолмайди.

– Мен сенга ўхшаган жувонни ҳеч қачон учратмаганман...

Япон йигитлари, умуман, жуда ҳам мулойим ва ёқимтой бўладилар. Бу борада бунисининг олдига тушадигани топилмасди...

Исми шарифини унутиб юборганимга қарамасдан, Гулливер билан Кисуля уни ўша оқшомнинг ўзидаёқ топиб беришди. Дастлабки икки кун мобайнида орада узилиш бўлгани учун инглизча гаплашишга қийналдим. Кейин эса ўрганганларим хотирамда қайта тиклашиб, ҳаминқадар гаплаша бошладим.

– Таня-тан, сизларнинг «Берёзка» дўконларингдан бирон нарса харид қилиб, совға қилсам деган ниятим бор эди!

– Кераги йўқ, Итиро, керакмас. Ахир эрга текканман, совғангизни уйга бари бир олиб боролмайман. Турмуш қурганман, тушунасизми?.. Шунинг учун ҳам қамоққа тушган бандилардай сен билан шу ерда биқиниб ўтирибмиз.

– Қандай ажойиб қамоқхона-а!.. Қолган умримнинг ҳаммасини сен билан мана шу қамоқда ўтказишга тайёрман!

Киплингнинг шундай сатрлари бормиди?.. «Кун-тун, кун-тун, Африкада юрибмиз ҳамон... Қадам ташлаганимизда чанг кўтарилар, фақат кўтарилар чанг...» Бирон қувватдори ичиб олганми бу? Лаънати «жапан»!..

Итиро кимошди савдосида бўлган кундуз куни каравотга узанганча французча модалар журналини ва рақлар эканман, енгил машинадан қисқа-қисқа икки марта янграган сигнални эшитдим. Деразадан ўғринча назар ташлаб, Кисулянинг машинасига кўзим тушди-ю эшикни очишга ошиқдим. Улар менга қандайдир егулик келтиришган экан, Гулливер тилга кирди:

– Лялька уйда ҳам, ишхонангда ҳам йўқлигингни билдирмасликка зўр бериб ҳаракат қиляпти. Эдикни кузатганларидан сўнг тайёрагоҳда Алла Сергеевна уни шундай қийин-қистовга олибдики, боласи тушмагур ўшанда ҳам сир бой бермабди. Жуда ишончли-да!..

– Яна озгина чидагин, Танюха, – деди Кисуля. – Эртага кимошди савдоси якунланади ва тўрт томонинг қибла-да. Эрли хотин, Чао! Индинга келамиз, яканларни тайёрлаб тур!

Эртасига эрталаб Итиро ювинаётганда ваннахонага мўраладим:

– Чойми? Қаҳвами?

Итиро кўзгудан менга назар ташлар экан, майин жилмайди:

– Хайрли тонг. Имкони бўлса, чой.

У чеккаларини қиртишлаб бўлган, соқол олишда ишлатадиган чўткасини яхшилаб ювиб қўйгани эътиборимни тортди. Мен ҳатто остонада бир оз туриб қолдимда, соқол оладиган ашқол-дашқолларини чаққонлик билан рисоладагидак ғилофга жойлашини кузатдим.

– Марҳамат қилиб чой тайёрласанг, – такрорлади Итиро мени тушунмади деган хаёл билан.

– Хўп, хўп... Ҳозир-да, – мен бирдан хушёр тортдимда, ошхонага йўл олдим.

Оппоқ кўйлагу бўйинбоғини таққанича арчилган пиёздай дастурхон атрофида нонушта қиларкан, Итиро икки кўзини мендан узмасди. Мен нима учундир ўзимни ноқулай ҳис этиб, сочларимни асабий тўғрилаган бўлдим ва Кисулянинг халатига яна ҳам яхшироқ ўралиб олдим ва шунчаки йўлига дедим:

– «Астория»даги ҳамкасбларинг сени бутунлай йўқотиб қўйишди, чоғи. Жаҳллари чиқаётган бўлиши ҳам эҳтимолдан холи эмас...

– Йўқ. Улар фаҳм-фаросатли ва ишбилармон одамлар, – жилмайди Итиро. – Улар кимошди савдосида мени ҳар куни кўриб туришибди ва барчаси ҳамма ишларим жойида эканини яхши биладилар. Мен меҳмонхонада тунамаган беш оқшом эса ёлғиз иккаламизга тегишли, Таня-тян.

– Ҳамма ишинглар рисоладагидай бекаму кўст-а, – дедим мен хиёл зарда билан.

Жаҳлим чиққанини сезиб, хушмуомалалик билан қўлимдан ушлади:

– Мен икки нарсани англадим, Таня-тян, афсуслар бўлгайким, сен билан ортиқ ҳеч қачон учрашмаймиз ва сенга пул ҳаводай зарур бўлиб турибди.

– Тўғри пайқабсан.

- Қанча керак?
- Уч минг сўм, – иддао қилдим мен.
- Менда сўм йўқ... Долларда қанча бўлади?
- Тўртга бўл.
- Етти юз элликми?
- Ҳа.
- Балки сенга кўпроқ керакдир?
- Йўқ. Фақат етти юз эллик, – мен тезроқ бу кўнгилсиз суҳбатни яқунлаб, ёлғиз қолишни истаётгандим.

Итиро ҳам индамай ҳамёнини чиқарди-да, етти юз элликта «кўки»дан санаб, дастурхонга қўйди. Кейин эса столнинг остидан сумкасини олди-да, ундан олмос нуқралар билан безатилган жуда чиройли соат чиқарди. Ва менга узатди.

– Мен мана шу соатни таваккал қилиб сенга совға қилмоқчиман. Бу ўта бадавлат аёлларни мўлжаллаб эндигина ишлаб чиқарилган соат, Япониянинг фахри.

...

Мен Кисуля кўчадан машинасининг сигналини чалганини ҳам, ўз калитлари билан Гулливер эшикни қандай очганини-ю уйга қандай киришганини ҳам пайқабман.

Хонада «Шарп»ни бор овози билан варанглатиб кўйиб қўйганча, ўзим иссиқ ваннада узала тушиб ётардим. Ёнгинамда турган тоза виски шишаси тугай деб қолганди.

Кайфим ошиб, хиёл томим кетай дсб қолгани учун Гулливер билан Кисуля теннис ракеткаларини қўлларида тутганларича, спорт майдонида юзларига қизил югуриб, бамаъни одамлар билан тоза ҳавода ҳамнафас бўлганидан улар кўзимга рисоладагидай бўлиб кўринаркан, «сизларнинг соғлигингиз учун» дегандай стаканни хиёл кўтариб, бир қултум ичишга улгурдим, холос.

– Хў-ўш... Бу кутилмаган янгилик нимаси яна, – деди Кисуля.

– Етти юз элик доллар... – тилим аранг калимага келди. – Анави ерда... Ошхонада. Столда ётибди. Ҳатто қўл ҳам урганим йўқ...

Гулливер Кисуляни итариб юбориб, отилиб кирди-да, қўлимдаги стаканни тортиб олди. У стакандагини унитазга тўкиб ташлади, шишанинг тагида қолганини ҳам унга ағдарди. Ва зўр бериб мени ваннадан чиқара бошлади. Мен тамомила адои тамом бўлишимга бир баҳя қолганини фақат шунда англадим...

– Е деяпман, лаънати қанжиқ! – Гулливер қичқирганча қовурилган тухумни оғзимга тикарди. – Е деяпман, тентаквой!.. Вой ароқхўр-эй! Ҳозироқ қаҳвани ҳам ич!.. Буни қаранглар-а?! Бир қарасанг, фариштанинг ўзгинаси бир томчи ҳам ичмайдилар, кутилмаганда молдай ичиб олганига нима дейсан. Е деяпман!

Кисуля ошхонада рўпарамда, эрталаб Итиро Кенэда нонушта қилган жойда ўтирарди. Кисулянинг олдида долларлар ва сўмлар, ихчам электрон калкулятор, шарикли ручка ва бир парча қоғоз ётарди.

– Сен, албатта, бирон нарса еб олишинг керак, – такрорлади Кисуля ва қўлига қалам олди.

Мен момиқ чойшабга ўралганча стол олдида титраб ўтирардим. Гулливер мажбурлаб оғзимга қовурилган тухумни тиқиб юборди ва бошим айланиб кўнглим айнай бошлади. Ҳиқичоқ тутиб тебранганча ўрнимдан турдим. Симка қўлтиғимга кирди-да, унитаз томон бошлади. Қуса бошладим.

– Жуда соз! – қичқирди ошхонадан Кисуля. – Ҳаммасини қайт қилиб ташласин, ҳаммасини!.. Афтини ҳам совуқ сув билан ювиб ташла.

Мен ҳушёр тортиб, фикрлаш қобилиятим тикланиб, ўзимни тутиб юра бошлаганимдан сўнг Кисуля бир боғлам совет пулини мен томон сурди-да деди:

– Буларнинг ҳаммаси сеники, роппа-роса икки минг.

– Нима-нима?!

– Икки минг сўм. Мана, қара... – У менга бир парча қоғоз кўрсатди.

– Етти юз эллик доллар уч сўмдан – икки минг икки юз эллик сўм бўладими?

Ижара ҳақи – икки юз эллик сўмни олиб ташлаймиз. Роппа-роса икки минг сўм қолади.

– Нима учун тўрт сўмдан эмас, уч сўмдан?

– Ёқмайдими, доллар даллоларини ўзинг топиб, ўзинг топшира қол.

Симка деразага ўгирилганча, сигарета тутунини кўча томонга пуфларди.

– Ахир, менга уч минг сўм керак-ку... – ўзимни йўқотганча дедим мен.

– Уйда бир ярим минг сўм пулим бор, деб ўзинг айтганмидинг?

– Минг сўм қўшсанг, уч минг бўлади-да, – насиҳат қилди Кисуля.

– Бу ёғи неча пулдан тушди... Сенга нима ёмонлик қилган эдим, Кисуля?

– Мен сенга нима ёмонлик қилдим?! Долларни сендан тўрт сўмдан олиб, яна тўрт сўмдан топширишим керак экан-да?! Аҳмоғингни топиб бўлсан! Сен бу ерда ваннада сулжайиб ётгин-у, мен шўрлик ҳаётимни гаровга қўйиб, доллар даллолари билан олди-берди қилишим керак экан-да?

– Ахир биз дўстмиз-ку, Кисуля?!

– Дарвоқе, давлат ҳам сенга ғаним эмас, Танюха. Меҳнаткашларнинг «талабларига биноан» нарх-на-

вони оширганда, эътироз билдиришни хаёлингга ҳам келтирмайсан-ку? Давлат билан савдолашмайсан-ку?

– Баҳслашишнинг нима кераги бор, қизлар, – унинг гапини бўлди Гулливер. Бошбошдоқлик деганлари шу бўлади. Мамлакатда пул тизимининг олтита бирлиги амал қилинганидан мана шундай бош-кетини топиб бўлмай қолди. Менинг ожиз фикримга кўра, ҳаммаси мана шунинг оқибати.

– Яна қанақа «олтита бирлик», – тушунмадим мен.

– Ҳисобла! Сенга ишхонада берадиган сўмлар – биринчисими, аввалги сертификатлар, яъни Ташқисавдо-банкнинг чеклари, – иккинчисими, социалистик мамлакатлар билан ҳисоб-китоб қилинадиган инвалюта сўмлари – учинчиси, капиталистик мамлакатлар учун инвалюта сўмлари – тўртинчиси, «Березка» учун «Д» серияли чеклар – бешинчиси, чет элларга қатнайдиган кемаларнинг денгизчилари учун – боналар – олтинчиси! Бошбошдоқлик бўлмай нима бу, ахир?

– Буларга менинг қандай дахлим борлигини тушунтириб беринглар, қизлар?!

– Сен мана шу тузумнинг аъзосисан, – истехзо қилди Кисуля, зажигалкасини ўт олдирди-да, ҳисоб-китоб ёзилган қоғоз парчасини ёндириб юборди. – Қисқаси, пулларни оласанми?

– Олмай нима ҳам қилардим...

– Тўғри қиласан, – мақтаган бўлди мени Кисуля. – Энди, қизлар, қиладиган ишимизнинг аниқ режасини тузиб олишимиз керак: «отахон-пул-нотариус». Токи Танкани алдаб кетмасин. Менинг таклифим шундай...

Нотариал идоранинг олдига отам билан таксига етиб келганимизда Кисулянинг машинаси ёнида сабрсизлик билан аланг-жалаңг қилаётган Гулливерга олисданоқ кўзим тушди.

– Тезроқ бўла қолсанг-чи! – қичқирди у менга. – Икки кишини ўтказиб юбордик!..

У отамни машинадан деярли судраб чиқарди:

– Бўла қолсангиз-чи, отагинам, бўла қолинг!

Бир сония унга раҳмим ҳам келди, бироқ шу лаҳза кўрқа-писа шивирлаб қолди-ку:

– Пул қани, аввалига пулни чўзларинг!..

Ачиниш ўрнига ундан яна нафратлана бошладим.

Уч минг сўм солинган хатжилдни қўлига тутқаздим-да, эшик томон бошладим.

– Санаб олсам бўлармиди... – отам нафаси тиқилганча йўл-йўлакай хатжилдга солинган пулни чамалай бошлади.

– Нимадан кўрқасиз, отагинам! – жеркиб берди Гул-ливер. – Ҳеч ким сизнинг қулоғингизга лағмон осмоқчи эмас. Қадамни каттароқ ташланг...

Нотариал идора жуда гавжум! Кисуля нотариус эшигининг шундоқ остонасида турганча қўли билан бизларга ишора қилди:

– Бу ёққа, Танька! Тезроқ!.. Тайёрлаб қўйилган ҳужжатларни қўлимга тиқиштирди: – Ҳаммаси тайёр, бўлақол!

Отамни олдинга ўтказиб юбориб, нотариуснинг хонасига кирарканман, сўнгги паллада ортимдаги кампирнинг минғирлаганини эшитдим:

– Нима учун улар навбатсиз киришяпти?

Унга жавобан Кисуля билан Гулливернинг дағдағаси янгради:

– Ким «навбатсиз» кираяпти!? Ким «навбатсиз» кираяпти?! Бутунлай кўздан қолибсан, қари қарға? Кампиршоҳнинг гапини қаранглар-а!..

Нотариал идорадан чиққаннимизда Кисуля «Жигули»сининг олдинги ойнасини хафсала билан артар,

Симка эса узун чиройли оёқларини солинтирганча олдинги ўриндикда ўтирарди.

– Ҳаммаси жойидами? – қичқирди менга Кисуля.

Мен муҳр ва штамп қўйилган қоғозни бошим узра силкитдим.

– Ўтир, – Гулливер орқа эшикни очди, Кисуля эса рулга ўтирди.

Отам пул солинган хатжилдни ғижимлаганча менга мўлтайиб тикилиб турарди. Кейин эса хиқиллаганча деди:

– Қизалоғим...

Мен лом-лим демай машинага ўтирдим.

– Саломат бўлинг, отахон! – Симка унга хитоб қилди-да, машина эшигини зарб билан ёпди.

– Хиқиллама, – деди шафқатсиз Кисуля.

Биз жўнаб кетдик. Мен ўгирилиб, отамнинг хатжилдни очганини, атрофга олазарак назар ташлаб олгач, пулларни санай бошлаганини кўрдим.

...

Қалин ялтироқ қорда чуқур из қолдирганча, ўттиз иккинчи уйнинг олдига совавтотрансга қарашли бесўнақай фургон тиркаб олган АВЕ- 51-15 рақамли «Вольво» юк машинаси аста-секин келиб тўхтади.

Унинг баланд кабинасидаги свитер ва чанғичиларнинг қалпоғини кийиб олган ҳайдовчи пастга сакради. Бир сония қотиб қолди-да, қилт эмасдан қулоқ солиб тургач, бизнинг ойнамиз томон қаради.

Айни бизнинг уйимизга қаради. Қиш ойларида ойналаримиз тамбалаб ташланганига қарамасдан ошхона ва бошқа хоналардаги дераза дарчалари очиб қўйилган, шу боис Хас-Булат тўғрисидаги эски қўшиқни берилиб айтаётганимиз кўчадан эшитилган бўлиши мумкин.

*Хас-Булат ҳей, Хас-Булат,
Сенга сирни очайин.
Бошингдан дур-жавоҳир,
Майли, тилло сочайин.
От берай, берай эгар,
Милтиғим ҳам керакмас.
Буларнинг бари учун,
Хотинингни берсанг, бас...*

Даврада ўтирганларнинг ҳаммаси баравар жўровоз қўшиқ айтардилар. Коньякдан беармон отиб, учиб қолган Лялканинг отаси ҳам қатордан қолмаётганди... Лялканинг онаси – Тоня хола ҳам ҳаммага жўр бўлар, Кисуля билан Гулливер эса юракдан куйлардилар... Зинка Мелейко паст, хиёл хирилловчи дилбар овози билан самимий куйлар эди... Кўзлари жикқа ёш онагинам ҳам қўшиқ айтаётганди. Столнинг остидан бири-бирларининг қўлларидан ушлаб олганча Лялька ёш докторимиз Володя билан бирга куйлар эдилар. Бу қўшиқнинг сўзларини улар қачон ўргана қолди экан...

Мен ҳам улар билан бирга куйлардим. Қулоғим гаранг бўлиб қолганига ҳам қарамасдан қўшиқ айтишда давом этардим. Куйлар эканман, тўққиз ва беш қаватли, бир пулга қиммат, хоналари товукнинг каталагидай биноларнинг деразаларидан енгил-елпи режалаштирилган бинолар оралиғида музлаб ётган йўлакларга, янги қурилганига қарамасдан ғариб ва файзи йўқ маҳаллага – кадрдон уйим кадрдон ватанимга назар ташлар эдим...

*Қартайиб қолдинг, ахир,
У ёш, навқирон ҳали.
Гулдайин ёшлигининг
Бўлма дейман заволи...*

Кейин онам очикдан-очик йиғлаётганини кўрдим. Бунга бефарқ қарай олмасдим. Уни беш метрлик ошхонамизга бошлаб чиқиб, стулга ўтқаздим-да, қўлига пичоқ тутқаздим:

– «Наполеон» кесинг. Мен пирожнийларни тақсимчаларга жойлаб, қаҳва тайёрлайман.

– Балки кимдир чой ичар, – кўз ёшларини ютиб деди онам.

– Чой ҳам дамлайман.

Она-бола ишга киришдик. Ҳолдан тойиб бўлаёзгандим. «Мени ташлаб кетма, болагинам», – деб қолмасалар эди, деган фикр кўнглимга ғулғула соларди.

– Мени ташлаб кетма, болагинам, – деди ойим ниҳоят. Шундай дейишларидан қанчалар кўрқаётган эдим-а!

– Сизни ташлаб кетаётганим йўқ, ойи. Ҳаётимни ўзгартириш учун кетяпман.

Хонадан эса қўшиқ овози эшитиларди:

*Ёш чинорнинг тагида
Иккимиз эдик ёлғиз...
Сузар экан олтин ой,
Чор-атроф сокин, сассиз.*

Турмуш шароитимизни ўзгартиришим шарт, ўзгартиришим керак, ойижон. Аксинча кутилмаганда ҳаммаси барбод бўлади. Мен шунча йиллардан буён...

– Кетма. Мен сенга ёрдам бераман.

– Бўладиган гапни гапирсангиз-чи, ойижон.

Ошхона остонасида Кисуля пайдо бўлди:

– Ёрдам керак эмасми?

– Йўқ, бориб жойингга ўтиравер. Бизлар ҳозир чиқамиз...

Кисуля ғойиб бўлди, мен эса оймга бор гапни ай-тиб қўяқолдим:

– Ёлғон-яшиқ билан кун кечириш жонимга тегди... Оғизда бутунлай бошқа нарсаларни гапирадилар-да, амалда бутунлай бошқа нарсага дуч келамиз. Мен ҳам ёлғон гапираман. Ёлғон гапиришимни сиз ҳам била-сиз. Ёлғончилигимни билишингизни ҳам биламан... Бироқ ёлғон гапиравераман, сиз эса ўзингизни менга ишонаётгандай тутаверасиз! Бу ҳам ёлғончиликнинг бир кўриниши... Ҳамма ёқда, ҳамма жойда шу аҳвол. Жонимга тегиб кетди!.. Мана бунисига нима дейсиз, ресторанинг сурбет дорбони ёки ҳовлиқма ҳайдов-чи расман – ойижон, расман!.. – ўқитувчи, муҳандис, доктордан икки баравар кўп маош олади?! Яна қўлига илинганини ўмарди. Кечдим бундай ҳаётдан. Тамом-вассалом!

– Шундан келмайсанми, – деди ойм. – Ватанни шундай аҳволда ташлаб кетишинг ўзи ҳам гуноҳи азим! Куприн билан Вертинский чет элдан она юртла-рига қайтиб келганларида ватандан кетиб, фожеали хатога йўл қўйганликларини умрларининг охиригача эътироф этганлар...

– Қиёслаган одамларингизни қаранг-у!.. Мабодо улар ҳам чет элга жўнаб кетиш учун мен каби минг ма-шаққат билан ҳужжатларни расмийлаштирганда эди, қайтиш-қайтмасликлари борасида бирон нарса дея ол-маган бўлардим...

Шу палла Ляльканинг бор овоз билан қичқиргани эшитилди:

– Жим бўлинглар! Телефон!.. Чет элдан кўнғироқ қи-лишяпти!!!

Телефон қаттиқ жиринглар эди. Хонага ўқдай учиб кириб, телефон гўшагига ёпишдим:

– Лаббай! Ҳа, мен Ларссон хонимман. Ҳа. – Стол атрофида ўтирганларга қарата дедим: – Швеция. Стокгольм...

Яна телефон гўшагига бақира бошладим:

– Ҳа, Эдик! Ҳаммаси жойида!.. Таксига буюртма бердик! Ҳа! Хавотирланма! «Су» элик учинчи рейсда учаман. Ҳамма сенга қизғин салом йўллаяпти... Ойим ҳам сени ғойибона ўпмоқдалар! Нима? Мен ҳам албатта!.. Яхши! Яхши, деяпман!.. Кутиб олгани чиқ!

Мен телефон гўшагини қўйиб, эрим билан қисқа суҳбатлашганимдан хиёл хижолат бўлдим. Гарчи суҳбатни мен тўхтатиб қўймаган бўлсам ҳам.

– У ёқда телефонда гаплашиш учун отнинг калласидай пул тўлаш керак. Биздагидан бирмунча қиммат...

Яна телефон жиринглади. Яна гўшакни олдим.

– Лаббай! Ҳа, чақирган эдик! Бироқ биз икки машинага буюртма бергандик. Тайёрагоҳга. Бир дақиқа! – Мен деразадан қарадим. – Илтимос, ҳайдовчиларга айтинг, ўттиз иккинчи ўйнинг олдига келишсин. Бизнинг ўйнинг олдига машина кела олмайди. «Совтрансавто»нинг машинаси йўлни тўсиб қўйган... Яхши, кутамиз.

Мен Лялькани ювиниш хонасига чақириб, жамғарма дафтарчасини қўлига тутқаздим.

– Эртага, ойим ўзига келгандан кейин берасан. Бу эса мендан эсдалик. – Мен олмосчалар билан безатилган соатни Лялькага узатдим. – Бадавлат аёлларга мўлжалланган, Япониянинг фахри.

– Раҳмат...

– Володяни хафа қилма. У ажойиб йигит. Тушундингми?

– Мен ҳам сен билан кетгим келяпти, – Лялька кўзларини олиб қочди.

– Нима қиласан?.. А, Лялька, – бирданига самимий гумонсирадим.

Стокгольмга учаётганларга паспорт назоратидан ва божхона кўригидан ўтишни таклиф қилган паллада икки машинада тайёрагоҳга етиб келдик.

Ойим биринчи марта мўйна пальтосини кийиб олган эди. Гаплашиш ва хайрлашишга деярли вақт қолмаганди. Володя босиб-босиб чекар, Лялькани сийпалар эди, бошқалар эса одатдагидек аёлларга хос йиғи-сиғи қилишарди.

Божхона хизматчилари, юкчилар ажнабийлар ҳамда таржимонларга, Интурист ва аэрофлот хизматчиларига эътибор ҳам бермасдан Гулливер билан Кисуля очикдан-очик йиғлар, Зина Мелейко ва Тоня хола бўлса, мархумни йўқлагандай уввос тортар эди.

Мен ўпкам тўлиб, ўксиб-ўксиб йиғлаганча, ойимнинг қўлларини ўпардим, гўё ундан рози-ризолик сўраётгандай эдим...

Ойим эса йиғлайвериб қуриб қолган кўзлари билан тикиларди ва иккаламиз ҳам бу ҳаётда сўнгги марта кўришаётгандай ҳис этардик ўзимизни.

Қор қолаган Ленинград узра тайёрамиз айланиб учар экан, музлаган, қатор кўприклар солинган Нева дарёсига кўзим тушди ва негадир ўзим ўзимга дедим:

– Бўлди!..

Ёнгинамда жойлашган миқти ажнабий қария менга ўгирилди-да, қошларини уйиб, саволомуз тикилди. Мен эса бурнимни тортиб қўйдим-да, унга имкон бори-ча хайрихоҳлик билан жилмайдим...

ИККИНЧИ ҚИСМ

Швецияда универсам билан унвермагнинг антиқа умумлашмаси бўлган «Сторгмаркнада»дан чиқиб келаётганимизда таниш-билишлардан бирортаси дуч келишини бир ярим йил мобайнида қанчалар орзу қилмадим! Бу маҳобатли дўконга келиш мен учун ҳар гал байрамга айланиб кетади!

Йирик ойнабанд эшиклар ўз-ўзидан очилди-да, миттигина ёқимтой «Вольво343» енгил машинам ёнига бораман. Бу ерда доимий ҳамроҳим – япон лайчасини кўлимдан қўймайман. Кетимдан эса ялтироқ халтачаларга жойлаштирилган озиқ-овқатлар билан лиқ тўла аравагани гилдиратганча махсус коржомада дўкон хизматчиси бўлган болакай чиқиб келади.

Мен «вольво»гинамнинг юкхонасини очаман ва болакай Фросяга хушмуомалалик билан тегажоғлик қилганча харид қилинган егуликларни аравачадан машинамга эҳтиётлаб жойлаштиришга тутинади.

Ҳаммасини жойлаб бўлгач, машина юкхонасини оҳиста ёпади-да, хиёл таъзим билан калитни менга тутқизар экан, харидларим учун миннатдорчилик изҳор этади. Мана шу жойга келганда бизлар кўришмаган кейинги ҳафта мобайнида бўйи яна ҳам чўзилиб, яна ҳам тўлишганини, эндиликда эр кишидай бўлиб қолганини албатта, таъкидлайман. Ва унга икки крона

тутқазаман. Бизлар хайрлашамиз ва мен ўз машинам рулига ўтираман.

Шведча валақлаш ва машина бошқаришни жуда тез ўрганиб олдим ва бу борада ҳеч қандай қийинчиликка учраганим йўқ.

Бизнинг уйимиз Стокгольмдан йигирма километр масофада, шаҳар яқинидаги Салем қишлоғининг ёнгинасида, Швециянинг жанубига олиб борувчи Е-тўртинчи шоҳкўчасидан беш юз метр ичкарида жойлашган.

Кичик шаҳарлар ва йўл бўйидаги қишлоқлар аҳолиси одатда бир-бирларини номма-ном танийдилар ва деярли ҳамиша ҳайрихоҳ бўладилар.

Шу боис Салем қишлоғидаги шоҳ кўчанинг ёнгинасида жойлашган қуйиш шаҳобчасининг хизматчиси дарҳол менга қичкиради:

– Хайрли тонг, Ларссон хоним!

– Салом Мартин! Рея аллақачон дўконни очгандир?

– Еттидаёқ очган. Ларссон хоним, кириб гаплашавринг. Мен ҳаммасини қиламан-да, машинани қаҳваҳона ёнига олиб бориб қўяман.

– Салют! – деди мени остонада кўрибоқ Рея. Ҳаммаси жойидами?

– Жойида! Ўзинг қалайсан?

– Чаккимас. Ҳар доимгидайми? – У йирик стаканни олди.

– Албатта. Ўзингга ҳам қуй.

Раҳмат. Эдвардга қўнғироқ қилмайсанми?

– Бўлмасам-чи, – мен телефон ҳақини узатаман, Рея эса телефон апаратыни мен томон суради-да, йирик стаканларни мен хуш кўрадиган ичимлик – кокос ёнгоғининг сути аралаштирилган ананас шарбати билан тўлатади.

Мен «Белитроник» фирмасининг телефон рақамини тераман.

– Лаббай? Муҳандис Ларссон эшитяпти.

– Ассалому алайкум, жаноб Ларссон, – русча гапирарканман, Рея бегона тилдаги гап-сўзларни ҳар доимгидай берилиб тинглайди. – Сиз билан Совет Иттифоқининг Балиқ саноати вазири ўртоқ Тютюкин гаплашяптилар.

– Салом, ўртоқ Тютюкин, – русча жавоб берди Эдик. – Сиз билан гаплашётганимдан жуда мамнунман. Нима хизмат?

– Биз бакрабалиқларни уй шароитида автоматик овлаш учун махсус дастурли мантупульяторни сизнинг фирмангизга буюртма бермоқчи эдик.

– Жуда соз! Буюртмангизни қабул қиламиз, ўртоқ Тютюкин.

– Меҳнат ҳақингизни қайси пулда тўлашимизни хоҳлар эдингиз, жаноб Ларссон? Кронадами? Доллардами? Рублдами?

– Гап шундаки, ўртоқ Тютюкин, афсуски, жаҳон валюта бозорида швед корхонаси билан америка долларининг баҳоси ўзгариб турибди. Рус рублининг қиймати эса барқарор. Шунинг учун, ўртоқ Тютюкин, мен рус рублини афзал кўраман. Сизга ҳам шуниси маъқулми?

– Уйга эртароқ келишингнинг ўзиёқ мен учун кифоя, жин урсин! Гаражда яна чироқ ёнмаяпти, машинани олиб чиқиш учун кирганимда афтимни бузиб олишимга сал қолди!..

– Шўрлик ўртоқ Тютюкин! Бечора қуёнчам!.. Яна Реянинг қаҳвахонасида захардан ҳам қиммат кокос сути аралаштирилган буламиқни ичяпсанми?

– Соғлиқ ҳаммасидан ҳам қиммат, – дейман унга. – Эдинька! Бугун эртароқ келгин... Фрося билан қанчалар зерикаётганимизни билсайдинг?

– Яхши, яхши. Якшанбага меҳмон чақирганимиз ёдингдами?

– Ҳозиргина «Стромаркнада»дан келаяпман. Ҳаммасини харид қилдим.

– Ақлигинам! Реяга салом айт. Упаман.

Мен телефон гўшагини қўяман-да, шарбат тўла стаканни кўтараман.

– Чин-чин, – дейди Рея ва биз шарбатни хўплай бошлаймиз.

– Эдвард билан русча гаплашишларингизни ёқтираман-да.

– Қанчалар бўлмағур нарсалар ҳақида гап сотишимизни билганингда эди, – куламан мен.

– Нима фарқи бор. Рус тилининг жарангдорлигини яхши кўраман.

Қаҳвахонага Мартин кириб келади ва машина калитини менга тутқазади.

– Ҳаммаси жойида, Ларссон хоним. Сизнинг ҳисобингизга ёзиб қўйдим.

– Ташаккур, Мартин. Мен дераза ортига келтириб қўйилган митти енгил машинага назар ташлар эканман, бесўнақай фургонли йирик юк машинаси дизель ёқилгили алоҳида колонка ёнига келиб тўхтаганини кўрдим.

Бутун фургон бўйлаб узунасига «Совтрансавто» дея зангори ҳарфлар билан ёзилганди...

Бир кўтаришдаёқ стаканни бўшатдим. Мартинга чой пули узатдим, Реяга ҳам пулни тўладим-да, Фросяни қўлимга олиб, қаҳвахонадан чиқдим. «Вольво»гинамга чиқишга эндигина чоғланган ҳам эдимки, россиялик ҳайдовчи Мартиннинг ҳамкасабаси дизель колонкадан ёнилғи қуядиган кимсага харитани кўрсатганча ниманидир сўрамокчи бўлаётганини кўриб қолдим. У ҳайрон бўлгандай елка қисарди.

Йигитга ёрдам бермасам виждоним қийналадигандай бўлди. Уларнинг яқинига бордим ва (майнабозлик ҳам эви билан-да!) озгина ҳунар кўрсатгим келиб қолди.

– Бу йигитга нима керак экан, Эйнар? – сўрадим шведчалаб.

– Ларссон хоним, у немисча гапиришга уринапти-ю, бироқ гапларини фақат Жанубий Африкадагина тушунишлари мумкин.

Рус ҳайдовчиси ўттиз уч ёшлар атрофида, лаънати-нинг қадди қомати келишгангина, биринчи май плакатидан ҳозиргина тушиб келгандай!.. У менга мутлақо тушуниб бўлмайдиган тарзда немисчалаб мурожаат қилди. Ва йўллар харитасини узатди.

– Етар, – дедим мен унга русчалаб. – Немисчани қойиллатиб гапираркансан. Нима гап ўзи?

У аввалига анқайиб қолди ва ҳайрон бўлганча деди:

– Русча жуда яхши гапираркансиз...

– Мен шунақа жуда қобилиятлиман. Қаерликсан?

– Ленинградлик. Сиз шу ерликмисиз?

– Шунақа десак ҳам бўлаверади. Ленинградда қаерда яшайсан?

– Сиз, эҳтимол, билмассиз. Фан проспектида.

Хушёр тортдим:

– Қайси уйда?

– Нима аҳамияти бор? – кулди у. – Айтсам айтақолай – ўттиз учинчи уйда...

Мен хиёл ортга чекиндим-да, машинанинг олдинги рақамига назар ташладим – АВЕ-51-15 ва ҳаммасини тушундим:

– Демак, мен ҳар гал айни сен жин ургур туфайли ўз уйимнинг олди-гача енгил машинада бора олмаган эканман-да!..

Фросяни кўтарганимча «Сторгмаркнада» – Салем қишлоқчасидаги дўконнинг кийим-кечаклар билан савдо қилинадиган иккинчи қавати бўйлаб елиб югурарканман, Витя хилма-хил лаш-лушларни аранг кўтариб, ортимдан зўрға етиб улгурарди.

– Хотинингнинг бўксаси қанча? Айланасининг узунлиги-да.

– Мен қаёқдан биламан?! – жаҳли чиқади унинг. – Бўлди қил, Татьяна. Сен мени ўта ноқулай аҳволга солиб қўяяпсан!..

– Вой аҳмоқ-эй! Йўқ, Витька, сен ҳақиқатдан ҳам аҳмоқсан, ана кулоқларинг айтиб турибди. Бу сарф-харажатлар мен учун хамир учидан патир ҳам эмас. Шундай экан нима учун сен ўз ҳамёнингдан сарфлашинг керак? Хотинингга манави шимни олмаймизми? Ленинградда ҳозир бунақасини биронта ҳам чайқовчидан тополмайсан! Қизингга ҳам шунақа камёб нарса харид қилайлик... Кейин хурсанд бўласан! Ҳамма анқайиб қолади – ҳозир бу жуда урф бўлган-да!

Кейин йўл бўйида жойлашган қаҳвахонанинг айвонида ўтирарканмиз, машиналаримиз – менинг митти «Вольво»м билан унинг улкан «Вольво»си ёнма-ён туриб олганча, гўё бизларни кузатар эди. Стол остида эса ҳолдан тойган Фрося ғингшир эди.

– Ўзимиздан фанер, грузин шароби, полиэтилен, торф олиб келамиз, – дейди у.

– Бу ердан эса Хехсенесдан металл кукуни, Эсловдан «Жигули»лар учун иситгичлар билан ойна олиб кетамиз... Клиппандан инерцион хавфсизлик қайишлари, Гётеборгдан мана шундай «вольво»лар учун эҳтиёт қисмлар ташиймиз... – У ўзининг машинасига ишора қилди.

– Яна бирон нарса еб олсанг-чи, Витя, – охиста дедим унга.

– Шундоғам жуда сийлаб юбординг!

– Балки бир хўплам ичарсан?

– Нималар деяпсан, Татьяна! Ахир рудаман-а.

– Мен яна қиттай отмасам бўлмайди, шекилли, – шундай дедим-да стаканимга жин кўйдим.

– Шуни бекор қилдинг-да, Танька, – бош чайқади Витя. – Бу ернинг полициячилари бу борада юз-хотир қилиб ўтирмайди!

– Қирқ йил қирғин бўлганда ҳам ажали етган ўлади, деган гапни эшитгансанми, – деб стаканни кўтардим. – Сен учун. Ленинград учун... Хотининг, қизинг учун. Менинг ойим учун.

Мен ичдим ва негадир хўрлигим келди. Бироқ сир бой бермадим.

– Швецияга шу билан яна қачон келасан?

У ҳамёнидан «Совтрансавто»нинг фирма жадвалини чиқарди-да, биров тараддудлангач, деди:

– Ҳаммаси кўнгилдагидек бўлса, йигирма биринчи ёки йигирма иккинчида Стокгольмда бўлиб, «Викинг-Лайн» бандаргоҳидаги паромдан ўтаман.

– Шу тақвимни ҳада қилгин-а, – ўтиндим мен.

– Ма, олақол.

– Раҳмат... Раҳмат сенга, Витя.

– Раҳматнинг нима ҳожати бор!... Аксинча, мен сенга миннатдорчилик билдиришим керак.

– Бемаъни гапларни гапирма. Бизлар харид қилган кўйлак ва туфлини ойимга, кофтани эса келишганимиздай Лялькага берасан-да, ишларим жуда-жуда яхши эканини уларга айтасан...

Шу ерга келганда ўзимни тута олмай йиғлаб юбордим.

Уйда Эдикни кутар эканман, пирог пиширишга тутиндим. Америка мультфильмларини кўйиб, овозини пасайтирдим-да, тез-тез ишимни қила бошладим. Хамир ейиш билан бир вақтда телеэкрандан ҳам кўзимни узмай дейман:

Қип-қизил анқовларнинг ҳаммаси четдан ёпирилганлар, келгиндилар эмасми. Кичик шаҳарчалар, туман марказлари, қишлоқлардан мўр-малхадай ёпирилишган... Москвага ёки бизнинг Ленинградга бокира ойимқиз бўлиб келадилар. Аввалига техникумлар, педагогика билим юрти, савдо мактабларига кириб олишади. Маъзур тутасиз...

Стаканга бир оз жин қўйдим-да, тоник билан аралаштирдим. Икки-уч қултум ичиб, ёнимга қўйдим.

Бу хунар билан шуғулланадиган асил москвалик ва ленинградликлар нима учун нисбатан камлигини англаб етдим. Бизлар аслида ҳам бармоқ билан санарли даражада озмиз. Биз... Нима десам экан?... Биз табиатан лоқайдмиз. Ота-онамиз ёнимизда, уй-жойимиз муҳайё. Бирон бир нарсанинг ташвишини қилишнинг ҳожати йўқ.

Улар эса уй-жойи йўқ бедана, қаерга боришмасин – таралла бедод. Мен ойимга ҳар хил ёлғон-яшиқларни тўқиб-бичишим керак: «дугонамникида қолиб кетдим...», «метрога улгуролмадим...», улар эса ҳеч кимнинг олдида ҳисоб беришмайди. Ётоқхонасига тунагани келмади – бунинг кимга оғир-енгили бор? Мен уйдан чиқаётганимда ёғ суриб, бир бўлак нон ола кетаман, бу қизлар еб-ичиш ва бинойдай кўринишлари учун жон олиб, жон беришлари керак!..

Яна озгина ичдим-да, хамир ийлашни давом эттирдим.

Улар устаси фаранг бўлишлари керак! Мана ўзинг қара, ҳозир ҳамма соҳаларда – спортда, илм-фанда, ҳатто маъмурий соҳадаги энг юқори лавозимларга-ча фақат вилоятлардан келганларнинг ошиғи олчи! Биз лаллайиб турарканмиз – улар олдимиздаги на-сибамизни илиб кетишяпти. Валютага юрадиган фоҳишаларнинг энг зўрлари кимлар? Ўта айёрлари, ўта очкўз, ўта зийраклари ким, ахир? Ўшалар-да!.. Мана Кисуля. Маданият институтини тугатган Сима Гулливер волейбол бўйича спорт мастери. Зинка Мелейко саксон саккизинчи модда бўйича қамоққа қаерда тушиб қолган эди? Университетнинг бешинчи курсидан, фалсафа факультетидан! Ваҳоланки, қайси бири Псковдан, яна биттаси Вологдадан, яна бири эса Череповецдан... Энг уддабуронлари орадан санокли йиллар ўтиб-ўтмасдан уй-жойли ҳам бўлади, машина ҳам харид қиладилар, боз устига «кўк»идан керагича тўплаб ҳам қўйишга улгуради. Шаҳарни ёппа боси-шяпти-да!

Стаканни кўтардим, чироққа бир қараб олиб, яна бир хўплардим.

– Уларнинг ишни пухта қилишларини айтмайсиз-ми! Ҳамма билан тил топишади... Ўзлари ҳам отнинг калласидай пул ишлайдилар ва бошқаларни ҳам куруқ қўйишмайди. Керакли ўринларда пулнинг бетига қараб ўтиришмайди... Валютага юрадиган фоҳишалар кунига йўқ деганда эликдан икки юзгача сарфлашади! Албатта, кунига қанча топишига қараб сарфлайди... Уларнинг орқасидан қанча текинхўрлар кун кўрадилар, дейсанми!.. Бошимдан ўтказганман – яхши биламан.

Ҳамирнинг тузини кўрдим – мазза-матра деган нарсанинг ўзи йўқ. Туз кидирдим – туздон бўш...

– Оббо, жин ургур-эй! Наҳотки туз тугаган бўлса?! Миям қурсин-а! Икки ҳафтадирки, туз олиш эсимдан чиқиб қолади? Шу ҳам иш бўлди-ю!..

Қўлимни артиб, пешбандни ечдим-да, ягона суҳбат-дошимга юзландим:

– Етар, Фрося. Кечиргайсан. Тиланчилик қилмасам бўлмайди, шекилли. Қолганини кейин айтиб бераман...

Кунда-шунда ягона тингловчим Фрося думини ликиллашиб қўйди.

– Хельстрем хоним! Хельстрем хоним!.. Сиздан арзимас илтимосим бор эди...

Қўшим Хельстерм хоним шу заҳотиёқ сувни беркишиб, меҳмондўстлик билан жилмайди:

– Марҳамат, Ларссон хоним. Тортинмай сўрайверинг. Бажонидил!

Сўнг Эдик ишдан келди. Уни нималар билан овқатлантирмадим дейсиз. Албатта, ўзи хуш кўрадиган карамли пирожкани ҳам маза қилиб еб олди. Ўзим эса деярли ҳеч вақо емадим, фақат анчагина тоник аралаштирилган жиндан хўлаб ўтирдим.

– Пирожка жуда ширин бўлибди-да! – деди Эдик. – Назаримда, бўлим бошлиғи этиб тайинлашса керак.

– Яшшавор! – Кучсизгина дринкни тантанавор кўтардим. – Омадинг чопганидан шунақаям хурсандманки!..

– Бу сенинг ҳам омадинг чопанинг ҳисобланади. Маошимни анчагина оширадилар ва биз ниҳоят...

– Совет Иттифоқига йўлланма харид қиламиз! – қувониб кетдим мен.

– Шундай қилсак ҳам бўлади. Бироқ мен навбатдан ташқари уй учун ижара ҳақи тўлаб қўйган бўлардим. Узоқни кўлаб иш тутиб, шундай қилганимиз маъқул.

– Ахир Ленинградга боришни бусиз ҳам ярим йилдан буён орқага суриб келаяпмиз-ку. – Мен хафа бўлганимдан салкам ярим стаканни симириб юбордим.

– Нотўғри гапираяпсан, – ранжиди Эдик. – Ўтган йили машина оламан деб хархаша қилмаганингда Россияга бориб келган бўлардик. Илтимос, ичишни бас қилгин.

– Мен ичаяпманми? Наҳотки шуни «ичиш» деб бўлса? Шунчаки тоник хўплайпман, холос. Ишонмасанг, ичиб кўра қол!..

– Раҳмат, ичгим келмаяпти. Раҳмат, сенга айтдим-ку... Мен сенга ишонаман, асабингни бузма. Ва яна. Арзимас илтимосим бор: фрау Хельстремдан ортиқ туз сўрамагин. Умуман, ундан ҳеч нарса илтимос қилма. Бошқалардан ҳам. Ҳеч қачон. Ахир сенга неча марта айтишим керак – бизларда бундай таомилнинг ўзи йўқ. Бизнинг ташвишларимиз – фақат бизнинг ўзимизга тегишли, шу боис ҳеч кимга оғирлигимиз тушмаслиги керак...

– Вой, қанжиғ-эй! – ғазабландим мен.

– Гапим тугагани йўқ, – Эдик қатъий шундай дегач, тилимни тишлаб қолдим. – Фақат русларга хос дилбар самимийлигингни бу ерда бошқача тушунишлари мумкин.

Мен бир кўтаришда стаканни бўшатдим, столга тақиллатиб кўяр эканман буюк ва қудратли рус тилида сайрай кетдим:

– Ахир мен бу қари қаргадан бир кафтгина туз сўрадим, холос!!! Виждон деган нарса борми ўзи унда?!

– Ҳар бир халқнинг миллий ўзига хос хислатлари бўлади, – Эдик ҳам русчалаб имкон борича босиқлик билан деди, бироқ энди мени тўхтатиш амримаҳол эди. Эҳтимол, кайфим хиёл ошиб қолган бўлиши ҳам мумкин...

– Жуда тўғри! Жуда ҳам тўғри!.. Урф-одатларингиз билан кўшмозор бўлмайсизларми!.. Кўшнимдан бир овқатлик туз ёки бир бўлак нон сўрасам қандай бўларкан, деган фикр Ленинградда ҳатто хаёлимга ҳам келмаган бўларди! Ёки маошгача ҳеч тортинмай беш-ўн сўм сўрашим ҳам ҳеч гап эмас!... Бундай миллий хуссиятингизга тупурганим бўлсин! Ҳаммангиз бир-бирингизга тишингизнинг оқини кўрсатиб, тиржайишга устаси фаранг бўлганингиз билан панд бериш учун пайт пойлайсизлар!

– Жаҳлинг чиқмасин, жонгинам, – оҳиста деди Эдик ва столдаги жин шишасини олиб қўйди. – Хафа бўлишингга арзимайди.

Тун бўйи гапимиз қовушмади. Эдик мутолаа қилди. Мен шипдан кўз узмасдим. Ёнимда Фрося мудраб ётарди.

Сўнг Эдик газетани бир четга қўйди-да чироқни ўчирди.

– Доктор нима деди? – деб сўради.

– Айтишича, менда кўрқадиган нарсанинг ўзи йўқ экан. Сени тиббий кўриқдан ўтказмоқчи...

– Шунақами? Қизиқ...

– Қизиқ-пизиғи йўқ. – Мен ҳам бошимдаги чироқни ўчирдим. – Эр билан хотин фарзанд кўришни истар экан, иккаласини ҳам тиббий кўриқдан ўтказиш керак.

– Мен бирон нарса дедимми, – муросағўйлик билан шивирлади у ва мени бағрига босмоқчи бўлди.

Митти Фрося унга астойдил ириллади.

– Фросяни ёнингда олиб ётишинг шартмиди? – сўради Эдик.

– Кераги йўқ, Эдик... Бусиз ҳам жуда-жуда чарчадим, – дедим-да Форсяни бағримга босдим.

Эдик индамай ўрнидан турди-да, кўрпа-тўшагини олиб, бошқа хонага чиқиб кетди.

Фросянинг тумшугидан ўпдим-да, кўзимни юмдим...

Якшанба куни ҳовлимиздаги манзара чет эл фильмларини эсга соларди: бизникига меҳмондорчиликка келганларнинг машиналари қаторлашиб турар, хотинлари ва бола-чақалари билан машина соҳиблари эса яйраб ўтиришарди: ҳаммасининг эғнида гард ҳам қўнмаган оппоқ кийим-кечаклар...

Аёллар тўр ўриндиқларга чўкишган, эркаклар эса Эдварднинг атрофида уймалашадилар.

Эдварднинг ўзи эса пешбанд тақиб олганча кийик гўшtidан кабоб пишираётир.

Фақат Гюнвальд оиласи келмаган эди. Бирон сабаб билан кечиккан бўлишлари эҳтимолдан ҳоли эмас. Балки, Стокгольмдан машинада оила аъзолари шошиб келаётгандир. Гюнвальд азбаройи бесарамжом эди, буни хотини Ева пайқаган бўлиши ҳеч гап эмас.

Бизнинг ҳовлимизга кириб келаверишда Гюнвальд кимгадир қаттиқ сигнал берди ва Ева ажабланиб унга тикилди:

– Сенга нима бўлди, Гюнт? Нима учун бунчалар асабийлашётганингни тушуна олмаяпман?

– Чунки қабул маросимига кечикаяпмиз, бу ахир яхши эмас!

Ева хотиржам жилмаяркан, енгини мулойимлик билан силади:

– Азизим, ўз хотининг ва пушти камарингдан бўлган болаларингни рус фоҳишасиникига меҳмондорчиликка олиб бориш одобдан эмас.

– Ева, ўтинаман, бас қил... Таня – эски қадрдонимизнинг хотини, шунинг учун ҳам...

– Ленинградда сен ҳам у билан ётганмисан, азизим?

– Вой хudoйим-эй! Ахир неча марта айтишим керак...

– Тўшакда ўзини қандай тутуди? – Ева сигарета тутатаркан, эрига қизиқсиниб қарайди...

Катталар ва болалар учун столларни меҳмонлар келишидан анча олдин тайёрлаб қўйган эдим. Россияда бўлган ҳар бир швед меҳмондорчиликни самоварсиз тасаввур қила олмайди. Шунинг учун самовар ҳам қайнатдим.

Эркакларнинг ҳаммасини Ленинградда ўтган кўр-газмалар чоғида таниб олгандим ҳисоб. Уларнинг аёллари билан эса шу ерда танишдим. Уй бекаси сифатида эндиликда ўн беш чоғли болалар билан овора бўлаётгандим. Улар тўрт ёшдан ўн иккигача бўлган чурвақалар эди.

Асабийлашганимдан бирон-бир қизиқроқ фикр хаёлимга келмади, фақат арқон тортиш билан уларни машғул қилишни ўйлабман, холос. Лекин боласи тушмагурларга айна шу керак экан. Мен болакайлар билан арқоннинг бир томонидан Гюнвальднинг тўнғич ўғли ва яна бир неча болалар бошқа томондан торта бошладик...

Ўйинга шундай берилиб кетибманки, атрофимда нима рўй бераётганини ҳам салкам унуттаёзиман! Ваҳоланки, кайфи анча ошиб қолган Гюнвальд менга ҳирс билан тикилар, фирма директорларидан бири жаноб Туррелнинг атрофида эркаклар гирдикапалак бўлишар, Гюнвальднинг тўртинчи фарзандига ҳомиладор хотини эса бизнинг қалтис ўйинимизни кузатаётган экан. У тўқима оромкурсида ястаниб ўтирар, қўли толганда ялтироқ қоғозга ўралган музқаймоқни думпайган қорни устига қўяди.

– Қани тортдик!.. – далда бердим мен ўз томонимдагиларга. – Яна бир марта, я-н-а! Бўш келманглар!

Ва менинг жажжи шведларим ҳеч вақо англамасалар ҳам менга қўшилиб русча сўзларни такрорлашар, арқоннинг икки томонидан тортганча бутун ховли бўйлаб чир айланар эдик. Фрося эса оёқларимиз остида ўралишар, эси оғадиган даражада жон-жаҳди билан акилларди!

Аёллар бизларга қарсак чалишар, эркаклар эса ҳайқириб далда берган бўлишарди.

Буларнинг ҳаммаси шу билан тугадики, охир оқибат арқонни торта-торта, айлана-айлана ҳаммамиз аралаш-куралаш бир жойга йиқилдик. Қийқириқ кулгу, бақир-чақир!.. Ғолиблар қаёқда-ю, енгилганлар қаёқда билиб бўлмас эди?

Мен айқаш-уйқаш бўлиб ётган болакайлар орасидан аранг чиқиб олдим. Не кўз билан кўрайки, кўйлагимга қараб бўлмас эди – майсаларнинг ранги уриб, кўкариб кетган, кўкрагимда эса шапалоқдай жигарранг доғ.

– Даҳшат-ку! – дедим алам билан.

– Бу менинг шоколадим, – тушунтирди болакайлардан биттаси. – Йиқилаётганимизда оғзимдан чиқиб кетди.

– Ҳечқиси йўқ. Ҳозир кийимимни ўзгартираман-да, сенга бошқа шоколад ола келаман.

Юқорида, ётоқхонада ифлос бўлган кўйлагимни тезгина ечиб, ёлғиз ички кийимда қолдим (бу ерга келиб сийнабанд тақмай кўйдим), жавонни очиб, ёзги жинси ва оппоқ кофтани олдим. Шу асно бир пайтлар беркитилган жин шишасига кўзим тушди. Қўлимга олдим – тагида озгина қолган экан – кўтариб қўя қолдим.

Ва зинадан кимдир кўтарилаётганини эшитдим. Бу ҳунаримни бир ками Эдик кўриши қолганди! Шишани каравот тагига тикдим-да қичқирдим:

– Сенмисан, Эдик? – ва ўгирилдим.

Ётоқхона остонасида кайфи ошиб қолган Гюнвальд Рённ пишиллаб нафас оларди.

Кўрқиб кетдим, жинсини олдим-да, кўкрагимни яширдим.

– Бу нима қилганинг?! Ҳозироқ чиқиб кет! Кўрмаяпсанми, кийимимни алмаштираяпман... – Ўзимни йўқотиб қўйганимдан ва кўрққанимдан русча гапираётганимни ҳам пайқамабман.

Бесўнақай Гюнвальд эшикни ёпди-да, мендан кўз узмай миқ этмасдан шимини еча бошлади.

– Нима қиляяпсан?.. – Мен ҳатто қичқира олмасдим. Ётоқхонамизнинг деразаси очиқ бўлгани учун боғдагилар эшитиб қолишлари мумкин эди. – Ҳозироқ бас қил!..

Унинг ёнидан ўтиб кетмоқчи бўлдим, бироқ тутиб олди-да, жинсини юлқаб ташлаб, ўпа кетди.

– Қўйиб юбор!.. Қўйиб юбор деяпман, газанда!.. Қўйиб юбор!..

– Ҳақини тўлайман!.. – шивирлади у ҳирс билан ва мени тўшак томон судрай бошлади. – Ленинградда тўлаганимдан ҳам кўпроқ берганим бўлсин! У ёқда қанча берганим эсингда бўлса керак, ахир?!

– Қўйиб юбор, ҳайвон! Ифлос!.. Лаънати!.. – У менинг қўлларимни қайирар, тамомила ҳолдан тойиб бўлгандим. – Наҳотки шундай қилиб бўлса?! Ахир сен менинг уйимдасан! Менинг уйимда!..

– Сен менинг уйимдасан! Менинг мамлакатимда!.. – ҳириллади у ички кийимимга чанг соларкан. – Бу ерда яшаётганинг учун мендан қарздорсан! Эдвардни ким топиб берганди сенга!.. Ё ким эканинг эсингдан чиқиб қолдимми?! Фоҳиша!!!

У мени каравотга итариб ташлади-да, шоша-пиша шимини еча бошлади. Бир дақиқа унинг чангалидан

кутилганимдан фойдаланиб, қўлимни каравотнинг тагига юборганимни биламан, жиндан бушаган шиша илиниб қолди-ку, бор кучим билан Гюнвальд Рённинг бошига солдим!

Шиша синиқлари тўрт томонга сачради. Гюнвальд бошидан қон оқаркан ҳолдан тойиб, йиқила бошлади...

Сакраб ўрнимдан турдим, ётоқхона эшигини очиб, хушидан кетган гўрсўхтани зинанинг олдига судраб келдим – шунча куч қаердан пайдо бўлганига ҳайронман! – заррача раҳм қилмасдан зинадан пастга итариб юбордим. Пиллапоярлардан юмалаб пастга тушди-ю, ўликдай қотди-қолди.

...Бир дақиқа ўтиб, кийиниб ўзимни тартибга келтирган ҳолатда Гюнвальднинг бошидан минерал сув қўяр эдим. Минерал сувдан унинг боши ва юзидаги қон юқи қизғиш кўпикка айланарди.

Кўзини очганда дастлаб Эдварднинг қўшотар ов милтигини ўқталиб турганимни кўрди. Милтиқ ўқланган, уни тинчитиб қўя қолишим ҳеч гап эмас эди!

– Шимингни тугмасини қадагин-да, гапларимга диққат билан кулоқ сол, ит эмган, – оҳиста дедим унга. – Минерал сув учун уйга киргансан. Ўзингни ёмон ҳис қилиб, йиқилиб тушдинг ва бошинг ёрилди. Эшитаяпсанми? Бошингни бехосдан уриб олдинг, уқдингми? Мабодо бир оғиз ортиқча гап айтадиган бўлсанг – отиб ташлайман. Менинг қўрқадиган жойим йўқ. Такрорла!

– Нима?.. – у ҳеч вақо тушунмади. – Нимани такрорлай?

– Такрорла деяпман, лаънати: «Мен минерал сув учун уйга кирдим. Негадир бошим айланди. Йиқилаётиб нимагадир бошимни уриб олдим. Бошқа ҳеч нарса эслай олмайман». Бўл тез! – Мен нақ пешонасини мўлжалга олдим.

Гюнвальд милтиқнинг стволларидан кўз узмай гўлдиради:

– Минерал сув ахтариб уйга кирдим. Бошим айланди. Йиқилаётиб нимагадир бошимни уриб олдим...

– Жуда соз. Энди шимингни тугмасини қадагин-да, шошилмай такрорла. Ҳозир бошингни боғлаб қўяман, – шундай дедим-да, биринчи қаватнинг очиқ ойнасида ҳовли томон қичқирдим: – Эдик, Бенни! Бу ёққа, тез!..

Милтиқни Гюнвальддан узоқроқ, ўзимга яқинроқ жойга оҳиста қўйдим.

Орадан ярим соат ўтгач, ҳаммамиз – катталар ҳам, болалар ҳам – боғда самовар атрофида тўпланганча гўё ҳеч нарса бўлмагандай хотиржам суҳбатлашар эдик.

Боши ва қўли (зинадан айланиб тушаётганида жиддий лат еган кўринади) боғланган Гюнвальд соғ қўлида стаканни тутганча, безрайиб ўтирарди. Эдикдан бўлак ҳамма уни майна қиларди:

– Гюнвальд Рённ ҳеч ўзига ўхшамаяпти, – деди Бенни. – Илгари қанча бўлса ҳам қайтмас эди.

– Ва ҳеч қачон бундай аҳволга тушмасди, – унинг фикрига қўшилди Стик.

– Йиқилиб қолиши ҳақида-ку, гап ҳам бўлиши мумкин эмасди, – гапга қўшилди Кеннет.

Ҳомиладор Ева Рённ Гюнвальднинг елкасини силар ва мамнуният билан менга жилмайиб қўярди.

Эдвард бир неча марта хавотирланиб мен билан кўз уриштириб олмоқчи бўлди, лекин эътибор бермадим. Айбимнинг очилиб қолишидан кўрққаным йўқ – банд эдим, холос. Рённларнинг кенжаси тиззамда ўтириб олганча музқаймоқ ер экан, устимни ифлос қилиб қўйишидан хавотирланиб, диққат билан кузатиб ўтирардим!

– Муҳтарам, дўстлар! Эдвард Ларссонни янги лавозим билан, қолаверса шундай дилбар хотини билан

қутлайлик, – деди жаноб Туррел ва ҳаммасини англаб етгандай таассурот пайдо бўлди...

...

– Ҳа яна, Алла Сергеевна, у ёқда ҳамма ишлари жойида эканини айтиб қўйгин деди! – деб айтибди Витя ойимга.

Бу гапларни ойим кейин телефон орқали суҳбатлашганимда айтиб берди. Витя уни қидириб боргани, унга ҳам, Лялькага ҳам совға-саломларимни етказганини оқизмай-томизмай гапириб берди. Шунча гапларни гапирдилару, бир ярим ҳафтадан буён кўрпа-тушак қилиб ётгани ҳақида оғиз очмабдилар.

– Раҳмат сизга, Виктор! Ляльканинг шаҳарда йўқлиги – жанубга дам олгани кетиб қолгани чакки бўлибди-да. Боши нақ осмонга етган бўларди!

– Балки у-бу керакдир, Алла Сергеевна? Уйимдагилар – дала ҳовлига кетишган, қиладиган ишим йўқ... Эҳтимол дўконга ёки дорихонага чиқиб келиш керакдир? Тортинмай айтаверинг.

– Йўқ, йўқ, Витенька, нималар деяпсиз! Қўшниларим – Ляльканинг ота-онаси ажойиб одамлар. Рости, улар ҳозир Всеволжскка кетишган, боғдорчилик билан шуғулланишади, лекин қаровсиз қолганим йўқ. Ҳолимдан хабар олиб туришибди.

– Шифохонага ётганингиз маъқул эмасмикан, Алла Сергеевна?

– Қўқисдан Танечка кўнғироқ қилиб қолса-чи? Эдик билан келиб қолишлари ҳам ҳеч гап эмас, йўқ, уйдан қимирламаслигим керак. Витя, унинг ранги-руйи қанақа?

– Отдай. Юзидан мой томади. Тагида енгил машина...

– Бу ҳақда мактубида ёзган эди. Хатарли жойи йўқми, ишқилиб?

Хавф-хатар ҳақида гап ҳам бўлиши мумкин эмас. Машинани жуда яхши бошқараяпти!

Кўча эшикнинг қулфи шиқирлайди. Калит қандай айланаётгани эшитилиб турарди. Витя саволомуз ойимга назар ташлайди.

– Мени йўқлаб келишди, – жилмаяди ойим.

Эшик очилиб, Козел – ойимнинг синфидаги мишиқининг айна ўзи кириб келади.

У сумкани полга қўйиб, эшикни яхшилаб қулфлаганидан сўнг калитни чўнтагига солди. Сумкани кўтариб, индамай ошхонага кириб кетди. Ва ошхонадан овозининг борича бақирди:

– Алла Сергеевна! Адельфин бизнинг дорихонамизда йўқ. Дорихонадагиларни топиб берасизлар деб икки оёғини бир этикка тикқанимдан кейин телефон орқали фақат Тихорецкда борлигини билиб беришди. Нарсаларни қўяман-да, ўша ерга бориб келаман. Йигирма икки тийинлик батон ҳам олдим. Ўн олти тийинлигини талаб кетишибди. Бошқа нарсаларни ҳаммасини рўйхат бўйича харид қилдим...

– Юрочка! – чақиради уни ойим. – Бери кел. Танишинглр...

Козел хонага киради. Виктор ўрнидан туради-да, унга қўл узатади:

– Виктор Евдокимов.

– Козлов Юрий, – унинг қўлини олади Козел.

– Юрочка – ўқувчим. Виктор эса чет элларга юк ташийдиган ҳайдовчи. Бормаган мамлакати қолмаган ҳисоб, – дейди онам уларнинг иккаласи билан ҳам фахрланиб.

– Ошириб юбордингиз, Алла Сергеевна! – қизаради Виктор. – Демак, келишдик-а? Ўн тўққизинчида машинамга юк орта бошлайдилар, йигирма иккинчида

у ёқда бўлишим керак. Мактубни почта орқали юбора қолинг, бизларга бу тамомила таъқиқланган...

Албатта, шундай қиламан! Сиздан бусиз ҳам миннатдорман.

– Тезроқ соғайиб кетинг, Алла Сергеевна. – У ойимга ҳиёл эгилиб таъзим қиларкан, Козелга имо қилади: – Кузатиб кўясанми?

Зинапояга чиқишганида Виктор ёнидан сигарета чиқаради. Козелнинг мўлтайиб турганини кўриб, унга ҳам сигаретадан туттади. Иккаласи ҳам чека бошлайдилар.

– Кампирнинг касали жиддийми? – сўрайди Виктор.

– Қанақасига у кампир бўлсин? – жаҳл билан туфлайди Козел.

– Кечирасан. Алла Сергеевнага нима бўлган?

– Юраги сиқилаяпти, холос. Асабдан. Ёлғизлик...

– Буларнинг ҳаммасини сен қаёқдан биласан? – ажабланади Виктор.

– Ердан чиққан кўзиқорин эмасман, ахир. Қолаверса, қулоғим ҳам кар эмас: шифокорлар нима деяётганларини эшитаяпман.

Шундан сўнг жим қоладилар. Бир оздан сўнг Виктор сўрайди:

– Эҳтимол, пул керакдир?

– Бир иложини қилармиз.

Улар бир-бирларининг кўлларини сиқиб хайрлашадилар, Виктор зинапоялардан пастга тушиб кетади. Козел эса сигарета қолдиғини оёғи билан эзгилаб, тутунини кўллари билан ҳайдаган бўлади-да, бизнинг уйга қайтиб киради...

Эдик Столгольмга, ишга жўнаб кетишидан олдин эрталаб нонушта қилади. Мен елкамга енгил халат

ташлаб олганча, гирди-капалак бўлиб у билан Фросяни овқатлантираман. Ҳовури чиқиб турган янги соғилган сут ва қора нонни айтмаганда одамнинг жонидан бўлак ноз-неъматларнинг ҳаммаси дастурхонда муҳайё!

– Жуда қора нон егим келаяпти-да... – энтикаман мен.

– Сизникилар телекс юборишибди. Кўрғазмага таклиф қилаяптилар. Биз розилик билдирдик. Бундан катта наф кўришни мўлжаллаяпмиз.

– Ура! – қичқирдим мен.

– Мен ҳам жуда хурсандман. Бу иккаламизнинг сарф-харажатларимизни икки барабар камайтириш имконини беради.

– Қанақасига?

– Мен ахир фирма ҳисобига бориб келаман-да.

– Ҳал бўлдими?

– Эртага узил-кесил ҳал бўлади. Хўжайин бўлим бошлиқларини йигирма учинчида тўплайпти...

– Йигирма учинчига, дейсанми? Бугун йигирма иккинчими?

– Ҳа-да.

– Мен қанот боғлаб чир айланганча, қичқирганча ювиниш хонасига югураман:

– Мен ҳам сен билан бирга бораман! Соат тўққизда «Викинг-лайн» бандаргоҳида бўлишим керак!

Ювиниш хонасида апил-тапил бет-қўлимни ювар эканман, Эдварднинг ҳали совун кўпиги қотиб улгурмаган, ювилмаган соқол олиш чўткасига кўзим тушди. Жаҳлимни аранг босиб, чўткани иссиқ сувга тутар эканман, зарда билан бақираман:

– Соқол оладиган чўткангни ювиб тозалаб қўйсанг, ҳақинг кетиб қоладими?!

Ювиниш хонасининг остонасида пайдо бўлар экан, қўлини сувга тутганча, бўйнимдан бўса оларкан, дейди:

– Ювишнинг нима ҳожати бор? Шу кўпикнинг ўзи билан эртага ҳам соқолимни олган бўлардим.

Е-4 шоҳқўчаси бўйлаб Стокгольм томон менинг митти «Вольво»амда елиб бораяпмиз. Машинани мен бошқариб бораяпман. Эдик ёнимда, Фрося эса «ИКЕА» савдо уйининг чоғроқ махсус қутичасида орқа ўриндиқда талтайиб ётибди.

Йўлнинг орқа томонини кўрсатиб турувчи кўзгунинг ёнгинасида «Совтрансавто»нинг жадвали илинган. Унда йигирма иккинчи рақам қизил ҳошияга олинган.

– Мана кўрдингми, – дейди Эдик... – Битта машина икки ҳисса арзон тушади, Менинг «сааб»им ёнилғини бир ярим баравар кўп исроф қилишини ҳисобга олмаганда.

Бу гап-сўзлардан кўнглим оза бошлайди.

– Ишдан нимада қайтиб келасан?

– Автобусда.

– Ё бориб олиб келайми?

– Йигирма километр у ёққа, йигирма километр орқага... йигирма у ёққа, йигирма бу ёққа, кераги йўқ.

– Иккинчи машинанинг кераги йўқми? – асабим бузила бошлайди.

– Бир йилдан буён қулоғингга танбур чертаяпманми?

...Ўн дақиқа кам саккизда «Белитроник» олдига етиб келамиз. Машинамни фирманинг махсус ажратилган жойига ҳайдаб олиб кирарканман, Стиг, Бенни, Леннарт ва Эдикнинг ҳўжайини жаноб Туррель – ўша бизниқида меҳмондорчиликда бўлган – машиналарида кетма-кет келишларини ўз кўзим билан кўраман.

Ҳаммадан кейин Гюнвальд Рённ етиб келди. Боши ҳамон танғилган, қўли ҳам боғланган.

Леннарт, Стиг, Бенни ва жаноб Буррель ғоят хушмуомалалик билан саломлашдилар, Гюнвальд эса им-

кон борича биз томонга қарамасликка ҳаракат қилиб машинаси эшигини тезгина беркитиб, дарҳол фирма эшиги томон йўналди.

– Фариштанинг нақ ўзисиз-а, Ларссон хоним, – мулозамат қилади Туррель. – Эд, хотинингиз билан хайрлашган заҳоти менинг ҳузуримга кириг. Хайр, Ларссон хоним.

– Саломат бўлинг, жаноб Туррель.

Беш дақиқа ўтгач, Эдикнинг юзидан бўса олдим-да, рулга ўтириб, секин-аста чорраҳа томон машинани ҳайдай бошладим. Светафор олдидан энди чапга бурилмоқчи бўлган ҳам эдимки, отам замонидан қолган шалоғи чиққан машина машинамнинг ўнг томонидаги эшигига келиб урилди-ку. Яхшиямки тўғридан-тўғри урилмади, хиёл тегиб ўтди, халос!

Тутақиб кетдим! Менинг «вольвочкам»ни пачоқ қилишди, менинг арзанда машинагинамни!.. Машинадан шиддат билан тушиб, жаҳлим шунчалар чиққанидан Стокгольмнинг нақ марказида оғзи коски вайсақидай русчалаб аюҳаннос солаётганимни ҳам пайқамабман:

– Қайси гўрдан пайдо бўлиб қолдинг!!!

Шалдироқ аравадан фарқ қилмайдиган машинадан эса мен билан тенгдош (эхтимол, хиёл ёши катта) жувон тушиб келди-да, у ҳам бақира кетди:

– Кўзинг кўр эмас экан, у ёқ-бу ёғингга қараб юрсанг, ўлармидинг?!

Иккаламиз ҳам тошдай қотиб қолдик, чунки бир-биримизга айна русчалаб таъна тошлари отаётганимизни пайқаб қоламиз.

– Вой худойим-эй... – анграяман мен. – Қаерликсан?

– Москвалик, – жаҳлидан тушади рўпарамдаги жиннивой. – Сенчи?

– Ленинградданман, – дейман унга.

Шундан сўнг иккаламиз ҳиёбонда чекар эканмиз, менинг эшиги пачоқ бўлган, унинг олдинги ойнаси синган машиналаримизга термилиб ўтирардик.

– Сенга нима... Ошиғинг олчи – яхши кўрадиган эринг бор, – маҳзун деди москвалик Верка. – Мен эса Москва «Интерконтентинталь» меҳмонхонасида ишлаб топганларимнинг ҳаммасини бир тийинигача унга кўшқўлаб тутдим. Фақат мен билан никоҳдан ўтиб, бу ерга олиб келишининг ўзи шунчалик қимматга тушди. Бунисига нима дейсан?

– Йўқса, бу жойларни тушингда кўриб юраверардинг-да.

– Келганимиздан кейин, ажрашдик, у Гётеборгга – ўз юртига равона бўлди, мен эса шу ерда қолдим. Шундан сўнг ҳаммаси бошланиб кетди-ку... Мени дарҳол полицияда ҳисобга олишди – унга унча бер, бунисига бунча. Бу ернинг эркаклари жуда оз ҳақ тўлайдилар – пасткашлар... Биз келгиндиларни одам ҳисоблашмайди. Мабодо биронта исловатхонага жойлашиб олганимда-ку, ишларим юришиб кетарди-я. Бироқ ундай муассасаларга муҳожирларни олишмайди... Лаънатилар! Шунақа ҳам тенгсизлик бўладими!.. Буларнинг суюқоёқларига кўзинг тушгандир? Турқи тароватига қараб бўлмайди, бироқ ҳаммасининг «Мерседес»лари борлигига ўласанми! Алам қилар экан. Гамбургга кетворсаммикан, деяпман... У ёқда, айтишларича, қизларининг бозори яна чаққонлашиб қолибди.

Унинг оби дийдасини тинглар эканман, мен ҳам унга ўхшаб чув тушиб қолишим ҳеч гап эмаслиги хаёлимдан кечди. Ҳар жойни қилма орзу, ҳар жойда бор тошу тарозу, деган мақолни биламизу амал қилишга келганда...

– Бу ерда менга бир иш таклиф қилишди... – ўйчанлик билан деди Верка.

– Агар келиша олсак – анча ўзимни тутиб олардим.

– Қанақа иш экан? – хушёр тортдим мен.

– Ишга ўхшаган иш-да, – чайналди Верка. – Ҳозирча бирон нарса дейишим қийин. Рози бўлсаммикан, бўлмасаммикан, ҳайронман... Ҳал бўлса-ку...

У шундай дер экан, ишқилиб ҳаммаси жойида бўлсин-да, дегандай столга уриб қўйди ва менга синчковлик билан назар ташлади. Бироқ бизлар ортиқча гапсўз қилиб ўтирадиганлар хилидан эмасмиз.

Соатимга қараб олдим-да, ўрнимдан турдим. Верка ҳам ўрнидан турди. Бу бахтиқарони бағримга босиб, икки юзидан ўқидим-да, дедим:

– Майли, Верка. Мен кетдим. Қўнғироқ қилиб тур. Мен ҳам сенга қўнғироқ қиламан. Вақтинг бўлганида келиб тургин; сен учун эшигим ҳамиша очиқ. Ул-бул пиширамиз, қиттай-қиттай қилармиз, қўшиқ айтамыз дегандай...

– Қўнғироқ қиламан... – шошиб деди у. – Албатта, қўнғироқ қиламан!..

Фрося билан Стокгольм шаҳар ҳиёбонининг ёнидан ўтиб борарканмиз, эгарда ғоз ўтирган чавандозларга, ранг-баранг машқ кийимларидаги қарияларга, уйқудан кўзлари шишинқираган болаларга кўзимиз тушди. Беш дақиқа ўтар-ўтмас «Викинг-Лайн» бандаргоҳи олдидаги катта майдонга етиб келдик.

Ҳали барвақт бўлгани учун майдонда машиналар жуда оз эди, шунинг учун «вольвочкам»ни полициячилар нуқтаи назаридан ноқулай, бироқ паромдан тушиши билан Витянинг кўзи тушадиган жойга қўйдим.

Хельсинкидан паром келишига ҳали ўттиз беш дақиқа бор эди.

Фрося билан офтоб қиздирган асфальт йўлга чиқиб, аллақандай нарсага ўтириб олдим. Ва кўзларим тўрт бўлиб кута бошладим.

Кейин билишимча, айна мана шу ўттиз беш дақиқа эрим Эдвард Ларссон учун жуда қимматга тушган экан.

– Сизга муносабатим қандайлигини жуда яхши биласиз, Эдвард, – жаноб Туррель ўз хонасида Эдикка шундай мурожаат қилибди. – Фирмамизнинг ўта қобилиятли муҳандисларидан бири сифатида кадрлаганим учун бўлим бошлиғи бўлишингизни мен талаб қилгандим. Бироқ директорлар кенгашининг кеча кечкурун бўлган йиғилишида «Белитроник» вакили сифатида Ленинградга боришингизни мақсадга мувофиқлиги хусусида шубҳа билдирилди.

– Нима сабабдан эканини билсам бўладими? – сўрабди Эдик.

– Нима десам экан. Хуллас, хотини Россияда шубҳали ҳаёт кечирган одам Россияга вакилимиз сифатида боришига йўл қўйиб бўлмайди, деган қарорга келдик.

– Бизнинг вакилларимизга ким бошчилик қилади? – қизиқиб сўраган Эдик.

– Чамаси, Гюнвальд Рённ бошчилик қилади.

– Шунақа ҳам бемаънилик бўладими! – Эдик нафрат билан шундай деган-да, шефнинг хонасидан чиқиб кетган.

Вой худойим! Пароходга шунча кўп машина сиғиши мумкинлиги ҳатто хаёлимга ҳам келмаган.

Ярқираган маҳобатли паромнинг ёнига улкан ҳарфлар билан «Силья Лайн» деб ёзиб қўйилган, боз устига денгиз йўлбарсининг сурати чизилганди.

Унинг улкан дарвозаси очилиб, енгил машиналар кетма-кет чиқиб келяпти, дейсиз, охири кўринмайди-

да. Тахминан, мингтагача енгил машина паромдан тушган бўлса керак!..

Уларнинг кетидан эса баҳайбат мамонтлардай фургонларини эргаштирганча оғир юк машиналари тушиб келди. Улар ҳам камида икки юз ёки уч юзта эдиёв! Инглизларники, немисларники, французларники, полякларники, советларники... бандаргоҳ эмас, цирк томоша майдони!

Мен жуда қулай жойга ўрнашиб олган эканман – уларнинг ҳаммаси шундоқ рўпарамдан бирма-бир ўта бошлади. Шундай бўлса ҳам Фросяни «Вольво» енгил машинанинг устига чиқариб қўйдим-да, ўзим ҳам яхшироқ кўзга ташланиш учун ҳалиги нарсанинг устига чиқиб олдим.

Ҳайдовчилар турли тилларда гап отишар, мен эса эътибор бермасдим. Интиқ бўлиб «ўзимнинг» машинамни кутаётгандим.

Наҳотки келмаса, деган фикр хаёлимдан ўтиши биланоқ йирик юк машиналаридан бири чироқларини бир неча бор ўчириб-ёқиб, уч марта қисқа-қисқа сигнал берганини эшитдим. Унинг рақамларига қарадим – АВЕ- 51-15, «Совтрансавто»!..

– Витя!.. Витенька!!!

51-15 рақамли машина катта йўлдан четга чиқиб, мен томон бурилди.

У баланд кабинадан сакраб тушди-да, мени турган жойимдан кўтариб олди. Шу куйи анча туриб қолди. У мени ёш боладай кўтариб турар, мен эса бўйинлари, юзлари, кўзларидан, дуч келган жойидан ютоқиб бўса олардим...

Бир соатдан сўнг илк учрашувимизда ўтирган йўл бўйидаги қаҳвахонада қаҳвахўрлик қилардик.

Машиналаримиз яна бир-бирларига тикилиб турар, Фрося аввалги сафар бўлгандек бу гал ҳам столнинг тагида тимирскиланарди. Бу гал фақат қаҳва билан қаноатланганим учун ниҳоятда хушёр эдим. Столда Ленинграднинг юмалоқ жавдар нони ётарди.

– Всевожскдаги қўшнилари бор-ку, боғдорчилик билан шуғулланадиган...

– Биладан.

– Шуларнинг қизи жанубда дам олаётган экан.

– Ойимнинг аҳволи яхшими?

– Алла Сергеевнага бир болакай кўмаклашяпти. Дорихонага бориб келиш борми, дўконга югуриш борми, ҳаммасини қиляпти.

– Яна қанақа болакай? – ажабландим мен.

– Болага ўхшаган бола-да. Ўн олти ёшларда. Ойингнинг ўқувчиси. Козлов Юрамиди-ей?

Столдан йиқилиб тушишимга сал қолди:

– Козёл!!! Наҳотки!...

– Балки ростдан ҳам Козёлдир, бироқ ҳақиқий ўғил бола экан. Ойингнинг суянгани ҳозир шу бўлиб турибди.

Ходима қиз олдимизга келди:

– Яна бирон нарса керак эмасми, хоним? – Шундай дер экан столдаги жавдар нонга ажабланиб қаради.

– Яна қаҳва ичасанми? – Витядан сўрадим.

– Етади, раҳмат. Турақолсак бўларди. Гётеборггача яна беш юз чақирим йўл босишим керак.

– Яна бирон дақиқа сабр қилгин, – ўтиндим мен ва қизалоққа шведчалаб дедим: – Бир блок энг яхши Америка сигаретасидан олиб кел. Бир марта фойдаланадиган чақмоқтош ҳам борми?

– Бор, хоним. Қанақа рангли бўлсин?

– Ҳар хил ранглисидан.

- Битта ғилофда ўн дона.
- Битта ғилофдагининг ҳаммасини бера қол.
- Кечирасиз, хоним. Манови нима? – Қиз шундай савол бериб, юмалоқ қора нонга имо қилди.
- Рус нони, – кулдим мен.
- Ширинми?
- Жуда ҳам. Татиб кўрасанми?
- Йўқ, йўқ, нималар деяпсиз. Ҳозир сигареталар билан чақмоқтошларни олиб келаман.

У кетди ва биз яна бир оз жим ўтирдик. У кўзимга оловдай кўринар, умрим бино бўлиб биронта кимса менга бунчалар ёқмаганди! Унга бор гапни айтиб кўя қолдим:

– Менга шунчалар ёқяпсанки, умрим бино бўлиб ҳеч кимни бунчалар ёқтирмаганман!

– Сен ҳам менга ёқяпсан, – деди у. – Оловдай кўри-няпсан!

– Жин урсин... Илгари қаерларда юрган эдинг, Витя?..

– Сен қаерларда юрган эдинг?

– Мен шунақа тубанликда эдимки, ҳатто эшлашга ҳам юрагим бетламайди.

– Ундай бўлса, эсламай кўя қол.

– Қани бунинг иложи бўлса. Эсламайман дейман-у...

Ходима қиз келди, бир блок сигарета ва ранг-баранг чақмоқтошлар билан бирга ҳисоб-китоб варағини ҳам столга қўйди. Мен ҳаммасининг ҳақини тўлаб, жавдар нонни сумкага солгач, Фросяни кўлимга олдим ва машиналаримиз томон йўл олдик.

– Мана буларни Козелга бериб қўй, – сигареталар ва чақмоқтошларни Витяга узатдим. – Ойимга ҳеч нарса бериб юбормайман – яқинда ўзим бораман. Машинангнинг кабинасига қўйган пакетни эса Ракова кўчасидаги ўн бешинчи уйга олиб бориб берасан. Манзилни ёзиб

қўйганман. Мусиқали комедия театри билан Пасса-
нинг оралиғида. Менинг отамга берасан. Унинг оёғи
оғрийди – ҳамиша совуқ қотади. Пакетда отамга иссиқ
пайпоқ ва болалари учун ул-буллар бор. Келишдикми?

– Келишдик.

– Эркалигим ҳаддидан ошиб кетган бўлса, узр. Сен-
дан бошқа нажоткорим бўлмаса, нима қилай...

– Қўйсанг-чи шу гапларни. – У мени меҳр билан ўпа
бошлади.

Ўзимни ҳушдан кетиб қолгандай сездим.

– Аравангга чиқа қол, – бўғилиб дедим унга. – Седер-
тельегача беш чақирим кузатиб қўяман. Ана шу ердаги
кечувда қоламан, сен эса тўхтамай Гётеборгга кетавер.
Сенга «хайр» дегандай қўл силкийман.

Шундай қилганимиз маъқул...

Биз ҳамма машиналарни қувиб ўтиб, катта йўлда
елиб борардик. Олдинда мен, кетимда – Витя.

Рўпарамизда ҳеч қандай машина кўринмаганда тез-
ликни пасайтирардим-да, Витянинг машинаси билан
ёнма-ён, унинг чап томонида елиб борардим. Олди-
мизда машина кўринганда эса яна тезликни ошириб,
олдинга ўтиб олардим...

«Седертелье» дея кўк ҳарфлар билан ёзилган лавҳа
тегидан ўтишимиз билан ўнг томонга бурилиш чиро-
ғини ёқиб, йўлнинг четига, кечувнинг шундоқ олди-
га келганда машинамни тўхтатиб, ундан тушдим.

Витя тезликни камайтирди, чироқларни ёқиб-ўчир-
ди, қаттиқ сигнал берди-да қандайдир эҳтиёт қисмлари
олиш учун лаънати Гётеборг томон ўқдай ўчиб кетди!..

Мен ёқилғи қуйиш станциясининг қаҳвахонаси пеш-
тахтаси ортида ўтириб олгач, анбаҳ сути аралаштирил-
ган ананас шарбати ичарканман, Реянинг ишлашини
кузатардим.

– Мени ўзингга ёрдамчи қилиб олмайсанми, – беихтиёр оғзимдан чиқиб кетди.

– Машина ювишга эса Дания маликасини ишга таклиф қиламиз, шундайми? – Кулди Рея. – Ларссонни шундай йирик фирманинг бўлим бошлиғи этиб тайинлаганларидан сўнг сен ўз хусусий корхонангга эгалик қилишинг керак. Мавқеинг шуни талаб этади!..

– Бунақа мавқега тупурганим бўлсин.

Рея пештахт ортидан телефонни олди.

– Эдвардга қўнғироқ қиласанми?

– Йўқ. Кайфиятим йўқ.

– Афсус, – Рея телефонни олиб қўйди. – Русча суҳбатларингизни тинглашни хуш кўраман...

Барибир русча гаплашишга тўғри келди. Телефон орқали ҳам, юзма-юз ҳам русча гаплашди. Кўнгилдагидек гап-сўзлар бўлмаган бўлса-да, русча гаплашишга тўғри келади-да...

Уйга келгач, юрагим сиқилганидан ўзимни қўйгани жой тополмадим. Аккиллайвермаслиги учун ҳатто Фросянинг думидан қасдан босиб олдим. Сўнг телефон рақамлари ёзилган дафтарчамни олиб, москвалик Веркага қўнғироқ қилдим.

Сўнгги рақамни теришим биланоқ телефон гўшагини кўтарса-да, ҳатто қўрқиб кетдим.

– Алло, Верочка? Салом! Бу мен Таня Ларссонман, ленинградлик. Зайцева Татьяна, эсингдами?

– Вой, худойим! Танюша! Ҳозиргина сени эслагандим.

Менинг ҳатто нафасим тикилиб қолди – у билан шунчалик суҳбатлашганим келдики, нима билан ёрдам берсам экан, деган фикр ҳам хаёлимдан кечди.

– Ҳозир етиб келолмайсанми, Верка, – дедим мен. Оз-оздан ичардик...

– Келақол. Қўшиқ ҳам айтамыз. Илтимос.

– Танька, гап бўлиши мумкин эмас! Қанот боғлаб ҳозироқ етиб борган бўлардим! Лекин эндигина бир жойга шайланиб тургандим. Сенга айтган ишим бўладиган бўлиб қолди. Бирон ҳафтага битта жойга бориб келишим керак. Қайтганим заҳоти уйингга борганим бўлсин! Қўнғироқ қилганингдан қанчалар хурсанд бўлганимни билсанг эди!..

– Аттанг, – афсусландим. – Аксига ичимга чироқ ёқса, ёришмаяпти...

– Хафа бўлма, Танюша! Қўнглингни кенг қил! Қайтиб келсам, албатта, олдингга бораман... Бўпти, Танька! Кетяпман... Саломат бўл!..

Шу заҳоти телефон гўшагидан қисқа-қисқа товушлар эшитилди.

Ниҳоят Эдик ҳам ишдан келиб қолди. Юрагим сиқилиб, тамомила эсим оғиб қолмаслиги учун уйни росмана йиғиштиришга киришдим-да, чангютгични вараңлатиб ишлатиб қўйдим. Эдик эса тишини-тишига қўйиб янгиликларни томоша қиларди.

Мен чангютгич билан унга халақит берсам ҳам у қилт этмай асабимга тегарди – бу иккаламызнинг ҳам жаҳлимизни чиқарар, асабийлашаётганимызни бир-биримиздан яширмасдик. Бундай ҳолат нуқси Фросяга ҳам урди шекилли – бетиним акиллаганча ҳамма хоналар бўйлаб кетимдан зир югурарди.

– Нима учун айнаи кеч бўлганда уйларни йиғиштириш керак, – жўяли қилиб сўради Эдик телевизор, чангютгич шовқини ва Фросянинг акиллаши остида овозининг борича бақирар экан.

– Чунки эрталаб банд эдим, – мен ҳам паст келмадим.

– Ундай бўлса, аввал иккинчи қаватни йиғиштириб тушарсан, «Янгиликлар»ни кўриб олишга имкон берарсан?

Мени эса биринчи қаватни ҳам, иккинчи қаватни ҳам, чангютгичу унинг ўзини ҳам кўргани кўзим йўқ эди. Вазмин «Вольво» юк машинасининг кабинасида Фросяни тиззамга олганча, Витянинг йирик рулга ёпишиб олган забардаст, чиройли, бақувват кўлларига суқланиб, у билан бирга Гётеборгга кириб борсам дер эдим. Ахир Гётеборгда шу пайтгача бирон марта ҳам бўлмагандим...

Ювиниш хонасига ҳаллослаб бориб, соқол оладиган чўткани олдим-да, уни телевизор оралиғида турган стол устига зарда билан ташладим.

У ҳам оромкурсидан сапчиб турди, ювиниш хонасига йўл олди-да, совунли крем идишини олиб чиқиб, чўтканинг ёнига ташлади:

– Чўткани юв, деб сендан ҳеч ким илтимос қилаётгани йўқ! Сенинг мана шундай озодалигинг сабаб мана бу совун кўпиги икки баравар тез тугаб қоляпти! Бу фалон пул туради!..

Чангютгич гувиллаб ишлаб турар, Фрося акиллар, боз устига телевизор ҳам гапирарди...

– Шуми?! – Мен имкон борича унинг асабига тегадиган қилиб хоҳоладим. – Бу матоҳга ахир сариқ чақа ҳам кетмайди-ку!

– Бекорларни айтибсан! Сариқ чақа ҳам пул. Пул эса ҳаёт демакдир! – деб қичқирар экан, «мана ҳаёт дегани нима», дегандай ён-атрофга ишора қилди.

– Ундай бўлса, бундай ҳаётга тупурганим бўлсин! – бўкирдим мен ва чўтка билан совун кўпикли тубикни уриб юбордим. Чўтка билан тубик дераза томон шиддат билан учиб бориб, дарпардага қаттиқ урилди. Дар-

парда тебранди, унинг ортида нимадир сирпангандай бўлди ва қарсиллаб ерга тушди...

... Шу пайт варанглаган милтиқ овози эшитилди!!!

Полда турган йирик кўза чил-чил синди-да, курук ковилнинг шохчалари ёйилиб кетди.

Мен кўрқиб кетганимдан, вой-войлаб Эдикнинг пинжига тиқилдим. У мени бағрига босганча, полда ётган ов милтиғига анграйиб тикилиб қолганди.

Ўшанда милтиқни олиб қўйиш қандай хаёлимдан кўтарилиб кетгани асти ақлимга сиғмасди!..

– Ўшанда милтиқни олиб қўйиш қандай эсимдан чиқиб қолди экан, ҳайронман... – пиқиллар эдим мен.

Қалин мовут рўмолни устимга ташлаб олганча, безгак тутгандай титраб ётардим. Пашша учса билинадиган осойишталик. Телевизор ҳам, чангютгич ҳам ўчирилган, Фрося эса оёқ томонимда узала тушиб ётарди.

Эдик ёнимда ўтириб олганча, менга қайноқ чой ичирарди.

– Нима учун буни айтмадинг? – У ўқи олинган, полда ётган милтиғига ишора қилди. Унинг ёнида ўқлари ҳам ётар эди.

– Сени ҳафа қилгим келмади...

– Эртага саёҳат бюросига бораман-да, иккаламиз учун виза ҳамда Совет Иттифоқига билетлар буюртма қиламан. Неча пул бўлишидан қатъий назар. Ленинградга десанг, Ленинградга, Москвага десанг Москвага, хоҳласанг Қора денгизга борамиз!

– Ленинградга, ойимнинг олдига борамиз.

– О'кэй! Ленинградга, ойижонимизни кўргани борганимиз бўлсин. Ҳозир эса Ларссон хоним, мен сизни Стокгольмнинг энг қимматбаҳо ресторанига таклиф қиламан!

Ресторан ҳақиқатдан ҳам ўта қимматбаҳо экан! У аллақандай тунги ҳашаматли клубнинг бир қисми бўлиб, етти ухлаб тушимга кирмаган таомлар билан бизларни сийлашар, боз устига роҳатижон испан виносидан ичиб, ҳолдан тойганча танца тушдик... Менинг эгнимда узун кечки кўйлак, Эдик эса смокинг кийиб олганди.

У эндигина институтга кирган думбул талабадай эркалик қилар, теша тегмаган гапларни топиб гапирар, таниб бўлмас даражада ўзгариб кетган эди. Мен эса имкон борича камроқ гапириб, ён-атрофга анқайиб аланглар эдим, холос. Эдикнинг айтишича, кўринишимдан фариштадан қолишмасдим!

Тун яримдан оғиб, соат иккига қараб кета бошлаганида ҳолдан тойган алфозда бир-биримиздан миннатдор кайфиятда ресторандан салқин кўчага чиқиб, машинамиз томон йўл олдик. Бу Швецияда яшаган йилларим мобайнида ягона бахтиёр оқшом бўлган эди.

Уйқу элтган Стокгольмнинг бошқа маҳаллаларидан фарқли равишда бу мавзеда ҳаёт қайнар: тунги қаҳвахонаю ошхоналар, аллақандай сирли муассасалар ишлаб турар, кўчаларда ҳамон савдо қилишар, кинотеатрларда эса ҳамон кино намоиш қилинар эди.

Сўнг бамайлихотир қишлоғимиз томон йўл олдик. Иккаламиз ҳам миқ этмасдик. Машина радиосидан вазмин мусиқа таралади. Мен кетма-кет сигарета тутатар эканман, Швецияниинг оппоқ туни бағрида илиққина ҳаводан ўпкамни тўлдириб симирардим. Хаёлим фаромуш, фақат чанқагандим.

Уйимизга етиб келгач, Эдик олисдан бошқариш моласининг тугмачасини босиши билан дарвоза секин очила бошлади. Шу асно чироқ ҳам ёнди. Бизлар маши-

нада гаражга кириб бордик. Машинадан тушишимга ёрдамлашар экан, Эдик бошимдан оҳиста ўпиб қўйди ва секингина деди:

– Сени жуда яхши кўраман, Таня.

Беихтиёр кўзларимга ёш қуйилди, бундан қатъи назар унга жилмайдим:

– Шундай экан... Шундай экан, кўрқадиган нарсанинг ўзи йўқ.

– Бугун ҳаво жуда ажойиб бўлди, – деди Эдик гараж дарвозасини ёпар экан. – Ва иккаламиз кечки пайт...

«Агар Ленинградда ҳам бугун шундай ажойиб ҳаво бўлса, Симка Кисуля билан «Динамо» спорт иншоотининг очиқ чўмилиш ҳавзасига, албатта, чўмилгани боришади...» – деган фикр хаёлимдан кечди.

...

Кисуля билан Симка Гулливер очиқ ҳавзанинг кимсасиз минбарларида спорт сумкаларини ушлаганларича ўтирар эдилар. Улар чўмилиб бўлишган, эндиликда қурбақалардай чапиллатиб чўмилаётган мишиқиларни томоша қилиб, болалар тренери бўлган ёқимтой йигитчаларга гап отар эдилар.

Кисуля соатига қаради-да, сумкасини елкасига ташлаб деди:

– Симка, сен гаплашиб тургин. Мен ҳозир қайтиб келаман...

У минбардан пастга тушиб, шошилмасдан спорт иншоотидан чиқар экан, офтобшувовқадаги машиналар турар жойи томон йўл олади. Бу ерда турган ёлғиз «Жигули»си ёнига келди-да, сигарета тутатиб, яна соатига қараб олади.

Шу асно яп-янги «Жигули»сининг ёнига шарти кетиб, парти қолган «Москвич-407» келиб тўхтади. Кисуля ҳеч ким кузатаётганмикан, дегандай атроф-

га аланглаб қараганидан кейин «Москвич»нинг орқа ўриндиғига ўзини ташлайди.

Бу шалдиरोқ арава ҳайдовчиси кимсан Петр Никанорович бўлиб чиқади! Меҳмонхонага кираверишдаги бобой, ресторан дарбони!

Кисуля унга семиз хатжилд узатади. Петр Никанорович доллар тикилган хат-жилдни салмоқлаб сўрайди:

– Қанча?

– Келишганимизча, – Кисуля асабийлашади.

– Мана, ол, – дарбон унга бир даста совет пулларини тутқазади.

– Машинанинг муҳарригини ўчирсанг-чи, нафас олиб бўлмаёпти.

– Ўргатма, – Петр Никанорович чўмилиш ҳавзаси дарвозаси ва тўсиқнинг ёнидаги қалин бутларга синчиклаб тикилади. Лекин машина муҳарригини ўчирмайди.

Кисуля бир даста пулни тиззасига қўйганча санашга тутинди.

– Эсингни еб қўйибсан? – жаҳли чиқади дарбоннинг. – Топган вақтини қара-ю!..

– Ўтган гал иккита юзталиқни кам солибсан, қарри кўппак, бу гал ҳам алдаб кетмоқчимисан? – тишларини ғижирлатади Кисуля.

Шу лаҳза «Москвич»нинг олдинги икки эшиги очилди-да, Толя Кудрявцевнинг таҳдидли овози янграйди:

– Ҳеч ким жойидан қимирламасин!

Петр Никанорович долларли хатжилдни асфальт йўлга улоқтирди-да машинага газ беради. Машинанинг чап томонида турган Толья, ўнг томонидаги Михаил Михайлович юз тубан қулайди. У «Москвич»и билан уларга шундай хунар кўрсатади! Бироқ шу лаҳзанинг ўзида буталар орасига беркитилган «Волга» хизмат

машинаси учиб чиқади. Уни Женя бошқарарди. Женя «Волга»ни «Москвич»нинг йўлига кўндаланг қўйиб, ҳаётини хавф остида қолдиради...

Кейин «Тез ёрдам» ва яна битта милиция машинаси етиб келади. Қўлига кишан солинган Петр Никаноровични айни шу машинага ўтқаздилар... «Волга» ҳам, «Москвич» ҳам пачоқ бўлганди... Қонга бўялган, ранги бўздай оқариб кетган Женяни авайлаб «Тез ёрдам» машинасига ётқизадилар... Кисуля Женя томон талпинаркан, жазаваси тутиб қичқиради:

– Мен айбдор эмасман, Женечка! Бундай бўлишини хоҳламаган эдим, Женечка!.. Ҳаммасига у айбдор! У!.. Мен айбдор эмасман, Женя!..

Толя Кудряцев камзулини қоқиб, шимини тозалар экан:

– Ўчир овозингни, қанжиқ, – дея секингина Кисуляга дўқ уради. – Ҳаммасига ёлғиз сен айбдорсан. Сен таклиф қилмаганингда, у бу ерда қорасини кўрсатмас эди, – шундай дея машинада кишанбанд ўтирган Петр Никаноровичга ишора қилди. – Женянинг ҳам биронта туки қилт этмасди. Лунжингни артиб, машинага чиқ. Унга кўмаклашиб юбор, Миша.

...

Буларнинг барчасидан беҳабар, бир ҳафтадан сўнг оймага, Ленинградга қўнғироқ қилдим.

– Ойижон! Мени яхши эшитяпсизми? Яхшилаб кулоқ солинг! – қичқирардим телефон гўшагига. – Эдик Совет Иттифоқига, Ленинградга бориб келишим учун йўлланма харид қилди. Шу ойнанинг охирига билет буюртма қилди. Йўқ... ундан олдинги кунларнинг ҳаммасига билетлар сотиб бўлинган экан. Унинг ўзи афсуски, бора олмайди. Йўқ... Ҳозир бўлим бошлиғи бўлган, фирмада ҳозирча иш кўплиги туфайли унга рухсат

беришмаяпти!.. Йўқ, йўқ! Ҳаммаси жойида!.. Ҳаммаси жойида деяпман! Козелдан сўранг-чи, Швециядан нима олиб борганим маъқул экан... Сиз ахир беназир ўқитувчисиз! Песталоцци, Ушинский ва Макаренко сиз билан қиёслаганда ёш бола бўлиб қоладилар! Кайфиятларингиз яхшими? Шунисига ҳам шукур!..

Ойим тўшақда ўтирар, унинг яланғоч билагига қон босимини ўлчайдиган мослама боғлаб қўйилганди.

«Тез ёрдам» врачлари телефон орқали суҳбатимиз якунланишини сабр-тоқат билан кутаётган экан.

Столда кардиограф ётарди. Ҳамшира кордиамин до-рисини шприцга тортади.

Ошхона деразасининг ёнида Козел сигарета тутатади...

– Яқинда Сима қўнғироқ қилди!!.. Сима қўнғироқ қилди деяпман! Ниночка нимагадир гирифтор бўлибди... Йўқ, менинг хабарим йўқ. Симочка ҳаммасини қўнғироқ қилиб айтаман деди... Йўқ, Ляля ҳали келмади. Яхши, болагинам, – деди менга ойим. – Хавотир олма. Эдикка салом айт. Сени ҳам ўпиб қоламан. Ўпиб қоламан деяпман ва интизорлик билан кутаман. Қуришгунча, қизалоғим.

Ойим телефон гўшагини қўйиб, айбдордай докторга қарайди.

– Мени маъзур тутишингизни сўрайман. Ҳар ҳолда чет эл билан гаплашмасликнинг иложи йўқ-да...

– Алла Сергеевна, яна битта кардиограмма қилишимиз керак, – дейди унга жавобан доктор.

– Ойим салом айтиб, қўй дедилар, – эсладим мен.

– Саломат бўлсин, – миннатдорчилик билдирди Эдик. – Бизлар эмас ойингнинг ўзи Россиядан бизларга қўнғироқ қилсалар, яхши бўларди-да. Россияда теле-

фон ҳақи анча арзон. Кейинчалик телефонда гаплашгани учун ҳақини тўлардик.

– Нима дединг? – тушунмадим мен.

– Россиядан халқаро телефон орқали суҳбатлашиш биздагидан анча арзон деяпман. Шу боис ойим телефон қилсалар, кейин ҳақини тўлаймиз.

– Вой худойим-эй!!! – жаҳдимни тия олмадим. – Нималар деяётганингни биласанми!.. Сени қачон одам қиламан экан-а?!

Уйга қайтишда Виборг божхонасида Витянинг машинасини тинтув қилишибди. Унинг машинасидан мен отамга юборган ҳадямни топиб олиб, очиб кўришиб-да, ёпишиб олишибди:

– Бу матоҳлар сизники эмас экан, баённомага нима учун киритиб қўймадингиз? «Бегоналарга тегишли буюм қимматбаҳо...» деган банди бор ахир.

– Бутунлай эсимдан чиқиб кетибди! Булар қанақасига «қимматбаҳо нарсалар» бўлсин...

Божхона ходимини рўпарасида икки жуфт юнгдан тўқилган пайпоқ, болалар кийимлари ва Ленинградда отам яшайдиган манзил ёзилган ИКЕА фирмасиинг махсус қутичаси ётарди.

– Сиз йилига йигирма маротаба чегарадан кириб чиқасиз! Божхона қонун-қоидаларига риоя қилиш нахотки шунчалар қийин бўлса? Бугун баённомага киритилмаган бегона кимсанинг қимматбаҳо буюмларини олиб ўтяпсиз, эртага советларга қарши видеофильмларни олиб ўтасиз. Кейин эса шарм-ҳаёсиз фильмларни чегарадан олиб ўтишга уринасиз, шундайми?..

– Буларнинг барчасини бўйнимга қўйиб қўймасангиз, бас, – писанда қилади Витя.

– Ҳеч ким сизнинг бўйнингизга ҳеч нарса қўймоқчи эмас. Лаш-лушларингизни олинг-да, йўлингизга раво-

на бўлинг. Ўз бошлиқларингиз олдида ҳисоб берасиз. Кимдан олиб, кимга олиб кетаётганингизни уларга тушунтирасиз... Омон бўлинг.

Икки ҳафтадан сўнг Витянинг Швецияга навбатдаги марта келиши муддати келадиган куни ниҳоятда асабийлашиб, Эдикни тезроқ ишга жўната қолсайдим, дея сабр-тоқатим чидамасди. Чунки ўзимга оро беришга улгуришим, боз устига «Викинг-Лайн» бандаргоҳига кечикмасдан етиб боришим керак эди.

Кўзгу рўпарасида қиз боладай ивирсир эканман, ўнта кўйлакни кийиб кўргандирман. Оёғимнинг тагида ўралишаётган Фросяни ҳатто тепиб юбордим...

«Совтрансавто» фирмасининг жадвалини (Витя келадиган кунлар қизил сиёҳ билан ўраб кўйилган) ошхонада илинган йирик тақвим билан уч маротаба солиштирдим. Қисқаси, Кисулянинг тили билан айтганда, «бўйнига сиртмоқ тушган чўчкадай чир айланардим».

Лекин бу гал бандаргоҳга бирмунча бошқа йўлдан бордим. Витя келишига ҳали анча барвақт бўлгани учун Стокгольмдаги ягона православ черковига бамайлихотир кириб ўтишни мўлжалладим. Анчадан буён шу черковга киришни мўлжаллар эдим, ҳеч йўлим тушмаётганди. Бугун эса унга кирмаслигимнинг имкони бўлмади!

Машинадан тушиб, энгил-бошимни яхшилаб кўздан кечирдим-да, юзимга упа сургандай бўлдим. Гўё Яратганга бинойидек кўринишга уриндим.

Черковнинг очиқ эшигидан муздай ҳаво уфурарди. Нимқоронғи ичкарида, авлиёларнинг тасвирлари рўпарасида шамлар липпилар эди.

Мен остонада анчагина туриб қолдим-да, ичкари киргани юрагим бетламади. Энтикиб нафас оларканман, машинамга қайтдим...

Роппа-роса тўққизда бандаргоҳга етиб келиб, «Ўзим»нинг кундамда ўтирардим, Фросяни эса «Вольво» машинанинг устига чиқариб қўйгандим.

Баҳайбат паромнинг дарвозасидан чиқиб келаётган хилма-хил давлатларнинг катта-кичик машиналарини охири кўринмайди. Лекин бу сон-саноксиз машиналардан менга фақат биттаси керак эди, холос.

Ниҳоят «Совет Юнион» тамғасига ва АВЕ 51-15 рақамига кўзим тушиши билан лаънати тош кунда устида такадай ирғишладим ва қўлларимни силкитдим!

Бироқ менинг «вольвом» бу гал машиналарнинг умумий оқимидан четга чиқмади, У менга парво ҳам қилмасдан аллақандай француз ҳайдовчисининг машинаси кетидан оҳиста эргашиб борарди.

Мен томоғим йиртилгудай қичқирдим:

– Витя! Витенька!!! Бу ёқдаман!..

Машина рўпарамга келганида рулда бегона қария ўтирганини кўриб, даҳшатга тушдим. Унинг ёнидаги йўловчилар ўтирадиган ўриндикда яна биттаси жойлашганди.

– Тўхтанглар! Тўхтасаларинг-чи!.. – қичқирардим тамомила ўзимни йўқотиб. – Витя қани ахир, Витя?! Ўртоқлар!..

Ҳайдовчи ёнидаги ҳамроҳига мени кўрсатди-да, нимадир деди.

Мен қўлларимни яна ҳам кучлироқ силкита бошладим:

– Ўртоқлар!!!

Машинани тўхтатмасдан ҳайдовчи рўпарамга келганда кабина эшигини очди-да, йўл йўлакай қичқирди:

– Ит! Итнинг дўсти – бит! Лаънати фоҳиша!..

У қарсиллатиб кабина эшигини ёпди-да, ёнимдан ўтиб кетди.

Витя билан икки марта қаҳвахўрлик қилган йўл бўйидаги қаҳвахонада қанча ичганимни билсангиз эди! Тўсиқнинг нарёғида ёлғиз «вольво» машинам мўлтайиб турарди. Ифлос стол устида садоқатли Фрося ўтириб олганча юзимни яламоқчи булар, ўқтин-ўқтин гингшиб кўярди. Пештахта устидаги телевизор қўйиб қўйилган, қандайдир ахборот кўрсатуви намойиш қилинар, швед диктори аллақандай янгиликлар ҳақида сафсата сотар эди...

«Тушларимга кирди заъфарон кузак» – мен Пастерканинг мисраларини зўр уриб эшлашга уриндим. – Тушларимга кирди заъфарон кузак... Гўё самолардан... Йўқ! Бундай эмас эди.

*Тушларимга кирди заъфарон кузак,
Дустлар даврасида бўлдинг намоён...*

Кўққисдан телевизор экранида ўта таниш қиёфа кўрингандай бўлди... Мен оғирлашиб қолган қовоқларимни кўтардим, диққат билан тикилиб москвалик Веркани таниб қолдим!

Ва ғайришуурурий равишда дикторнинг сўзлари кулоғимга кира бошлади:

«Вера Густавсон, рус фоҳишаси, кейинги йилларда Швецияда истиқомат қиладиган...»

– Салом, Верочка... – мен Веркага қўлларимни силкиб, унинг учун ичдим.

«...бир неча килограмм гиёванд моддани чегарадан олиб ўтаётганида қўлга олинган. Дастлабки тергов чоғида аниқланишича...»

Вера учун ичдим-да, столдан оғир сопол кулдонни олиб, телевизор экранни томон бор кучим билан улоқтирдим. Ойна чил-чил синиб, унча қаттиқ бўлма-

ган портлаш эшитилди ва Веранинг сурати ҳам ғойиб бўлди...

Сўнг кўрганим шу бўлдики, кўрқиб кетган ходима қиз сумкамни ушлаб турар, қаҳвахона хўжайини эса унинг ичидан хужжатларимни олиб, қаергадир кўнғироқ қиларди...

Кейин янглишмасам, ўз «сааб»ида ўта хавотирли қиёфада Эдик келди, у ёнилғи қуйиш станциясидаги қаҳвахона ходимаси Реяни ҳам бошлаб келган эди.

Улар мени аранг «сааб»га ўтқазиди, чунки мен жойимдан қимирлагим келмас, аксинча зўр бериб шеърнинг давомини эшлашга уринардим:

*Гўё яраланган лочиндай юрак,
Қўлларингга инди оҳиста, жонон...*

Рея менинг «вольво»мни юргазди, Эдик – ўз «сааб»ини бошқарди ва шу асно мени уйга олиб кетишди...

Телефон! Телефон! Телефон!.. О, жин ургур!.. Миямни пармалаётгандай жиринг-жиринг-жиринг! Ҳаммангиз кўшмозор бўлмайсизларми! Ҳаммангиз...

Телефон гўшагини пайпаслаб топиб, ёнгинамга ёстикқа қўйдим. Ҳатто кўзимни оча олмадим:

– Ким бу?.. Нима керак ўзи?

Русча валақлаётганимни пайқамайман ҳам. Телефон гўшагидан эса шведча овоз эшитиларди:

– Ларссон хоним, Ленинграддан сўрашяпти. Совет Иттифоқи. Ларссон хоним...

– Лаббай! Ҳа, ҳа! Эшитяпман! Ойижон?

Оғзим қуруқшаб қолган, бошим тарс ёрилай дейди, тилим қотиб қолган – аранг калимага келарди.

– Ойижон?

– Бир сония! Уляпман...

Ён-атрофимга алангласам – ётоқхонада ёлғиз ётибман. Эдик, чамаси, ишга кетиб бўлган эди. Унинг ёстиғида Фрося мудрарди.

– Швециями? Салом?.. – русчалаб шундай дейишди.

– Ҳа! Ҳа! – шундай дея қичқирар эканман, минерал сувли йирик шиша идишни кўтараман. – Ойи?

– Танька! Бу мен – Гулливерман... Гапимни бўлмасдан эшит! Кисуляни ашёвий далиллар билан қўлга олишди... Икки ярим минг «кўк»и билан қўлга олдилар. У биринчи сўроқдаёқ ҳаммаси сеники эканини айтган. Тушуняпсанми?! Гўё бу долларни менинг гувоҳлигимда унга бергансан! Мени ҳам сўроқ қилишди – миқ этмадим; ҳеч нарса билмайман, ҳеч нарса кўрганим йўқ... Кисуля ҳаммасини сенга тўнкаяпти! Гўё жўнаб кетишинг арафасида мана шу икки минг долларни унга қолдирган эмишсан. Кейинчалик уларни сотиб, совет пуллари шаклида ойингга беришни Кисулядан илтимос қилганмишсан...

Бундан ҳам баттар тубанлик бўладими? Мени тутиб берадими, деб хавфсираган эдим! Эсингда бўлсин, Танька, бу ерга келишинг биланок қўлга олишади ва терговни бошлаб юборишади. Шунинг учун бу ерга келишга ошиқма! Ҳозирча у ёқда писиб ўтирганинг афзал!

– Буларнинг ҳаммаси бўлмаган гап! Бўхтон!!! – қичқирдим мен. – Симка! Симка, буларнинг ҳаммаси бўхтондан бошқа нарса эмаслигини яхши биласан, ахир!.. Тухмат! Яна бир неча кундан сўнг етиб бораман ва иккаламиз...

– У ёқда тамомила эсингни еб қўйибсан?! – бор овози билан қичқирди Симка. – Беш йилни шундоқ ёпиштириб қўя қолишади, тушуняпсанми?! Тайёрадан тўппа-тўғри қамоқхонага элтишади! Ҳеч қандай айбинг йўқлигини исботлаганингча йўқ деганда уч йил ўтиб

кетади, аҳмоқ!.. Эсингда бўлсин – сендан қарздор жойим йўқ: мендан хомтама бўлмай қўяқол! Сизларни деб бошини ғалвага қўядиган аҳмоқ йўқ. Қилт этмай жойингда ўтиравер!

– Ойим бетоблигини биласан-ку!..

– Касал бўлса, тузалади. Қамаб қўйишса, сени кўргани қатнагани маъқулми? Ландовур лақма-ей! Ҳа, дарвоқе!.. Наташа ўқувчи эсингдами? СПИДга чалинипти, лаънати думбул суюқоёқ!.. Врачлар ҳеч қандай умид йўқ деяптилар, ажалидан беш кун аввал тўнғиз қўпадиган бўлди!.. Хуллас, ҳозирча бор гаплар шу...

– Тўхтаб тур, Симка...

– Мени гапим тугади, – деди-да Симка телефон гўшагини қўйиб қўйди.

Энди нима қиламан? Нима қилсам экан? Наҳотки бирон иложи бўлмаса?!

– Нима қилсам экан, Фрося?! – қичқирдим мен ва кучукчамни чангаллаб латта қўғирчоқдай силкита бошладим.

Кейин уни улоқтирдим-да, телефон гўшагига ёпишдим. Керакли рақамни териб, жаврай бошладим:

– Эдик! Тезда уйга етиб кел! Сендан ўтинаман! Азизим...

– Олтига етиб бораман. Илтимос, спиртли ичимлик ичма.

– Қанақа спиртли ичимлик?! Яна қанақа алкоголь?! Нималар деяпсан! Сен менга айни паллада кераксан! Ҳеч қачон ҳозиргидай зарур бўлмаган эдинг!.. Эдинька, қадрдоним, ёлғизгинам... Ўтинаман...

– Ишни ташлаб кета олмайман. Ўзинг кела олмайсанми?

Сочларим таралмаган, авф-ангоримга оро берилмаган, эгнимга дуч келган нарсаларни илиб олган алфозда

Салем – Стокгольм шоҳ кўчаси бўйлаб кетиб бораяпман, рўпарамдан келаётган машиналарнинг ҳайдовчилари аранг машиналарини четга олиб улгурадилар...

«Белитроник» фирмасининг машиналар учун ажратилган майдончасида содир бўлган машмашани кўриб, вазмин шведларнинг оғзи ланг очилиб қолган бўлса, ажаб эмас: биз Эдик билан машиналаримиз атрофида елиб-югурар, эшикларини қарсиллатиб ёпар, бир-биримизнинг қўлларимиздан тутиб силтаб тортар, иккалаамиз ҳам гоҳ русча, гоҳ шведча сўзлаб оғзимиздан боди кириб, шоди чиқарди. Хуллас, шаҳарнинг муассасалар жойлашган қисми учун мутлақо нолайиқ томоша кўрсатардик.

– Ҳеч қаерга бормайсан! – қичқирди у. – Билет билан сенинг номингга очилган визани эртагаёқ ёптириб келаман ва билетни ҳам қайта топшираман! Сени ҳаддан ташқари яхши кўраман... Сенинг ҳаётингни хавф остига қўя олмайман! Ва дарҳол фуқаролигингни ўзгартирасан!..

– Бунинг яна нима кераги бор?! – унинг чангалидан қутилиб чиқдим.

– Бундай бемаъни қонун-қоидалар мавжуд мамлакатнинг фуқароси бўлишнинг ҳеч кераги йўқ! Бутун маданиятли дунёда валюта харид қилиб, сотиб ётибдилар – бунинг учун банклар, биржалар, давлатлар ўртасида рисоладагидай молиявий муносабатларнинг маҳобатли тизими йўлга қўйилган... Ва буларнинг ҳаммаси очиқдан-очиқ амал қилаётир. Сизларнинг мамлакатингизда эса нима учундир бундай қилиб бўлмайди!.. Бир давлатнинг пулини бошқа бир давлатнинг пулига алмаштиргани учун наҳотки одамни қамоққа олиш керак?!

– Ахир бизларда пул алмаштирганлик учун эмас, балки чайқовчилик учун ҳибсга оладилар! Бунинг фарқи борлигини биласанми? – Мен Совет Иттифоқида ке-

йинги бир неча йил мобайнида ҳаётимни хавф остига қўйиб деярли ҳар куни чап берган қонун-қоидаларни беихтиёр ҳимоя қила бошладим.

– Ҳеч нарсани тушунишимнинг ҳожати йўқ! – қичқирди у. – Мен сени яхши кўраман... Сенсиз яшай олмайман! Сендан айрилиб қолишни истамайман! Паспортингни алмаштирамиз... Швеция фуқароси бўлиб олганингдан сўнг шафқатсиз совет қонун-қоидаларининг сенга ҳеч қандай дахли бўлмайди!

– Ойим нима бўлади?!

– Ойимни бир амаллаб бу ёққа олиб келамиз! Ҳозир бунинг иложи бор – ҳатто сизларнинг матбуотингизда бу ҳақда ёзаяптилар!.. Мени ташлаб кетмасанг бас... Кетма... Сени бу ёққа қайта жўнатмайдилар! Ҳеч қандай гуноҳинг йўқлиги токи равшан бўлгунча, худо билади, қанча вақт ўтиб кетади!.. Бунга чидай олмайман... Эшитаяпсанми?..

– Эдинька! Ахир ойим касал ётибди!..

– Унга энг яхши дори-дармонларни харид қилиб юборамиз! Энг қимматларини! Мени ҳамон яхши кўрмаслигингни биламан... Лаънати мамлакатингдан бош олиб кетиш учунгина мен билан никоҳдан ўтгансан... Бироқ мен сени севаман, ахир! Шу боис сенсиз яшай олмайман... Нима десанг ҳаммасини жон деб қиламан. Спиртли ичимликлар ичмоқчимисан – ичавер. Фақат саломатлигингни йўқотиб қўймасанг бўлди. Хохласанг бошқа мамлакатга яшаш учун жўнаб кетамиз. Масалан, Австралияга... Янги Зеландияда яшашни хоҳлайсанми? У ерда ҳамisha иссиқ...

– Ё Раббий! Ё Раббий... Нима қилсам экан, Эдинька?! – алам билан қичқирдим мен ва деразалар ҳамда йўлакларда бизларни кузатаётган шведларни лол қолдириб, бир-биримизнинг бағримизга отилдик.

...

Ленинграддаги хонадонимиз остонасида Толя Кудрявцев турибди.

– Алла Сергеевна, сизга сўнгги саволим. Расмийлаштириш учун эмас, балки шахсий савол, агар сизга малол келмаса, албатта.

– Бажонидил, – астагина розилик билдиради ойим.

– Таня чет элга жўнаб кетишидан олдин нима билан шуғулланганини ростдан ҳам билмас эдингизми?

Ойим миқ этмайдилар.

– Наҳотки шунча йил мобайнида ҳеч нарса пайқаманган бўлсангиз?

– Жавоб беришим шартми? – алам билан сўраган ойим.

– Йўқ, – тез жавоб қайтарган Толя. – Хоҳишингиз...

– Биласизми, Анатолий Андреевич, балки бу сизга ғалати ва ёлғондай туюлар... Лекин Таня мени, мен эса қизимни авайлар эдим. – Ойим хиёл сукут сақлайдилар-да, қўшиб қўядилар: – Жуда-жуда авайлар эдик.

– Тезроқ соғайиб кетинг, Алла Сергеевна. Яхши қолинг, – Толя шундай дея чиқиб кетади.

Толянинг машинаси уйимизнинг олдидан жилиши билан Козел беш ўртоғи билан келиб қолади. У машинанинг кетидан қараганча, оғайниларига бир қути америка сигаретаси тутар экан, шундай дейди:

– Бироз ўтира турунглар. Алла Сергеевнага бирон нарса керак эмасмикан, билиб тушаман.

Болакайлар йўлагимиз олдидаги ўриндиққа жойлашиб, ранг-баранг чакмоқтошларни чиқариб, ошкора чека бошлайдилар...

Козел ўз калити билан эшикни очиб киради. Ойим ошхонада болалигимда тушган суратларимни кўраётган бўладилар.

– Кимдир келдими? – шубҳаланиб аланглайди Козел.

– Тая билан илгари бирга ишлаган танишларидан бири келган эди.

– Нима учун ички ишлар хизматига қарашли машинада юришибди?

– Нималар деяпсан? – тушуна олмайди ойим.

– Ўзим шунчаки... Ҳеч нарса керак эмасми, Алла Сергеевна?

– Агар малол келмаса, Юрочка, почтага бориб келақол. Таяга шошилиночнома жўнатиш керак. Мана матни. – Ойим Козелга битта дафтар варағи узатади. – Бу матндаги сўзлар русча, фақат лотин ҳарфлари билан ёзилган. Шошилиночномага кўчириб ёза оласанми?

– Нима деб ёзилган?

– «Анча яхши бўлиб қолдим. Ҳозирча келишинг шарт эмас. Ойинг». Ва манзил.

– Шунинг ўзини кўчириб ёзсам бўлдим? – Козелга матн ёқмаган эди.

– Ҳа. Фақат лотин ҳарфлари билан. Мана пули.

– Бўпти, – деган Козел. – Кейин биз болалар билан бир жойга бориб келмоқчи эдик.

– Бемалол бориб келавер, – тез розилик берган ойим.

Козел почтада ичиб олган ўттиз ёшлар атрофидаги ҳовлиқма йигитнинг кетидан навбатга турган.

Почтада икковидан бўлак ҳеч ким бўлмаган, «Шошилиночномалар ва пулларни қабул қилиш» деб ёзилган ярим ой шаклидаги дарча ортида ўтирган ёшгина қизалоқни ҳисобга олмаганда, албатта.

Олдинда турган йигит бир даста ўн сўмликлардан уч юз сўм ажратиб, қолган икки юз сўмни куртқасининг чўнтагига қайтариб солиб қўяди ва қизчага қўлидаги қоғозни узатади:

– Энди тўғри ёзилибдими?

– Бу бошқа гап. – Ва қизча уни расмийлаштиришга киришади.

Козелнинг гумашталари кўчада нимадир тўғрисида баҳслашар эдилар, уларни йирик ойна орқали кўриб турарди. Кейин у олдида турган йигитнинг чўнтагига назар ташлайди: бир даста ўн сўмликлар оҳанрабодай тортиб, йигитга бақамти келади.

– Ҳақини ким тўлайди? – сўрайди қизча.

– Айбдорман, айбдорман, айбдор... – маст йигит ғулдираганча чўнтагига қўл солади.

Козел ўзини орқага олади. Йигит чўнтагидан ўнталикни олиб, пештахтага шапиллатиб уради:

– Марҳамат қиладилар!

Козел унинг чўнтагида қолган пулларни сездирмай чиқариб олади-да, рўпарасидаги бир тўп шошилиночма варақалари тагига тиқиб қўяди. Ва ҳеч нарса билмагандай турли почта эълонларини кўздан кечира бошлайди.

Йигит квитанцияни, қайтимни олиб, имкон борича дадил қадам ташлаб кўчага чиқади. Козел дераза орқали уни диққат билан кузатади.

– Шундай тураверасанми? – сўрайди қизча.

– Айбдорман, айбдор... – Козел маст йигитни масҳара қилгани қизгача хуш ёқиб кулади.

Козел дафтар варағининг ўртасидан буклаб фақат манзилни қолдирди-да, дейди:

– Мана манзил. Чет элга юборилади. Шошилиночма варағига лотин ҳарфлари билан ёза оласанми?

– Нимани ёзиш керак?

– Ҳозир... Ёз: «Тезда етиб кел. Ойингнинг аҳволи оғир. Козел».

– Яна қанақа Козел?

– Оддий. У ёқда ўзлари тушуниб оладилар. Ёз, ёз.

Козел деразага қараб олади – маст йигит қайтиб келиши ҳам ҳеч гап эмас.

– Уч сўм олтмиш икки тийин.

Козел беш сўм узатиб, квитанция ва қайтимни олади. Бир дақиқа тўхтаб, яна бир ойнага қараб олади. Йигит кўринмасди. Дераза ортида гумашталар сигареталарини бурқситиб чекар эдилар.

– Бир-икки дона шошилинома варағидан олсам майлими?

– Менга деса ҳаммасини ол.

– Раҳмат, жуда катта раҳмат, ажойиб қиз экансанда! – Козел қувонганидан ирғишлар экан шошилинома варақларини бир даста ўн сўмликлар билан чўнтагига уриб кўчага чиқади.

– Қани, кетдик! – оғайниларига шундай деб қичқирар экан ўзини нарироқдаги уйнинг панасига олади. Шу ерда тўхтаб, атрофга бир қараб олгач, оғайниларига кўзини қисиб дейди:

– Сизларга антиқа томоша кўрсатайми, жаноблар! У шошилинома варақлари орасидан бир даста ўн сўмликни чиқаради.

– Марра бизники, болалар! Ҳозиргина пул олдим.

– Яшшавор, Козел! Ўзингдан зўри йўқ-да!.. – уни мақтай кетади оғайнилари.

Болалар уйимизга кираверишдаги ўриндиққа яна жойлашадилар, Козел оғзи қулоғида: «Ҳозир!.. Квитанция билан қайтимни бераману, қайтиб чиқаман!» – дея бизнинг тўртинчи қаватдаги хонадонимизга чопқиллаб кетади.

Козел учинчи қаватга чиққанида югуришини секинлаштираб экан, қандайдир бадбўй ҳиддан хавотирга тушади. Атрофига аланглаб, кичик ахлат челагининг қопқоғини кўтаради. Бироқ бадбўй ҳид челақдан эмас,

балки юқоридан келаётган эди. Козел гап нимадалигини англайди-да, икки хатлаб, тўртинчи қаватга чиқади.

Бу ерда чидаб бўлмас даражада қўланса ҳиддан Козел йўтала бошлайди, оғзи аччиқ сўлак билан тўлиб, кўнгли айнийди. Бадбўй ҳид эшигимизнинг тагидан чиқаётганини Козел пайқаб қолади!

Почта квитанцияси ва ойим берган беш сўмдан қайтимни тушуриб юборган Козел қўллари титраганча эшик зулфига калитни тикишга уринади... Ниҳоят қулф очилади. Козел эшикни очишга очади-ю ўзини орқа олади – унинг афтига гупиллаб бадбўй газ ҳиди урилади.

– Алла Сергеевна!.. – Козел қичқирганча оғзи ва бурнини қўллари билан беркитиб, уйимизга киради.

Деразалар тақа-тақ ёпилган. Ошхонадан пишиллаган овоз эшитилади. Козел қайт қилиб юборади. Енги билан оғзини артар экан, ошхонага бош суқади ва полда ўтирган ойимга, сочилиб ётган суратларга ҳамда газ плита-сининг очиб қўйилган духовкасига кўзи тушади. Козел газ ҳидидан бўғилиб йиғлар экан, газ камфоркалари ва духовкасини ёпиб, зўр бериб деразани очишга уринади. Саросимага тушганидан деразани оча олмайди. Шунда у ошхонадаги тарелкани олиб зарб билан ойнага уради.

Ошхонага тоза ҳаво ёпирилади. Козел қон сизаётган қўллари билан ойимнинг устки кийимидан ушлаб йўлакка судрай бошлайди.

– Алла Сергеевна!.. – Козел қўрқиб кетганидан дод солиб йиғлайди. – Алла Сергеевна!.. Бирортангиз кўмаклашиб юборсангиз-чи!.. Одамлар!.. Одамлар!!! Қаердасизлар!

У ойимни аранг зинага олиб чиқади ва қўшни эшикни ура бошлайди.

– Ёрдам беринглар! – Козёл дод солиб қичқиради. – Бирортангиз ёрдам берсангиз-чи, лаънати гўрсўхталар!

Биронта ҳам эшик очилмайди... Куппа-кундуз... Ёз... Қолаверса, энди ҳеч қандай ёрдамга ҳожат қолмаганди.

– Ёрдам беринглар... – Козёл шивирлаганча ҳолдан тойиб ойимнинг ёнига ўтириб қолди.

Унинг овозида олифталарча оҳанг, ҳеч қандай сурбетлик йўқ эди. Оқшомлари машиналарни шип-шийдон қилиб кетадиган, уйларнинг ертўлаларида қизларни бузадиган ва бўри тўдасидай ёпирилиб, ҳар қандай барваста эркакни ҳам доводиратиб қўядиган каллакесардан қолишмайдиган кўчабезорилар қўрбошисини бой бергандилар.

Кексайиб қолган қотма ойимнинг жасади ёнида қўрққанидан ранги бўзариб кетган ўн беш ёшлардаги болакай чўнқайиб ўтирар, ўксиб-ўксиб йиғлаганидан ва қўрқувдан аъзойи бадани дағ-дағ титрар эди, чунки у умри давомида илк маротаба ўлимга дуч келганди.

...

Мен нонкўр эса Ленинграддан тайёрада атиги бир ярим соатлик масофадаги икки қаватли уйимда ўтирганча қаттиқ ёз ёмғири томга ва деразаларга қандай шиддат билан урилишини томоша қилиб ўтирар эканман, буларнинг барчасидан мутлақо беҳабар эдим. Мутлақо! Ҳеч нарсадан хабарим йўқ эди! Ҳеч нарсадан!

Эшик қўнғироғи жиринглаганда деразадан қараб, ёмғир сувлари шувиллаб тушаётган ойнадан Салем почта хизматининг митти машинаси деворимиз ортида турганини, эшигимиз олдида эса таниш почта хизматчиси – Уолтер Меллерни кўрдим.

Мен олисдан бошқариш мосламасининг тугмачасини босишим билан эшик очилиб, Меллер уйимиз томон кела бошлади. Мен унга пешвоз чиқдим.

– Хайрли оқшом, Ларссон хоним, – жилмайди Меллер. – Сизга шошилинома. Россиядан.

– Катта раҳмат, жаноб Меллер, раҳмат... – хавотирга тушдим мен ва Уолтерга бир неча крон узатдим.

Меллер таъзим қилди ва мен уйга кирмай йўлакнинг ўзидаёқ шошилиночномага кўз югуртирдим. Унда лотин ҳарфлари билан шундай деб ёзилган эди: «Тез етиб кел. Ойингнинг аҳволи оғир. Козёл».

Рўпарамда швед телефонлар маълумотномаси ётарди.

Чет элда яшай бошлаганимдан буён ярим йил мобайнида илк даъва Совет Иттифоқининг расмий вакилига муурожаат қилдим.

– Ассалому алайкум! Совет Аэрофлотининг вакилимисиз? Сиз билан Совет Иттифоқининг фуқароси – Татьяна Николаевна Зайцева гаплашяпти... Умуман, ҳозир фамилиям Ларссон... Шу ерда Швеция фуқаросига турмушга чиққанман... Кечирасиз. Ленинградга шу ойнинг охирига самолётга билет харид қилгандим, мен эса бугуннинг ўзидаёқ уни даркор. Ҳозирок... Йўқ, САС компаниясининг самолётига билет харид қилганман. Шошилиночнома олдим... Ҳозиргина. «Зудлик билан етиб кел. Онангнинг аҳволи оғир...» деб ёзилган экан. Бундай шошилиночнома беҳуда берилмаслигини биласиз-ку. Илтимос қиламан! Қолаверса, юртимда бундан бошқа муҳим ишим ҳам бор. Давлат аҳамиятига молик бўлса ҳам ажаб эмас. Танишларимдан бирига тухмат қилишган. Уни фақат мен қутқаришим мумкин... Нималар деяпсиз! Улгураман, албатта улгураман! Енгил автомобилим бор... Раҳмат! Жуда катта раҳмат!

Мен телефон гўшагини жойига қўйиб, қўлимга илинган лаш-лушларимни йиғишга киришдим.

– Ойимнинг аҳволи оғирлашиб қолибди, Фрося! – гулдирар эдим мен. – Ойимнинг аҳволи оғир... Жўнаб кетишимиз шарт! Бу ерда бир дақиқа ҳам қолишга ҳаққимиз йўқ...

Ўн дақиқа ҳам ўтмасдан иккита бесўнақай сумкани гаражга аранг олиб тушиб, «Вольво» машинаминг юкхонасига жойладим-да, уни кўчага ҳайдаб чиқдим. Уйимизнинг ҳамма эшиқларини беркитиб, Фросяни ҳам машинага чиқардим ва ҳовлимизга ўрнатилган дарвозани очиб, кўшнимиз томон қичқирдим:

– Хельстрем хоним! Хельстрем хоним!..

Кўшни аёл ҳарир ёмғирпўшда шамсия тутганча чопиб чиқди:

– Тинчликми, Ларссон хоним?

Мен уйимизнинг калитини унга тутқазиб, дедим:

– Хельстрем хоним! Кўшнидан қарзга туз сўраш шведларнинг тамойилига биноан яхши эмаслигини билиб олдим. Бироқ уйимизнинг калитини эримга бериб кўя олмайсизми? Сизга малол келмаса, албатта. Машинани эса аэропортда, тайёрагоҳда қолдираман.

– Ҳечқиси йўқ, Ларссон хоним, ҳечқиси йўқ. Телефон орқали кўнғироқ қилиб, эшик олдига чиқишимни илтимос қилганингизда бутун кўчани бошингизга кўтариб қичқиришингизга ҳожат қолмаган бўларди.

– Ҳеч хаёлимга келмаганини қаранг-а. Келгуси сафар, албатта шундай қиламан. Саломат бўлинг, Хельстрем хоним!

– Оқ йўл, Ларссон хоним.

Уйимиздан Стокогольм тайёрагоҳигача бир нафаслик йўл: атиги ўттиз чақирим. Жуда нари борса, ўттиз километр чиқса керак.

Мен миттигина «Вольво» машинамни ғира-шира кечки ёмғир остида ҳайдаб борар эканман, хўл асфальтда рўпарамдан келаётган машиналарнинг чироқлари товланиб, кўзимни қараштирарди.

– Қамаб қўйишса, қамайверишсин... Ҳаммаси адолатли бўлса, бас! Ҳокимият ҳам, қонун-қоидалар ҳам

уларнинг ихтиёрига айна мана шунинг учун бериб қўйилган ахир! – Фросяга шундай дея қичқирар эканман, олдинда кетаётган юк машинасини қувиб ўтдим.

– Йиртқич эмас, ахир одам улар ҳам! «Икки ярим минг доллар қаёқдан пайдо бўлиб қолди?» дейман уларга. – Меҳмонхонадаги махсус хизмат ходимлари менга ҳамиша ишонган! Улар ҳам тентираб юрган дайди-саёқлар эмас!.. Ленинград шаҳар ижроя қўмитаси қошидаги жинойи қидирув бошқармаси бўлимнинг ходимлари!

Уларнинг ҳаммаси мени отнинг қашқасидай танийди! Ҳеч қачон ёлғон гапирмаслигимни ҳар биттаси тасдиқлаши мумкин... Ҳа-я, битта япон менга етти юз эллик «кўки»дан ҳадя қилганди.

Бироқ уларни совет пулларига алмаштириш мақсадида сотганимни исботлаш керак бўлади!..»

Рўпарадан келаётган машиналарнинг чироқлари кўзимни очирмаяпти-я!.. Асфальтнинг ялтирашини кўрмайсизми. Жин урсин!.. Олдиндаги машинанинг аравадай имиллаётганига нима дейсиз!..

Салгина сурилсанг, ҳақинг кетиб қоладими, лаънати! Ўнгроққа олсанг-чи... Наҳотки мени пайқамаётган бўлсанг? Аҳмоқ! Кечикяпман ахир! Инсоф бергани рост бўлсин-эй!..

Яна машинамнинг тезлигини ошириб, Сёдертелье – Стокогольм йўналиши билан қатнаётган автобусни қувиб ўтаман.

– Ўқувчи қиз СПИДга чалингани наҳотки рост бўлса?! Вой худойим-эй! Наҳотки уни даволашнинг имкони бўлмаса?..

Ҳўл асфальтда машинамнинг ғилдираклари тойиб кетиб, йўлдан чиқиб кетишимга сал қолади, лекин уни ўнглаб олиб, тезликни камайтирмай йўлда давом этаман...

Қолаверса, Фрося, айни бугун Ленинградга боришим кимнинг ҳам хаёлига келган эди. Кеча-ю кундуз йўлимга кўз тикиш кимга ҳам керак? Бу бўлмаган гап, албатта! Борганимдан сўнг уч, тўрт кундан кейин хабар топишса ҳам катта гап. Симка ҳам имонидан бутунлай воз кечиб юбормагандир... Қолаверса, бу ишнинг бўлиб ўтганига қанча бўлди-ю? Бир ярим йил муқаддам! Ҳаммаси бўлмаган гап! Исботлашсин. Кисуля нимаики деган бўлса дегандир, ҳаммасига унинг ўзи жавоб бераверсин, мени эса тинч қўйинглар!.. Мен ойимни кўргани келдим. Ўз ойимни...

Яна бир имиллаган машина олдимни тўсиб олганча ҳа деганда йўл берай демасди. Сигнал чаламан, машинанинг чироғини ўчириб-ёқиб, ўтказиб юборгин ахир, дегандай ишора қиламан, қани нафи бўлса! Уни қувиб ўтиш учун ҳаракат қилишим билан рўпарадан келаётган машинага тўқнашиб кетишимга бир баҳя қолди... Яхшиямки, лаънати машинасини ўз вақтида четга олди!

– Эдик шўрликка раҳмим келаяпти-да, Фрося... Бечора Эдиккинам! Йиғлаб юборай деяпман. Эндигина одам қаторига кира бошлагандим!.. Етимнинг оғзи ошга етганда бурни қонайди деганлари шумикан? Ё Раббий! Кимга меҳр қўймай ҳаммаси мен сабабли бахтиқаро бўладилар-а...

Ростдан ҳам йиғлаётганимни сезиб қолдим. Шашқатор кўз ёшларим машинани бошқаришимга халақит берарди. Камига ёмғир ҳам тина қолмасди. Охири бахайр бўлсин-да!..

– Ойимни бориб кўрмаслигимнинг иложи йўқлигини тушуниши керак ахир?! Ота-оналарига улар бошқачароқ муносабатда бўладилар, биз руслар эса бутунлай ўзгача муносабатда бўламиз. Онанг борми, унинг ҳолидан тез-тез хабардор булишинг шарт! Шундай хайрли ишни қанда қилмасанг бас, қолган кўргиликка чидаш

мумкин. Тайёрагоҳда кўлга олавермайдиларми! Мабо-до шундай қилсалар, «Маъзур тутасизлар, агар эсли-хушли одамлар бўлсангиз, ойимнинг ёнида бир кеча-кундуз бўлишимга рухсат беришларингиз даркор. Мен ойимни кўриш ниятида йўлга чиққанман, албатта кў-ришим шарт...», деганим бўлсин.

Олдинда бораётган машинани қувиб ўтиш учун тезликни оширдим, бироқ айна паллада рўпарамдан қўққисдан пайдо бўлиб қолган улкан машинанинг чи-роқлари кўзларимни қамаштириб юборди! Ҳеч нарса-ни кўрмай қолганим учун тормозни босишга уриндим. Бироқ ҳўл асфальтда машинам айланиб кетди ва сўнгги эшитганим ва пайқаганим шу бўлдики, нимадир зарб билан машинамга урилди, нималардир қарсиллаб син-ди... аллақайгадир учиб тушдим!..

Тубсиз қоронғу бўшлиққа томон учар эканман; «Ойижон!... Ойижон!.. Ойижон!..» дея жон жаҳдим билан қичқирганимга қарамасдан овозим чиқмасди.

«ЧОҒРОҚ «ВОЛЬВО-343» АВТОМОБИЛИ ТўНКАРИЛ-ГАН ҲОЛАТДА ЙўЛНИ КЕСИБ ўТИБ, ЙўЛ БўЙИГА ўР-НАТИЛГАН МЕТАЛЛ ТўРНИ ТЕШИБ, «ГОЛЬФ» ЁҚИЛҒИ ҚўЙИШ СТАНЦИЯЛАРИНИНГ ЧИРОҚЛИ РЕКЛАМАСИ ўРНАТИЛГАН ТўРТТА БЕТОН ТўСИНГА УРИЛГАН.

ЕНГИЛ МАШИНА ШУ ҚАДАР КАТТА КУЧ БИЛАН УРИЛГАНКИ, ОҚИБАТДА ИККИТА БЕТОН УСТУН Қў-ЛАБ ТУШГАН, ЧИРОҚЛИ РЕКЛАМА ЭСА ИШДАН ЧИҚ-ҚАН. МИТТИ «ВОЛЬВО-343» ЕНГИЛ АВТОМОБИЛЬ ЭСА ПОРТЛАГАН ҲАМДА ҒИРА-ШИРА ОҚШОМ БАҒРИ-НИ ЁРИТГАНЧА, ЛОВУЛЛАБ ЁНИБ КЕТГАН...»

...

Илиққина оппоқ тун қўйнида уйку оғушидаги Ле-нинград оралаб, тоза ювилган сариқ қум юкланган кема Нева бўйлаб сузиб боради.

Қум юкланган кема дарё буйлаб оҳиста сузиб бораркан, «Лангар ташланмасин!» дея илтижо қилгандай соҳил буйлаб иншоот ва иморатлар ортда қоларди...

Ёзги боғнинг ялтироқ панжаралари...

... турли замонларда ва даврларда тикланган бинолар...

... ва ёнгинасидаги пандусда мудраётган автомобиллар саф тортган улкан Интурист меҳмонхонаси...

Меҳмонхонанинг ўн бешинчи қаватида ажнабийларга валюта ҳисобига хизмат кўрсатувчи қаҳвахона ҳам ишлар эди.

Кираверишнинг рўпарасида чоғроқ стол атрофида ўзига ҳаддан ташқари оро берган Сима Гулливер бир жуфт қария инглизлар билан суҳбатлашар эди. Уларнинг сўзларини диққат билан тинглар, икки гапнинг бирида оғзи қулоғига етиб тиржаяр, галма-галдан маъноли термилар эди... Аёл эмас, баайни ҳурилиқонинг ўзгинаси!

Қаҳвахона эшигига илкис қараган ҳам эдики, юзи табассумдан ёришиб кетди.

Қаҳвахона остонасида сув париларидан қолишмайдиган Лялька жилмайиб турарди.

У шу қадар башанг кийинган эдики, эгнидаги қимматбаҳо кийимлар асли ким эканини яққол кўрсатиб турарди.

– Хелло жаноблар!.. – деди Лялька.

...

МУНДАРИЖА

Биринчи қисм	3
Иккинчи қисм	98

Адабий-бадиий нашр

Владимир КУНИН

БАЛОЙИ НАФС

Қисса

Муҳаррир: Наврӯз БЕКМУРОДОВ
Бадий муҳаррир: Ўткир ТОЖИБОЕВ
Техник муҳаррир: Иномжон ЎСАРОВ
Мусаҳҳиҳ: Акбарали АШУРОВ

Нашриёт лицензияси: АИ № 255, 31.12.2014.

Теришга берилди: 20.12.2019.

Босишга рухсат этилди: 31.01.2020.

Офсет қоғози. Қоғоз бичими: 84x108^{1/32}.

Charter гарнитураси. Офсет босма.

Ҳисоб-нашриёт т.: 7,2. Шартли б.т.: 8,4.

Адади: 5000 нусха.

Буюртма № 75.

«Yangi kitob» нашриётида нашрга тайёрланди.

100138, Тошкент шаҳри Учтепа тумани

Чилонзор даҳаси 13 мавзе 45 уй.

Тел.: (+99891) 132-36-64, (+99890) 992-35-01

e-mail: yangikitob@mail.ru

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси
ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлигининг
Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйида чоп этилди.
100128, Тошкент шаҳри, Лабзак кўчаси, 86 уй.

30.000 c.

Таниқли рус адиби Владимир Кунин 1927 йили Ленинградда кинорежиссёр оиласида туғилган. В.Куниннинг эътирофига кўра, Иккинчи жаҳон уруши йилларида Ленинград қамалининг дастлабки ойларида онаси нобуд бўлади, уни Урта Осиёга эвакуация қилишади. Бошқа бир интервьюсида, аксинча, 1943-1952 йилларда совет армияси сафида хизмат қилганини айтади.

В. Кунин қатор ҳикоялар, қиссалар ва романлар муаллифи бўлиб, унинг асарлари асосида ўттиздан ортиқ фильмлар суратга олинган ва бу фильмлар ўз даврида машҳур бўлган.

Адибнинг "Балойи нафс" ("Интердевочка") қиссаси асосида ҳам бадиий фильм яратилган. Бу қисса дастлаб 1988 йилда "Аврора" журналида чоп қилинган. Адиб бу қиссани ёзишдан олдин раҳбариятнинг рухсати билан валюта операцияларини ва валютага сотиладиган суюқоёқларни назорат қилиш гуруҳида тўрт ой фаолият юритади. Бинобарин, "Балойи нафс" қиссасидаги воқеалар ҳаётий негизга эга.

Владимир Кунин 1994 йилдан қочоқ сифатида Германияда яшаган ва 2011 йилда Мюнхен шаҳрида вафот этган.

YANGI KITOB

ISBN 978-9943-6328-0-6

9 789943 632806